

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Diplomová práce

NÁZORY ŽÁKŮ A RODIČŮ NA PRESTIŽ RŮZNÝCH TYPŮ VZDĚLÁNÍ NA PÍSECKÝCH STŘEDNÍCH ŠKOLÁCH

Vedoucí práce: RSDr. Ján Mišovič, CSc.

Autor práce: Bc. Radka Zapletalová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Forma studia: kombinovaná

Ročník: 2.

2014

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz, provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

17. 3. 2014,

.....
Bc. Radka Zapletalová

Poděkování

Děkuji RSDr. Jánovi Mišovičovi, CSc. za mimořádně vstřícný přístup, odborné vedení, cenné rady a připomínky, které mi poskytoval při zpracování mé diplomové práce.

Děkuji také svému manželovi, naší dceři Karolíně a celé své rodině za trpělivost a podporu po celou dobu mého studia a také svým přátelům a známým, kteří mi poskytli rozhovor pro mé výzkumné šetření.

Obsah

Úvod	7
1 Střední vzdělání z pohledu vzdělávaných – Popelka mezi výzkumy	11
1.1 Výzkumy prestiže a elitnosti škol a studijních oborů	12
1.2 Zahraniční výzkumy	13
1.3 Mezinárodní výzkumy v oblasti vzdělávání konané v České republice.	15
1.4 České výzkumy z oblasti středního vzdělávání	18
2 Charakteristika současné společnosti a její vliv na postoje a hodnoty lidí	25
2.1 Jaká vlastně je současná společnost?	25
2.2 Třetí vlna globální přeměny	26
2.3 Problémy současného světa	27
2.4 Přeměna klasické rodiny	27
2.5 Vzdělávání v novém věku	28
3 K okolnostem ovlivňujícím hodnocení středních škol.....	29
3.1 Vzdělání a vzdělávání	29
3.2 Prestiž.....	30
3.3 Elita a elitářství	30
3.4 Rovnostářství	32
3.5 Exkluze a inkluze	33
3.6 Kulturní kapitál	35
3.7 Stratifikace ve vzdělání.....	36
4 Český vzdělávací systém – základ budoucích rovností či nerovností?	39
4.1 České střední školství – historický exkurz	42
4.2 České střední školství v současnosti	49
4.2.1 Všeobecné vzdělání	51
4.2.2 Odborné vzdělání	51
4.3 Úkoly současného školství a jeho vize	52

5	Střední školství v zahraničí.....	54
5.1	Dánsko	54
5.2	Francie	54
5.3	Německo (Bavorsko)	55
5.4	Maďarsko	55
5.5	Švédsko	56
6	Střední školství v Písku	57
6.1	Gymnázium Písek	57
6.2	Obchodní akademie a jazyková škola.....	59
6.3	Střední průmyslová škola a Vyšší odborná škola	60
6.4	Střední zemědělská škola.....	62
6.5	Střední zdravotnická škola.....	64
6.6	Vyšší odborná škola lesnická a Střední lesnická škola B. Schwarzenberga	65
6.7	Střední odborná škola a Střední odborné učiliště	67
7	Středoškolák v psychologicko-sociologickém pohledu.....	71
7.1	Věk mezi dětstvím a dospělostí	71
7.2	Socializace adolescenta a její činitelé.....	72
7.3	Postoje a hodnoty současného středoškoláka	73
8	Výzkum názorů na prestiž různých typů středního vzdělání.....	74
8.1	Výzkumný cíl.....	74
8.2	Metodika výzkumu	75
8.3	Výzkumný soubor.....	75
8.4	Průběh výzkumu	76
8.5	Vyhodnocení získaných poznatků	77
8.5.1	Žáci píseckých středních škol	77
8.5.2	Rodiče žáků píseckých středních škol	80
	Diskuse	85
	Závěr	88

Seznam použitých zdrojů.....	93
Seznam zkratk.....	100
Seznam příloh.....	100
Přílohy.....	101
Abstrakt.....	137
Abstract.....	138

Motto:

„Abychom uspěli v dnešním světě, potřebujeme správnou kvalifikaci, správné školy a správné přátele na správných místech.“

Jonas Ridderstrale

Úvod

Školství je jednou z nejdůležitějších oblastí života společnosti, škola sama je prostor, který každý z nás zná, všichni jsme do ní chodili a naši potomci chodit budou. Proto se o ni právem zajímají jednotlivci i celá společnost, která za ni nese zodpovědnost. Dnešní škola si nežije svým vlastním životem, ale existuje a funguje v určitém kontextu, který ji významně ovlivňuje. Tím je nepochybně a v nejširším měřítku současný svět, a to, co máme na mysli je nejčastěji vyjadřováno jako globalizace, postmoderna nebo společnost vědění. Tato „nová“ doba pak přináší, kromě jiného, i otázku, jakým směrem a s jakým cílem se má vzdělávání vlastně ubírat. V demokratických zemích jsou na vzdělávací systémy kladeny dva zásadní požadavky – aby byly schopny vzdělávání zajistit a aby následné vzdělání bylo distribuováno všem podle jejich možností a schopností. Vzdělávání má být v souvislosti s vývojem společnosti a jejím fungováním především základem péče o lidské zdroje. Polistopadové období v České republice ale naopak, především s poukazem na nutnost ekonomického rozvoje, často opomíjí, že základním kamenem výstavby společnosti je a vždy bude člověk sám. Tomáš Halík k tomu podotýká: „Zvláště po roce 1989 se naopak položil velký důraz na rychlé materiální zbohatnutí a tato orientace do značné míry zastínila chápání vzdělání jako základní priority české společnosti. Podpora vzdělanosti se vyjadřuje nanejvýš verbálně a na úrovni rétoriky také vesměs zůstává.“¹ Podle mezinárodních srovnání je české školství jedním z nejselektivnějších vzdělávacích systémů celé EU. Vysoká míra této selektivity se v něm objevuje již od primárního stupně a pokračuje přes jeho sekundární až ke vzdělávání terciárnímu.²

¹ ČERNÝ, K. *Vzdělanostní společnost po česku?*, s. 27.

² Srov. MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. *(Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 195.

V této diplomové práci jde o zjištění prestiže různých typů středního vzdělání v názorech žáků píseckých středních škol a jejich rodičů. Motivací k jejímu tématu mi byla má vlastní zkušenost matky bývalé žákyně střední školy, zkušenosti mých přátel, rodičů středoškoláků a jejich dětí, a také názory mých bývalých žáků a jejich rodičů. V neposlední řadě byl mým východiskem také článek v jednom z čísel Reflexu, ve kterém se autor, který je sám politikem, vyjadřuje k současné situaci v oblasti středního školství u nás, když říká, že: „*Přímým důsledkem zhoubnosti pojmu „znalostní ekonomika“ je postupné zhroucení tradičního vzdělávacího systému. Rodiče, s přáním toho nejlepšího pro své děti, trvají na zisku nejméně maturitního vysvědčení. To ústí v inflaci maturitních certifikátů, ale přímo destruuje učňovské školství. Výuční list je ve znalostní ekonomice považován za výkon útrpného práva na dítěti i tehdy, kdy by bylo ono samo lidsky i profesně šťastnější, pokud by mohlo získat dva tři výuční listy.*“³ Má pravdu Švihlíková, když tvrdí, že pro současné mladé lidi je charakteristický odpor k manuální práci? Tento odpor: „... je jistě dán celospolečenskou atmosférou, která manuální práci opovrhuje a neváží si řemesel a zručnosti. Mladí lidé zkrátka získali dojem, že pracovat rukama znamená být jakýsi podčlověk a že každý musí chodit s diplomatkou v ruce. Montérky prostě nejsou dost cool.“⁴ Je tomu tedy skutečně tak, že je dnes výuční list pro jedince spíše stigmatem a naopak zisk maturitního vysvědčení z jakékoliv střední školy tím minimálním cílem, kterého je třeba na vzdělávací cestě dosáhnout? Jsou „elitní“ žáci a studenti skutečně výběrovými, těmi nejlepšími, nebo se jedná spíše jen o jiný obraz tzv. „zlaté mládeže“, v potomkovi personifikovaný vysoký sociální status jeho rodičů, či pouze jen o řečnický obrat? To jsou otázky, které současnou veřejnost zajímají, protože přístup ke vzdělání mnozí z rodičů žáků a studentů dávají do souvislosti se svým socioekonomickým statutem. A závěry některých výzkumů jim v tomto ohledu dávají za pravdu. „*Typ školy předurčuje přístup k dalšímu vzdělání a jeho zaměření, pracovní kariéru a následné společenské a ekonomické postavení jednotlivce, a tedy formuje společensko-ekonomické nerovnosti dospělé populace.*“⁵ Doba středoškolského studia je důležitou etapou života jedince,

³ STREJČEK, I. *Školství? Úpadek!*, Praha: Reflex, č. 35, s. 21.

⁴ ŠVIHLÍKOVÁ, I. *Mladí nechtějí pracovat rukama. Každý dostane titul, když má IQ pod úroveň opice* [on line]. Praha: Parlamentní listy. [2013-10-07]. Dostupné na <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Docentka-Svihlikova-Mladi-nychteji-pracovat-rukama-Kazdy-dostane-titul-i-kdyz-ma-IQ-pod-urovni-opice-288514>>Praha: Parlamentní listy>.

⁵ MÜNICH, D., MYSLIVEČEK, J. in MATĚJŮ, P, STRAKOVÁ, J. *(Ne)rovnné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 220.

obdobím, které jeho osobnost formuje směrem ke konkretizaci představ o vlastním životě a budoucnosti, a proto jsem si zvolila za téma své diplomové práce právě problematiku středního školství, konkrétně prestiž různých typů středního vzdělání.

Cílem mé diplomové práce je získání hodnocení různých typů středního vzdělání z hlediska prestiže, na základě názorů žáků píseckých středních škol a jejich rodičů. Usiluji o získání odpovědi na výzkumnou otázku: Jaké jsou názory na prestiž různých typů vzdělání na středních školách v Písku?

Těžiště práce spatřuji v teoretických poznatcích k problematice vzdělávání, psychologie a sociologie, práce zároveň vychází z několika českých a mezinárodních výzkumů a srovnání. Zejména jde o soubornou publikaci současných výzkumů zaměřených na nerovnosti ve vzdělávání, autorů Matějů, Strakové a kol., (Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice z r. 2006, dále o výzkum Waltrové, Černého, Gregora a Chvála – Názory veřejnosti na školu a vzdělávání z r. 2010 a výzkumu Názory české veřejnosti na úroveň vzdělávání na různých typech škol, Centra pro výzkum veřejného mínění z r. 2012. Dalším zdrojem mi pak byl finský výzkum z roku 1995 a vycházela jsem také ze závěrů výzkumu PISA z r. 2012, který je považován za největší a nejdůležitější mezinárodní výzkum v oblasti měření výsledků vzdělávání v celosvětovém měřítku. K dalším zdrojům k této práci pak patří každoročně vydávaná hodnotící zpráva OECD (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj) Education et a Glace 2012 a Péterův výzkum v otázce selekce ve středním vzdělání z roku 2003. V otázce hodnotové orientace porovnáám své zjištění s výzkumem hodnotové orientace Preissové-Krejčí a Čadové z roku 2006.

Ve své diplomové práci nejprve prezentuji závěry některých výzkumů, které se problematikou prestiže a nerovnostmi v oblasti středního školství zabývaly. Krátce také pohovořím o dosavadním menším zájmu zainteresovaných o niternější názory těch, kterých se střední vzdělávání týká především. Dále stručně představím okolnosti, které ovlivňují studium střední školy, a objasním takové pojmy, jako je prestiž, elitářství a rovnostářství, exkluze a inkluze, kulturní kapitál a stratifikace ve vzdělávání. V další části pak charakterizují současnou společnost a problémy, se kterými se dnes nejčastěji potýká a ke kterým patří, kromě jiného, i otázka dalšího vývoje v otázce vzdělávání. Pohovořím rovněž o historii českého středního školství obecně, na několika příkladech představím také systém středního vzdělávání v některých okolních zemích a přiblížím

rovněž historii a současnost středního školství v Písku. Protože se v této práci zabývám žáky středních škol, krátce připomenu psychologickou charakteristiku jedince tohoto věku, socializační činitele, které ho ovlivňují a pohled na něj z hlediska sociologie.

V další části své diplomové práce vyjdu ze závěrů výše uvedených výzkumů a ve vlastním výzkumném šetření budu zjišťovat názory žáků a rodičů na prestiž různých typů vzdělání na píseckých středních školách.

Výzkum samý je empirický, kvalitativní. V rámci vyhodnocování získaných dat a v následné závěrečné diskusi budu získaná data interpretovat a porovnávat je s výsledky dříve uskutečňovaných výzkumů.

1 Střední vzdělání z pohledu vzdělávaných – Popelka mezi výzkumy

Zcela na začátku je třeba charakterizovat střední, neboli vyšší sekundární vzdělávání. Podle Mezinárodní normy pro klasifikaci vzdělávání ISCED 1997 je vyšší sekundární vzdělávání (středoškolské vzdělávání, upper secondary education) vymezeno jako úroveň ISCED 3. Jde o vyšší sekundární vzdělávání, které následuje po ukončení nižšího sekundárního vzdělávání (2. st. ZŠ) a jeho délka se pohybuje v rozmezí od 2 do 5 let. Má charakter buď konečné fáze vzdělávání (absolvent přechází přímo na trh práce), nebo má charakter tzv. tranzitní fáze – přípravy na další studium postsekundární nebo terciární. Z hlediska obsahu se dělí na dva základní typy: všeobecné (general upper secondary education) a odborné/profesní (vocational/technical education), včetně přípravy učňů.⁶ Výsledkem procesu středního vzdělávání je pak střední vzdělání.

Pokud se tato diplomová práce zabývá prestiží středního vzdělání a ve vlastním výzkumném šetření vychází ze zjištění některých českých i mezinárodních výzkumů, je vhodné citovat v úvodu ze zprávy OECD z roku 2012, která se k situaci v českém školství, z hlediska jeho výzkumu a získávání relevantních informací, vyjadřuje takto: „*Neexistuje sběr informací od žáků, který by mapoval jejich postoj k učení a hodnocení. Informace o názorech žáků na klima ve škole, jejich zapojení, motivaci a spolupráci by mohly být klíčovými informacemi pro stanovení politiky a zaměření výzkumu k určení vztahu mezi výkonem žáka a mnohými kvalitativními aspekty práce školy. Je vysoce pravděpodobné, že sebevědomí a motivovaní žáci budou chtít dále studovat a dále se vzdělávat v průběhu celého života. Názory žáků na vzdělávací prostředí mohou být doplněny názory učitelů a rodičů.*“⁷ Podle této zprávy tedy chybí našim odborníkům na problematiku vzdělávání především hlubší povědomí a vhled do problematiky vzdělávání z pohledu těch, kterých se týká především, tedy žáků a rodičů. Chybí tak zjišťování jejich názorů, na základě pocitů i zkušeností, které mají. Ne všechno, co postoje lidí ke vzdělávání ovlivňuje a čemu se exaktní kvantitativní výzkumy věnují, lze

⁶ Srov. PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě: Základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*, s. 120.

⁷ SANTIAGO, P. et al. *Zprávy OECD o hodnocení vzdělávání Česká republika 2012* [on line]. OECD 2012. [cit. 2014-02-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.csicr.cz/getattachment/a6311b50-169c-4e5e-9d92-a6f70aaf0f1>>.

spočítat a změřit a následně prezentovat v podobě grafu, nebo tabulky. K okolnostem, které jednoznačně ovlivňují postoj žáků ke vzdělávání, je možné zařadit také socioekonomické zázemí žáků a také kulturní kapitál, který je velmi významným faktorem ovlivňujícím vzdělávací cestu jedince. V této souvislosti vytýká OECD České republice také to, že: „*Neexistují kritéria pro měření socioekonomického zázemí žáků. Třebaže bylo dosaženo významného pokroku v dostupnosti a kvalitě demografických, administrativních a kontextových dat, přetrvávajícím závažným nedostatkem je nedostupnost dat o socioekonomickém zázemí žáků. V současnosti data sebraná ze škol neobsahují informace o socioekonomickém statusu žáka ani školy. Absence kvalitních informací o socioekonomickém zázemí žáků je překážkou spolehlivých výzkumů o dopadu zázemí na výkon žáka, a tudíž i omezuje schopnost systému zjistit, zda dosahuje stanovených cílů v oblasti rovných příležitostí.*“⁸

Je tedy patrné, že téma vzdělávání dnes v ČR nepatří k příliš společensky, politicky či mediálně atraktivním, a proto není předmětem široké celospolečenské diskuse, ani zájmu odborníků, zabývajících se touto oblastí. Přesto je jasné, že toto téma nabývá, s rozvojem tzv. vzdělanostní, či informační společnosti a v souvislosti s budoucností české společnosti, na významu. Co si tedy rodiče a veřejnost obecně myslí o středoškolském vzdělávání a vzdělání vůbec, jaký k němu zaujímá postoj a rozumí tomu, co se v této oblasti školství děje? Je kvalitní středoškolské vzdělání přístupné všem stejně, jak to chodí na různých středních školách, jaké jsou důvody, které mají žáci základní školy, pro výběr dalšího typu studia a jakou má jimi vybraná škola, její žáci a výsledky vzdělávání na ni, úroveň a prestiž? Jaké jsou následně šance žáka té které střední školy pokračovat ve studiu na vybrané vyšší odborné, či vysoké škole a jeho další studijní úspěšnost na nich? Jsou takové otázky relevantní a zajímají se vůbec odborníci o takové názory veřejnosti? Na tyto a podobné otázky jsem se pokusila najít odpověď v mezinárodních a také českých výzkumech.

1.1 Výzkumy prestiže a elitnosti škol a studijních oborů

Existuje celá řada výzkumů, organizovaných školskými či sociologickými institucemi, které se zabývají školstvím obecně a také těch, které se zabývají středním, neboli

⁸ SANTIAGO, P. et al. *Zprávy OECD o hodnocení vzdělávání Česká republika 2012* [on line]. OECD 2012. [cit. 2014-02-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.csicr.cz/getattachment/a6311b50-169c-4e5e-9d92-a6f70aaf0f1>>.

vyšším sekundárním vzděláním. Zde jde zejména o kvantitativní výzkumy s tématem stratifikace ve vzdělávání, nerovnoměrným přístupem k němu či problematikou mezigeneračního přenosu vzdělání. Pokud bychom se však měli seznámit se závěry mezinárodních nebo českých kvalitativních výzkumů s tématem prestiže ve středním vzdělávání, nebudeme úspěšní. Se žádným takovým speciálním výzkumem jsem se nesešla, žádný se tímto tématem podrobně nezabýval. Možná také proto, že otázka prestiže či elitářství ve školství není zcela jednoduchá a má daleko širší souvislosti. Jak např. tvrdí Havlík: „*Uvažovat o tzv. elitních, prestižních či výběrových školách bez širších vztahových otázek, zabývajících se stratifikací, dělbou moci a prestiže, tedy celým systémem společenského rozvrstvení a jeho fungování nemůže vést jinam, než do slepé uličky věčných mýtů*“.⁹ Rozdílná prestiž a elitářství se ale v oblasti školství, ač se to na základě výše uvedené citace nezdá, stává postupně problémem, a to z mnoha důvodů. V souvislosti se stále rostoucí hodnotou vzdělání a také možností profesního uplatnění se do popředí dostává stále častěji otázka, jaký typ střední školy či studijní program absolvovat, aby byl jedinec co nejlépe připraven k dalšímu studiu, či získal co možná nejlepší odbornou přípravu, která mu umožní uplatnění se na pracovním trhu. Proto někteří rodiče, ve snaze dát svému dítěti to nejlepší vzdělání, hledají na scéně středního školství tzv. prestižní, či elitní školu. Co ale znamená označení, že některá škola má vysokou prestiž, či je elitní? V České republice se některé střední školy považují za elitní zejména z důvodu svého vysokého školného. To ale nemusí být nutně znakem jejich elitnosti. Jsou to tedy spíše školy se zcela specifickým studijním programem a připravující své studenty k výkonu jedinečných profesí?

1.2 Zahraniční výzkumy

Ve Finsku probíhal v roce 1995, v rámci výzkumu sociální dědičnosti vzdělávání, také výzkum zaměřený na zjišťování elitnosti škol. Týkal se sice vysokého školství, jeho závěry však lze, podle mého názoru, uplatnit v obecné rovině též na školství střední. Naznačil totiž, z čeho odvozují dotazovaní míru prestiže té které školy. Ukázalo se tehdy, že elitnost škol souvisí již s přijímáním na danou školu, to znamená, že pokud je přístup na některé školy mnohem obtížnější, než na jiné, jsou označovány za elitní. Dalším znakem prestižního a elitního školství je podle tohoto výzkumu

⁹ HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*, s. 149.

socioekonomický původ studentů a kulturní kapitál jejich rodičů. Na finských prestižních školách tak studuje více než 50 % studentů s vysokým kulturním kapitálem, na neelitních je to pouze 30 % a ty jsou označeny za tzv. obecně přístupné univerzity. Elitářství však existuje také uvnitř univerzit, mezi jednotlivými obory, kdy za nejelitnější jsou označovány obory lékařské, právo, architektura, nejméně elitní jsou pak ve Finsku učitelství. To je spojeno především s náročností studia, ale opět zde hraje roli také kulturní kapitál. Pro srovnání lze uvést československý výzkum Ústavu školských informací z roku 1980, který se týkal sociální struktury studentů vysokých škol a který zjistil, že nejmenší procento studentů oboru lékařství, právo a architektura pocházelo z dělnických rodin (15,2 %, 23,2 % a 15,3 %), naopak nejvíce studentů z řad dělnických rodin studovalo technické obory, např. textilní fakultu nebo fakultu báňskou (54,3 %, resp. 46,2 %). Nejméně elitní byly tehdy u nás pedagogické, zemědělské a některé technické obory. Také v současnosti studuje, především na pedagogických fakultách, vysoké procento studentů z dělnických rodin a je zajímavé, že pedagogické obory studia jsou obecně vnímány jako neelitní, i v mezinárodním srovnání. Nelze však určit, zda je to pro obsah jeho studia, či z hlediska názoru na prestiž učitelského povolání obecně.¹⁰

Zajímavý byl rovněž maďarský Péterův výzkum, který se týkal nerovnosti v přístupu ke vzdělání, vzhledem k socioekonomickému statusu rodiny. Zjistilo se, kromě jiného, že na gymnáziích, které důkladněji připravuje ke studiu na vysoké škole, studuje až třikrát více žáků, jejichž rodiče mají vysokoškolské vzdělání, než na odborných školách. Nejvíce takových žáků pochází z největších měst, např. v Budapešti je jich až třikrát více, než v menších obcích. Tam dávají lidé přednost jinému typu vzdělání. V této souvislosti zmiňuje Péter dvojí pohled na středoškolské studium a hovoří tak o teorii kulturní reprodukce a teorii rozumného uvažování. Gymnazisté jsou, na základě jeho zjištění, více motivováni ke studiu a také jsou k němu rodinou ve všech ohledech lépe připraveni, než žáci jiných středních škol. Ve výzkumu se takto posuzovaly státní a soukromé školy a jako nejefektivnější se ukázaly školy soukromé,

¹⁰ Srov. PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě: Základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*, s. 213-214.

a to církevní.¹¹ Podle maďarských statistik pak studovalo v roce 1996 28 % žáků na gymnáziích, 42 % ve středních odborných školách a 30 % ve školách učňovské přípravy. Z hlediska trendů ve středním školství, lze říci, že, stejně jako v České republice, i v Maďarsku vzrůstá počet žáků gymnázií a středních odborných škol, naopak počty žáků učňovských oborů stále klesají.¹²

Britský výzkum Edge Foundantion například zjistil, že pouze 27 % rodičů své děti podporuje v rozhodnutí studovat nějaký učební obor, naopak velká většina svým dětem říká, že jsou příliš chytré na to, aby studovaly takové obory. Ty zde mají také velmi nízkou prestiž. Stejně tak své žáky od těchto studijních programů odrazuje až 20 % britských základních škol. V závěru tohoto výzkumu její vedoucí pracovníci uvedli, že stigmatizace odborného vzdělávání je v Anglii v současné době staromódní a nespravedlivá. I britské učňovské školství má tedy značné problémy se zájmem o tento typ středního vzdělání, přestože nabízí kvalitní profesní přípravu svým žákům, ze které může mít do budoucna prospěch ekonomika i celá společnost.¹³

1.3 Mezinárodní výzkumy v oblasti vzdělávání konané v České republice

V České republice se v poslední době realizovaly také některá výzkumná šetření mezinárodní, která se zabývala především srovnáváním výsledků vzdělávání. Z jejich závěrů lze ale, podle mého názoru, také částečně usuzovat na preferenci určitého typu vzdělání, a tak následně hovořit o rozdílné prestiži či elitářství v českém středním školství. K nim patří výzkumy organizované především Mezinárodní asociací pro hodnocení výsledků ve vzdělávání (IEA). Další organizací, která prováděla výzkumy ve školství, byla Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD). Jejich společným cílem bylo porovnat vědomosti a dovednosti českých žáků s jejich vrstevníky ze zahraničí. Většina těchto výzkumů se týkala úrovně dosažených vědomostí, některé však také obracely svoji pozornost na rodiče, učitele a žáky

¹¹ Srov. PÉTER, R. *Self-selection and selection. Transition from Secondary to Tertiary Education in Hungary* [on line]. Budapešť: 2003 [cit 2014-02-07]. Dostupné na WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/401d0777b028108e7ab5ef29343a4190214a07fa_291_33robe33.pdf>.

¹² Srov. PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě: Základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*, s. 120.

¹³ EXLEY, S.: *Pupils told They are „too clever“ for vocational learning by schools and parents, survey reveals* [on line]. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na WWW: <<http://news.tes.co.uk/b/news/2014/02/04/pupils-told-they-are-quot-too-clever-quot-for-vocational-learning-by-schools-and-parents-survey-reveals.aspx>>.

a zjišťovaly další informace, např. mimoškolní činnost, domácí zázemí, plány do budoucna a rovněž také výukovou činnost a školu obecně, jak ji vnímá žák a jeho rodiče.¹⁴ K tomu vydává OED každý rok zprávu Education et a Glance s podrobnými výsledky výzkumů, které se zabývají adolescenty a jejich vzděláváním ve vztahu k jejich schopnostem a dovednostem, socioekonomickému statusu, hodnotám a aspiracím.

Koncem 90. let byl navržen výzkumný projekt PISA. Tento projekt je považován za největší a nejdůležitější mezinárodní výzkum v oblasti měření výsledků vzdělávání, který je v současné době ve světě uskutečňován. Testování probíhá ve tříletých cyklech, přičemž pokaždé je kladen důraz na jednu z oblastí – matematická, přírodovědná a čtenářská gramotnost – tak, aby o ní bylo možno získat detailnější informace. První testování proběhlo v roce 2000. V současné době je do něj zapojeno 68 zemí včetně všech členských zemí OECD. Vedle uvedených oblastí byl sledován rovněž vliv školy a rodinného zázemí na jednotlivé složky gramotnosti, dále osobní charakteristiky, jejich postoje ke škole a učitelům, apod.¹⁵ Jak však uvádí Straková, tyto: „*mezinárodní výzkumy opakovaně poukázaly na negativní vztah českých žáků ke škole a k výuce, přičemž národní analýzy ukázaly souvislost mezi vztahem ke škole a vzdělanostními aspiracemi. Vývoj vztahu žáků ke škole a ke vzdělávání by se rozhodně měl stát předmětem dalšího zkoumání.*“¹⁶

Takové výzkumy jsou však koncipovány tak, že zkoumají především 15leté žáky, což v podmínkách českého školství představuje většinou 9. tř. základní školy. K serióznějšímu pohledu na střední vzdělávání by však bylo dobré získat podobnou informaci také na konci středoškolského studia. Zatím zde chybí především informace o kompetencích, které žáci při studiu různých typů středního vzdělání získali, některá dosavadní šetření však hovoří především o nízkých vědomostech absolventů nematuritních oborů a chybí rovněž monitoring vývoje učňovských škol.¹⁷

Struktura českého školství obecně je ale poněkud odlišná od školství jiných zemí. Připomeňme, že např. Švédsko a Finsko, které vykazují největší homogenitu ve

¹⁴ Srov. MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. (Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice, s. 119.

¹⁵ Srov. *Podrobný popis výzkumu PISA 2012* [on line]. [cit. 2013-08-15] Dostupné na WWW: <http://www.pisa2012.cz/?a=podrobny_popis_vyzkumu>.

¹⁶ STRAKOVÁ, J. *Vzdělávací politika a mezinárodní výzkumy výsledků vzdělávání*, s. 111.

¹⁷ Srov. tamtéž, s. 116.

výsledcích vzdělávání, mají zcela jiný systém vyššího sekundárního vzdělávání – buď pouze gymnaziální typ, nebo učňovský typ, ne již tzv. technický typ, jako je tomu u našich žáků maturitních oborů středních odborných škol. Stejná situace je pak v USA, kde rovněž nemají studenty v technickém programu. Dalším faktorem toho, proč české střední školství v mezinárodních srovnáních vychází jako domněle zaostávající je v tom, že průměrný věk žáka posledního ročníku naší střední školy je 17, 8 roku, v jiných zemích je to ale více (Švýcarsko 19,8 roku; Norsko 19,5 roku; Švédsko 18,9 roku). Čeští žáci jsou proto v porovnání se studenty jiných zemí mladší, a to se může také projevit ve výsledcích jejich testování. Nejvýznamnějším faktorem se však ukazuje vysoká rozdílnost výsledků žáků v závislosti na typu školy, kterou studují.¹⁸ Ze závěrů výzkumu TIMSS, dalšího mezinárodního výzkumu, který se zabývá, kromě úrovně znalostí žáků základní školy v matematické, přírodovědné oblasti, také vlivem rodinného prostředí, postoji žáků i rodičů ke škole a také selektivitou ve vzdělání, tedy například vyplývá, že se české školství, již na úrovni základního školství „*vyznačuje vysokým stupněm rozdílnosti škol v kvalitě výstupů.*“¹⁹ Potvrzují se tak významné rozdíly mezi školami s lepšími výsledky a školami s horšími výsledky a výrazně také mezi školami velkoměstskými a školami vesnickými. Patrně ještě významnější jsou zřejmé rozdíly z hlediska různých typů škol středních škol s různými programy.²⁰ Česká republika je také, podle zjištění jiných výzkumů, zemí s největšími rozdíly mezi žáky posledních ročníků všeobecně vzdělávacích škol, odborných škol a učilišť mezi všemi zeměmi OECD.²¹ V její zprávě z roku 2012 bylo zjištěno, že jednotlivé typy středních škol se od sebe statisticky významně odlišují nejen průměrnými výsledky, kterých dosahují jejich žáci, ale i průměrnou hodnotou indexu, který charakterizuje jejich rodinné zázemí. Rozdělení žáků do jednotlivých typů škol pak odpovídá jejich ekonomickému, sociálnímu a kulturnímu statusu a ukázalo se, že u nás probíhá především na základě jejich rodinného zázemí.²² „*Dobré vzdělání rodičů a většinou i dobré materiální zajištění představují pro děti nadprůměrně dobrou startovní pozici do života, která je zvyhodňuje oproti ostatním dětem prakticky ve všech ohledech.*

¹⁸ Srov. PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě: Základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*, s. 135-137.

¹⁹ Tamtéž, s. 136.

²⁰ Srov. tamtéž, s. 136-138.

²¹ Srov. Straková in MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. *(Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 127.

²² Srov. tamtéž, s. 141.

*Naopak dětem, jejichž rodiče nemají dobré postavení a neabsolvovali aspoň střední školu s maturitou, reálně hrozí, že se budou propadat – vzděláním, společensky, existenčně i mravně.*²³ To jen potvrzuje teorii mezigeneračního přenosu vzdělání a následnému sociálně-ekonomického postavení jedinců, která tvrdí, že: „*V tradičních společnostech se děti prakticky bez ohledu na schopnosti, vlohy či plány nedostaly daleko za hranice sociální skupiny, či třídy, do které patřily jejich rodiče, a to bez ohledu na to, co si rodiče nebo jejich děti přály.*“²⁴ V mezinárodním srovnání se tedy ukazuje, že česká škola přispívá ke vzdělanostní nerovnosti a žákům i studentům je v ní poskytována různá úroveň vzdělání. Odborníci pak vidí jako problém zejména to, že se v České republice, na rozdíl od jiných zemí, ve kterých výsledky mezinárodních výzkumů PISA, IEA, TIMSS a dalších vyvolaly širokou celospolečenskou diskuzi, se získanými zjištěními už nijak dále nepracuje.²⁵

1.4 České výzkumy z oblasti středního vzdělávání

České výzkumy, zabývající se školstvím, se jeho prestiží a elitářstvím v něm nezabývaly, o možném vysoce prestižním či elitním středním vzdělání lze usuzovat pouze z vedlejších výsledků výzkumů s jiným výzkumným cílem. Jsou to především šetření, zabývající se nerovnostmi v přístupu ke vzdělání, mezigeneračním přenosem vzdělání, nebo názory české veřejnosti na školství. Ani v polistopadovém období se podobné výzkumy v České republice neobjevují, výzkum středoškolských či vysokoškolských studijních oborů podle sociální struktury žáků a studentů se pravděpodobně považoval za relikv socialismu, který v „nové době“ nemá již své opodstatnění. Obecně se dá však říci, na základě některých výzkumů, že školství představuje jednu z prioritních oblastí zájmu české rodičovské i nerodičovské veřejnosti, pokud bychom jej měřili množstvím prostředků, které by lidé do školství alokovali. Ve společnosti s ním panuje poměrná spokojenost.²⁶ Například průzkum agentury STEM/MARK z roku 2002 zjistil, že 1/3 dotazovaných si přeje spíše vzdělání pro všechny, bez rizika finančních investic, a celá polovina dotazovaných si myslí, že

²³ ZAJÍC, J. *Šance pro bohaté?* [on line]. Praha: Metodický portál RVP. [cit 2013-07-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.clanky.rvp.cz/claneks/N/16097/SANCE-JEN-PRO-BOHATE-III.html>>.

²⁴ MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. *(Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 147.

²⁵ STRAKOVÁ, J. *Vzdělávací politika a mezinárodní výzkumy výsledků vzdělávání*, s. 116

²⁶ Srov. ČERNÝ, K., GREGER, D., WALTEROVÁ, E. *Školství očima české veřejnosti: Percepce současného stavu a vývoje*, s. 47.

vysoké finanční náklady na středoškolské a vysokoškolské studium jsou největší překážkou rovných šancí v přístupu ke vzdělání. 50 % dotazovaných se pak domnívá, že český vzdělávací systém dává všem stejnou možnost vzdělání získat.²⁷

Přes výše uvedený menší zájem o tuto problematiku mezi českými odborníky, lze najít i zajímavá šetření: „*Některé výzkumy, uskutečňované po roce 1989 však potvrzují závislost vzdělání dětí na výchozí rodině, přičemž vzdělání rodičů patří k nejdůležitějším faktorům.*“²⁸ Je tak možno například připomenout výzkum, uskutečněný v roce 1997 Průšou a Průšovou, který se zabýval přístupem ke vzdělání. Z jeho závěrů vyplynul poznatek o šesti typech vazeb rodinného zázemí na vzdělání dítěte:

- Statická dělnická rodina – rodiče mají většinou základní vzdělání, je zde nižší ekonomický standard a nerozvinuté kulturní zázemí. Zájem o školní výsledky dětí je malý, ke vzdělání mají rodiče spíše despekt. Děti učení nebaví, končí většinou na učilištích.
- Ctižádostivá dělnická rodina – otec vyučený, matka má maturitu, materiální zajištění rodiny je průměrné, sociální kapitál nerozvinutý. Zájem o školu existuje, rodiče i děti samy chtějí studovat. Očekávají od něj lepší uplatnění a část dětí pokračuje dále ve studiu i po maturitě.
- Nerozvinutá střední rodina – rodiče jsou zaměstnanci ve středním nebo vyšším postavení, rodiče mívají odbornou maturitu. Materiální zabezpečení rodiny bývá nižší, kulturní úroveň mírně nadprůměrná. Zájem o studium dítěte na střední škole není velký ani na straně dítěte ani na straně rodičů. Více než polovina dětí studuje na učilištích.
- Stabilní střední rodina – otec bývá technik s odbornou maturitou, matka mívá střední vzdělání. Materiální úroveň rodiny je dobrá, kulturní však dobrá není. Existuje zájem o školní výsledky dětí i mimoškolní aktivity, polovina dětí pak absolvuje odbornou školu s maturitou, každé páté studuje gymnázium a stejný počet pokračuje ve studiu na vysoké škole (dále VŠ), vyšší odborné škole (dále VOŠ).
- Podnikatelská rodina – otec má samostatné povolání, rodiče SŠ s maturitou nebo VŠ. Ekonomický standard rodiny je značný, stejně tak kontakty a známosti,

²⁷ Srov. *Systém vzdělávání. Vyhovuje vám?* [on line]. Praha: STEM: Středisko empirických výzkumů [cit. 2014-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.stem.cz/clanek/326>>.

²⁸ HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*, s. 91.

méně už kulturní kapitál. Zájem o školu a dítě je průměrný, děti pak studují obvykle na střední odborné škole s maturitou a dále na VOŠ. Jen malá část studuje na gymnáziu a pokračuje na VŠ.

- Rodina odborníků – rodiče VŠ nebo SŠ, zaměstnaní ve vedoucích pozicích. Materiální situace rodiny je velmi dobrá, sociální a kulturní zázemí je vysoké. Rodiče mají zájem o školní výsledky dětí a ve studiu je podporují. Děti studují školy podle svého výběru a s dobrou úrovní a pověstí a dále pokračují ve studiu na VŠ.²⁹

V tomto výzkumu se prokázaly statisticky významné rozdíly v pravděpodobnosti studia na určitém druhu školy a tyto faktory také mohou zásadním způsobem volbu vzdělávací cesty dětí ovlivnit. V roce 1998 proběhla v České republice akce s názvem Sonda maturant 98, jejíž výsledky již tehdy jednoznačně potvrdily, že existují výrazné rozdíly v úrovni ve všech typech středního vzdělání, kdy nejlépe si ve všech ukazatelích vedli žáci gymnázií a poměrně překvapivě, a až daleko za nimi, se umístily střední odborné školy. Na konci tohoto žebříčku pak stála střední odborná učiliště.³⁰

Stále více se tedy zvětšuje propast vzdělanostní úrovně mezi žáky gymnázií a odborných škol, zejména učilišť. Tu lze samozřejmě vysvětlit rozdílnými intelektuálními schopnostmi žáků a také jejich motivací ke studiu a rodinnou situací, má to ale své další důsledky v rovině sociální. Gymnaziální a také některé obory středního vzdělávání s maturitou tak mohou v této souvislosti získat jistý nádech exkluzivity a přídomek „elitního“ vzdělávání. Protože je v České republice tradičně největší zájem o střední odborné vzdělání s maturitou, na jeho úkor jde rozvoj všeobecného vzdělání, které představuje především vzdělání gymnaziální. Přes celou řadu změn, které se v našem školství od roku 1989 udály, zůstává podíl absolventů všeobecných vzdělávacích programů v ČR v rámci všech zemí OECD extrémně nízký. „*Malý podíl míst na gymnáziích měl své opodstatnění v socialismu, kdy bylo vysokoškolské studium dopřáno přibližně pouze každému desátému žákovi z věkového ročníku.*“³¹ Poptávka po tomto typu studia však mezi některými žáky a jejich rodiči stále roste, zejména víceletá gymnázia trvale zaznamenávají výrazný převis zájemců o studium. Nakonec na ně

²⁹ Srov. HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*, s. 91-92.

³⁰ Srov. VEČERNÍK, J. *Zpráva o vývoji české společnosti (1989-1998)*, s. 55.

³¹ MÜNICH, D. in MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. *(Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 223.

odchází téměř 10 % žáků pátých tříd. Opakované výsledky výzkumů však naznačují, že neexistuje výrazný rozdíl mezi výsledky vzdělávání žáků na víceletých gymnáziích, jak na jeho nižším, tak vyšším stupni, oproti žákům základních škol, potažmo čtyřletých gymnázií.³² Pro řadu rodičů jsou však stále synonymem nejkvalitnějšího a elitního vzdělání „státního“, které mohou svým dětem dopřát. Proč tomu tak ale je? Vždyť Matějů například o boomu víceletých gymnázií v 90. letech 20. stol. u nás říká toto: „Málokdo si v té době uvědomoval, že už v době první republiky považovali přední pedagogové víceletá gymnázia za přežitý typ zařízení vnášející do systému prvek segregace, který byl již tehdy považován za nežádoucí a odporující demokratickým principům a snaze všech národů po integraci.“³³ Stále rostoucí zájem o gymnaziální vzdělání souvisí především se zvyšující se hodnotou lidského kapitálu, hodnotou vzdělání a rostoucí rolí terciárního, vysokoškolského, vzdělání ve světě. V našich podmínkách pak také s tím, že zatímco v době minulé bylo možno považovat středoškolské vzdělání za dobrý standart, nyní se za něj považuje nižší terciární vzdělání.³⁴

K překvapivému zjištění však přišli v této souvislosti Waltrová, Černý, Greger a Chvál ve svém výzkumu z roku 2010, zastřešeným Ústavem výzkumu a rozvoje vzdělávání na PedF UK v Praze, s názvem „Názory veřejnosti a školu a vzdělávání“. Toto šetření se týkalo celé řady témat spojených se školstvím a směřujících ke zjištění názorů veřejnosti na různé okolnosti, které souvisejí s českým vzdělávacím systémem a které ho ovlivňují. Co se preference sekundárního vzdělávání týká, bylo v něm zjištěno, že: „Preferované vzdělávací dráhy vedoucí k vysokoškolskému vzdělávání překvapivě nevedou přes všeobecné vzdělávání akademického typu na gymnáziích, nýbrž přes střední odborné školy a učňovské školy s maturitou. Typy vyššího středního vzdělávání, kterými dnes prochází dvě třetiny příslušných populačních ročníků, kromě otevření cesty k vysokoškolskému studiu mají i pojistku v získání kvalifikace uplatnitelné přímo na trhu práce.“³⁵ Dá se tedy říci, že většina české veřejnosti v této otázce uvažuje také velmi pragmaticky. K podobnému zjištění došel i Péter při konstruování své, výše uvedené, teorie kulturní reprodukce a teorie rozumného uvažování. Je však

³² Srov. tamtéž, s. 103.

³³ MÜNICH, D. in MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. (Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice, s. 197.

³⁴ Srov. tamtéž, s. 223.

³⁵ WALTEROVÁ, E., ČERNÝ, K. et al. Školství, věc (ne)veřejná: Názory veřejnosti na školu a vzdělávání, s. 244.

třeba potvrdit tu skutečnost, že ke studiu na vysoké škole, podle výzkumů, nejlépe připraví své žáky právě gymnázia. Na vysoké školy tak přichází nejvyšší procento přijatých uchazečů ze čtyřletých a víceletých gymnázií (kolem 60 %, resp. 70 %), úspěšnost absolventů ostatních odborných škol je pouze okolo 40 %. Tato skutečnost pak jistě stále zajišťuje gymnáziím jedinečné postavení mezi ostatními školami.³⁶ Vojtíšková pak k možné vysoké prestiži tohoto typu studia podotýká: „*Gymnázia a lycea jsou volbou pro žáky/ně s vysokými vzdělávacími i profesními aspiracemi, kteří aktivně skrze školní poznávání hledají své místo v životě. Jejich vysněnou metou jsou pozice v oblasti práva, diplomacie, zahraničního obchodu. Vysokoškolské vzdělání je nutnou etapou na cestě za těmito cíli.*“³⁷ Rozdíl mezi rozvojem středního všeobecného a středního odborného vzdělání lze vysvětlit tím, že odborné vzdělání má v našich zemích velkou historickou tradici, např. školy průmyslové a obchodní akademie, které, na rozdíl od západních zemí, u nás mají také větší prestiž. Co se gymnázií týká, je základ: „*v přesvědčení (ať oprávněně, nebo neoprávněně) Ministerstva školství a části společnosti o tom, že gymnázia musí zůstat výběrovou institucí, určenou především elitě mladé generace.*“³⁸ A tuto svoji funkci si mají, v názorech veřejnosti, i ponechat.

Vedle všeobecného vzdělávání, ve kterém absolventi získají nejširší základ pro další vzdělání, je odborné vzdělávání v České republice realizováno v mnoha studijních programech. Ze závěrů českých šetření však vyplývá, že největší nespokojenost mezi českou veřejností panuje přesto, anebo právě proto v oblasti středního odborného školství – stav středních odborných škol a především středních odborných učilišť je chápán jako nejhorší.³⁹ Pro střední odborné vzdělávání s maturitou je typické úzké zaměření kurikula a existují zde stovky skupin oborů zaměřených středních škol.⁴⁰ Podle mezinárodních srovnání je pak právě tato skutečnost příčinou největších nerovností v českém vzdělávacím systému. Systémem středního odborného vzdělávání, které je u nás, jak bylo výše řečeno, nejoblíbenější, prochází až dvě třetiny populačních ročníků

³⁶ Srov. MATĚJŮ in MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. *(Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 223.

³⁷ VOJTÍŠKOVÁ, K. *Vzdělanostní strategie a kulturní kapitál – kvalitativní studie*. Teze disertační práce [on line]. Praha: FSV UK. [cit. 2014-01-31]. Dostupné na WWW: <http://www.iss.fsv.cuni/ISS-7-version1-teze_vojtiskova.pdf>.

³⁸ VEČERNÍK, J. eds. *Zpráva o vývoji české společnosti*, s. 49.

³⁹ Srov. ČERNÝ, K., GREGER, D., WALTEROVÁ, E. *Školství očima české veřejnosti: Percepce současného stavu a vývoje* [on line]. Praha: Orbis Schoale roč. 3, č. 3. [cit. 2014-02-22]. Dostupné na WWW: <http://www.orbisscholae.cz/archiv/2009/2009_3_02.pdf>.

⁴⁰ Srov. MÜNICH, D in MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. *(Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 223.

a toto vzdělávání v sobě zahrnuje vedle odborné, také poměrně širokou všeobecnou složku. Proto také pro další případné studium vysoké školy dnes příliš nezáleží na tom, zda uchazeč absolvoval všeobecné nebo střední odborné vzdělání, důležité je především získání maturitní zkoušky, která je hlavní podmínkou setrvání v systému vzdělávání. Závěry výzkumů MÜNICH a MYSLIVEČKA pak v tomto smyslu ukázaly, že: „V České republice neleží dělicí čára vzdělávací a profesní kariéry ani tak mezi všeobecným a odborným vzděláním, jako mezi vzděláním maturitním a nematuritním.“⁴¹ Pokud bychom však měli zmínit některý, v současné době prestižní, studijní program středního odborného vzdělávání s maturitou, byly by to, podle výsledků výzkumu VOJTIŠKOVÉ z r. 2012, technické obory zaměřené na informační technologie.⁴²

Co se však učebních oborů týká, je v současnosti zájem žáků a rodičů o jejich studium velmi malý. S tím souvisí také jeho nízká společenská prestiž. Výzkumy ukázaly, že více než 45 % učňů, pokud by se znovu rozhodovali o tom, kterou školu budou studovat, rozhodli by se pro střední odbornou školu s maturitou. Střední odborné učiliště tedy dnes téměř nikdo studovat nechce a tyto školy tak mají velmi nízkou popularitu a prestiž. „Celých 83 % rodičů by si přálo pro své děti vyšší vzdělání, než jen základní, vyučení anebo střední školu bez maturity.“⁴³ Pokud se podíváme na očekávání rodičů v souvislosti se vzděláním jejich dětí, pak vidíme, že: „54 % rodičů učňů očekává, že jejich dítě dosáhne alespoň maturitního vzdělání.“⁴⁴ Uplatitelnost absolventů učebních oborů na trhu práce se však, v souvislosti s rostoucí poptávkou po řemeslnících, naopak stále zvyšuje. Dlouhodobým trendem českého vyššího sekundárního školství však je přesun zájmů žáků od oborů středního vzdělání s výučním listem k oborům vzdělání s maturitní zkouškou, který trvá již od počátku 90. let. „Zatímco ještě v roce 2000 byl počet přijatých do oborů středního vzdělávání s výučním listem a do oborů středního vzdělávání s maturitní zkouškou, (bez oborů gymnázií) stejný (44 %), v roce 2008 již maturitní obory jednoznačně převažují (54 % proti 33 %). Při předpokladu, že obory gymnázií (bez víceletých oborů) budou i nadále naplňovat

⁴¹ MÜNICH, D. in MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. (Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice, s. 272.

⁴² Srov. VOJTIŠKOVÁ, K. Vzdělanostní strategie a kulturní kapitál – kvalitativní studie. Teze disertační práce [on line]. Praha: FSV UK. [2014-01-31]. Dostupné na WWW: <http://www.iss.fsv.cuni/ISS-7-version1-teze_vojtiskova.pdf>.

⁴³ VESELÝ, A. in MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. (Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice, s. 262.

⁴⁴ Tamtéž, s. 264.

svoji kapacitu a zřizovatelé je nebudou masově rušit (jejich podíl z nově přijatých na střední školy bude růst ze současných 12 % až k hodnotě 17 %), při zachování současných trendů poklesne podíl přijatých do oborů středního vzdělání s výučním listem k hranici 20 %.⁴⁵ Zpráva Učení pro praxi, kterou vydala OECD v r. 2010, doporučuje České republice zaměřit se zejména na podporu tříletých i čtyřletých studijních programů pomocí cílených nabídek pro školy i zaměstnavatele. Již v r. 2008 vydala vláda ČR dokument Ministerstva mládeže a tělovýchovy s názvem „Akční plán podpory odborného vzdělávání“, motivační program spolupráce škol a zaměstnavatelů, jenž by měl přinést také některé systémové kroky, které by měly zajistit jak např. vyšší podíl praktické výuky na pracovištích, tak zájem o kvalitní přípravu svých budoucích zaměstnanců: „Stimulovat zvýšení počtu žáků v oborech vzdělání s výučním listem, kteří mají uzavřenu smlouvu s budoucím zaměstnavatelem nejen v případě absolventů, kterých je na trhu práce nedostatek. V případě nedostatkových profesí také poskytováním různých stipendií pro žáky v těchto oborech, případně podpořit zvýšení odměn žáků za produktivní činnost (do roku 2015).“⁴⁶ To se však, podle mnohých odborníků v praxi stále nedaří realizovat.

Pokud tedy takové výzkumy ukazují, jak velké jsou rozdíly v úrovni dosaženého vzdělání na různých typech českých středních škol, lze pochopit současnou preferenci a prestiž určitých studijních oborů, zejména těch všeobecných, a stálý nezájem o učňovské obory. Na základě výše uvedených zjištění lze tedy říci, že v českém vzdělávacím systému existují střední školy a studijní programy s rozdílnou prestiží. Zdá se také, že závěry všech zmiňovaných, mezinárodních i českých výzkumů, je možno dobře aplikovat na současné české školství v oblasti vyššího sekundárního vzdělávání. Myslím si, že podobným způsobem lze vystavět architekturu mého výzkumu v oblasti prestiže středního vzdělání na středních školách v Písku a svá zjištění mohu s výše uvedenými zjištěními porovnat.

⁴⁵ ČERNÝ, K., GREGER, D., WALTEROVÁ, E. *Školství očima české veřejnosti: Percepce současného stavu a vývoje* [on line]. Praha: Orbis Schoale roč. 3., č. 3. [cit. 2014-02-22]. Dostupné na WWW: <http://www.orbisscholae.cz/archiv/2009/2009_3_02.pdf>.

⁴⁶ *Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR (2011/2015)* [on line]. Praha: MŠMT. [cit. 2014-02-25]. Dostupné na WWW: <http://skolstvi.cirkev.cz/_d/Dlouhodoby-zamer-MSMT-2011-15.pdf>.

2 Charakteristika současné společnosti a její vliv na postoje a hodnoty lidí

2.1 Jaká vlastně je současná společnost?

V současné době žijeme v postmoderním světě Baumanovy tzv. „tekuté modernity“, kdy: „jedinec se nachází v rozšiřujícím se prostoru možností, svoboda je mu údělem, progresivní individualizace šanci i zátěží.“⁴⁷ Pro člověka je velmi těžké se v takovém světě orientovat. Zdá se, že se vše odehrává především ve své proměnlivosti a nic není stálé, není se o co opřít, na co navázat. Důsledkem toho je také mizení vzorů, změna hodnot, umocnění lidské svobody a uvolnění etických zábran. Žijeme dnes ve společnosti globální. Podle významného britského sociologa A. Giddense, tvůrce teorie strukturace a modernizace, se všechny dnes existující společnosti liší od tradičních typů společenského řádu, které zde byly po tisíciletí, uvnitř nich přetrvává velká kulturní rozmanitost a současný svět tak není jednotný. Existují v něm různé formy nerovnosti, je rozdělen na řadu států, které mají sice mnoho společného, ale zároveň také řadu protichůdných zájmů. „Jedním z rysů současného světa je to, že rostoucí globalizace není provázána ani politickou integrací, ani zmenšováním mocenské a hospodářské propasti mezi bohatými a chudými zeměmi.“⁴⁸ Vzdálenost mezi lidmi se zvětšuje, přestože se zdá, že je tomu díky moderním technologiím spíše naopak. V moderní společnosti se lidské činnosti stále více odehrávají na dálku a probíhají mezi lidmi, kteří nejsou současně přítomní na témže místě. Podle Giddense je pro sociální vztahy globalizace výhodná. Sociolog Tourain má však jiný názor a na rozdíl od Giddense vidí v těchto nových systémech nebezpečí. Moderní dobu charakterizuje ne jako symbiózu jednotlivců a systémů, ale v jeho pojetí jde spíše o narůstající izolaci systému společnosti od světa subjektivity.⁴⁹ Podle Turaina spočívá moderní systém na vysoce účelové racionalitě a vše, co není kalkulovatelné, využitelné a ziskové má ustoupit novým způsobům výroby, výkonu moci i technickému vědění. „Také člověk má být podřízen těmto kritériím, má být přeměněn v pouhý lidský zdroj, připravený spolu

⁴⁷ BAUMAN in HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 194.

⁴⁸ GIDDENS, A. *Sociologie*, s. 79.

⁴⁹ Srov. KELLER, J. *Dějiny klasické sociologie*, s. 23.

*s ostatními zdroji sloužit stále vyšší výkonnosti systému...*⁵⁰ Moderní člověk se tak cítí nejistý a ohrožený, hledá svoji cestu i místo v životě a často je bezradný. Je ale vzdělání právě tím, co ho naučí se ve světě orientovat a vést ho správným směrem? A které vzdělání by to tedy mělo být?

2.2 Třetí vlna globální přeměny

Manželé Töfflerovi, v současné době jedni z nejuznávanějších sociálních myslitelů, kteří, kromě jiného předpověděli mohutný rozvoj a plošné rozšíření nových technologií, např. osobních počítačů a počítačových sítí, videorekordéru i kabelové televize již v 60. letech minulého století, tvrdí, že současné problémy světa souvisejí s tzv. třetí vlnou planetární změny. Jejich teorie sociální změny vlnové analýzy popisuje změny ve společnosti ve vlnách, přičemž první znamenala příchod zemědělství, obdělávání půdy, rozšiřování sídel a nový způsob života a trvala tisíce let. Druhá vlna přinesla průmysl, velké továrny, stavby a masovost všeho druhu a trvala pouze několik set let. Kromě jiného znamenala i široké sociální zajištění pracující třídy, která byla důležitým základem průmyslového rozvoje.

Nyní však přichází nová vlna s moderními technologiemi. Ta přináší také nový způsob myšlení, zacházení s časem, logikou i odklon od tradiční rodiny a masovosti ve všech oblastech společnosti, která byla typická pro dobu minulou. Sociální zajištění všech se stává minulostí. Druhá vlna ale dosud v mnoha státech neskončila, a tak dnešní společenské a celosvětové problémy přináší současná existence obou těchto vln. Mluví se o souboji ekonomiky hrubé síly industriální společnosti a mentální síly společnosti nového typu. Ze scény světa odchází proletariát a přichází na ni kognitariát. Na špičce dále již nebudou tedy ti, co něco produkují, ale ti, co mají informace a umí s nimi zacházet.⁵¹ Moderní společnost se tak stává společností vědění.

⁵⁰ KELLER, J. *Dějiny klasické sociologie*, s. 24.

⁵¹ Srov. TÖFFLER, A., TÖFFLER, H. *Nová civilizace* [on line]. Praha: Infojet. [cit. 2014-02-03]. Dostupné na WWW: <http://www.infojet.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=319:alvin-a-heidi-toffler-nova-civilizace&catid=53:ostatni&Itemid=103>.

2.3 Problémy současného světa

K dnešním problémům světa patří zejména stále hrozící, či již propuknuvší politické a náboženské střety, zhoršuje se ekonomická i sociální úroveň obyvatel a v souvislosti s tím, a také s válečnými konflikty, se rovněž zvyšuje migrace obyvatel. Na scéně jsou velké ekologické problémy a přírodní katastrofy, zvyšuje se počet obyvatel Země a ubývají potravinové zdroje. Celosvětově se zvyšuje nezaměstnanost a chudoba, která se týká až jedné třetiny jeho obyvatelstva, naproti tomu se ale stále zvyšují zisky těch nejbohatších. Společenský vývoj dneška je spíše stálým řešením problémů a starostí o prosté přežití.⁵² Současný člověk, pod vlivem médií, které jsou skutečnou hybnou silou této doby a které mu říkají, co by měl vědět, cítit a vlastnit, přesně také ví, jaký musí být. Vzdělaný, mobilní, flexibilní, vždy dobře naladěný a vypadající, úspěšný, přizpůsobivý, bez osobních či jiných problémů, vybavený co největším počtem kompetencí ke zvládnutí stále náročnějších pracovních úkolů. Jen takový člověk může v současné společnosti skutečně obstát.

2.4 Přeměna klasické rodiny

V krizi je také současná rodina, mění se její charakter a rodina již přestává být stabilizujícím prvkem společnosti. Zvyšuje se rozvodovost, přibývá nesezdaných partnerství, zvyšuje se počet tzv. singles, lidí, kteří záměrně žijí sami, protože to považují za výhodnější a jednodušší. Nově se objevují také odkládaná mateřství žen po 40. roce věku, děti pro radost (baby for smiling), které se rodí až po té etapě v životě ženy, která představuje prostor pro získání vzdělání, kariéry, finančního zajištění a v čase cestování a užívání si. Rodina, postupně dezintegruje, a „*úlohy rodiny se přenáší z produkční sféry do oblasti konzumu a volného času*“.⁵³

Výchova člověka však začíná již v rodině a zejména v ní jsou položeny základy budoucího fungování jedince. Stabilní rodina je tedy nezbytná pro jeho správný společenský vývoj. Pokud se však současná rodina sama potýká s celou řadou problémů, zejména ekonomických a sociálních, přenesení se tato nestabilita do dalšího života dnešních dětí a stane se možným základem jejich budoucích problémů. Druhá planetární vlna manželů Töfflerových přinesla přeměnu a přenos některých funkcí

⁵² Srov. HAVLÍK, R. *Úvod do sociologie*, s. 88.

⁵³ Tamtéž, s. 115.

z rodiny. Kromě funkce sociální, kulturní a výrobní to byla zejména funkce výchovná. Tu částečně, v otázce vzdělávání, přenesla do institucí, což má své nesporné klady i některé zápory.⁵⁴

2.5 Vzdělávání v novém věku

V souvislosti s velkým rozvojem vědy a techniky a zároveň se „zmenšováním“ současného světa, rostou také nároky na jednotlivce. Rychlá společnost dneška je více bezohledná a podporující individualismus. Nové požadavky však jsou pro mnohé z nás často nesplnitelné a absence byť jediného z těchto požadavků ho společensky diskvalifikuje a vyřazuje. Změnami tak dnes prochází také oblast vzdělávání a škola je nyní zásadní institucí, ve které jsou položeny základy vzdělání jedince a jeho přípravy pro další život. V této souvislosti je třeba zmínit pojem „kulturní kapitál“. S ním je spojeno jméno P. Bourdieua, podle kterého se dnes na společenské scéně objevuje nová třída, třída vzdělaných lidí, nositelů kulturního kapitálu. Čím větší je v rodině úroveň kulturního kapitálu, tím více taková rodina vkládá do vzdělání svých dětí. *„Její vklad do vzdělání se projevuje v délce vzdělávání, kterou dopřává svým dětem, v pomoci s učením ve škole, v množství peněz, které vynaloží na vzdělání, apod. pro volby školy je tedy rozhodující poměr mezi kulturním a ekonomickým kapitálem rodiny.“*⁵⁵

Problémy však přináší vzájemný vztah vzdělanostní strategie této třídy a vzdělávacího systému, který je uskutečňován v dané společnosti. Bourdieu tvrdí, že škola „posvěcuje“, protože určité lidi uvádí do posvátné skupiny vzdělaných a skrze skrytý vztah mezi vzděláním a zděděnou kulturou vytváří novou šlechtu, zakládající svou legitimnost na školním titulu.⁵⁶ A zdá se, že je právě toto dnes tak důležité. Z toho je patrné, proč je vzdělání ve společnosti v současné době přikládán, jak s ohledem na stále více se prosazující individualismus, či ve vztahu ke globalizované společnosti jako takové, mimořádný význam.

⁵⁴ Srov. TÖFFLER, A., TÖFFLER, H. *Nová civilizace* [on line]. Praha: Infojet. [cit. 2014-02-03]. Dostupné na WWW: <http://www.infojet.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=319:alvin-a-heidi-toffler-nova-civilizace&catid=53:ostatni&Itemid=103>.

⁵⁵ KUBÁTOVÁ, H. *Sociologie životního způsobu*, s. 72.

⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 73.

3 K okolnostem ovlivňujícím hodnocení středních škol

3.1 Vzdělání a vzdělávání

Oba tyto výrazy jsou základními pojmy pedagogické teorie a praxe, důsledně se však od sebe odlišují. Pojem vzdělání označuje výsledek procesů záměrného působení na jedince. V osobnostním pojetí znamená výsledek socializace jedince, složku jeho kognitivního vybavení (vědomosti, dovednosti, postoje, hodnoty, normy), které jsou formované v rámci vzdělávacích procesů. Vzdělání lze měřit pomocí testů, nebo některými výzkumnými metodami. V obsahovém pojetí znamená vzdělání systém informací a činností, které jsou obsaženy ve vzdělávacím kurikulu různých škol a které jsou realizovány ve výuce. Představují učivo, obsah vzdělání, vzdělávací cíle.⁵⁷ V pojetí institucionálním jde o „*společensky organizovanou činnost zabezpečenou institucí školství, formálního vzdělávání, celoživotního učení*“.⁵⁸ V této souvislosti již hovoříme o kvalifikaci samotné, nejvyšším dosaženém vzdělání. Obecně se tak ve všech vzdělávacích systémech setkáváme se základním, středoškolským a vysokoškolským vzděláváním, jehož výsledkem je tedy získání základního, středoškolského, popř. vysokoškolského vzdělání. Socioekonomické pojetí chápe vzdělání jako jednu z kategorií, která charakterizuje populaci, její kvalifikační strukturu a následně také ekonomický a kulturní potenciál celé společnosti. Kvalita vzdělání ovlivňuje kvalifikační strukturu obyvatelstva. V širším sociologickém pohledu je pak vzdělání předpokladem k získání dobrého zaměstnání, které zajišťuje vyšší prestiž, vyšší výdělků a celkově vyšší kvalitu života a představuje klíčovou roli v dosahování společenského statusu.⁵⁹

Naproti tomu pojem vzdělávání znamená samotný „*proces, kterým je dosahováno vzdělání*“.⁶⁰ To představuje tzv. procesuální pojetí.

⁵⁷ Srov. PRŮCHA, J., WALTROVÁ, E. *Pedagogický slovník*, s. 36.

⁵⁸ Tamtéž, s. 361.

⁵⁹ Srov. MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. et al. *(Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 7.

⁶⁰ KALOUS, J., VESELÝ, A. *Vybrané problémy vzdělávací politiky*, s. 40.

3.2 Prestiž

Pojem prestiž pochází z latinského *praestigia* (mámení) a znamená dobrou reputaci jedince, společenské skupiny, nebo držitele určitého společenského statusu, která je spojena s úctou a vlivem a je možné ji jinými slovy vyjádřit také jako váženost, které se lidé ve společnosti těší. Je důležitým ukazatelem sociálního postavení.⁶¹ Nejčastěji bývá odvozována od profese, ale může souviset také s příslušností jedince k určitým společenským skupinám, pracovními úspěchy, nebo jeho proslulostí. Spolu s příjmem, vzděláním, složitostí vykonávané práce, životním stylem a mocí je jedním ze základních ukazatelů sociálního statusu jedince. Osoby s vysokou prestiží jsou často obdivovány a napodobovány, mají silný sociální vliv.⁶² Prestiž hraje důležitou roli především v teoriích sociální stratifikace. Tento pojem zavedl sociolog Max Weber. Na druhou stranu se od prestiže odděluje pojem úcta (*esteem*), která se vztahuje k jedné určité osobě, na rozdíl od prestiže, která se váže k pozici.

V sociologickém pojetí se s prestiží setkáváme nejčastěji v souvislosti s prestiží povolání. Na čelných místech výzkumu, který provedl Milan Tuček z Centra pro výzkum veřejného mínění v roce 2013 se, v názorech dotazovaných, umístila tato povolání – lékař, vědec, učitel, zdravotní sestra, soudce, projektant, programátor, soukromý zemědělec a truhlář.⁶³ Žáci a rodiče však mohou vidět prestiž rozdílně. Pro rodiče může znamenat budoucí lepší pracovní uplatnění jeho dítěte, nebo zajištění vyššího sociálního statusu ve svém okolí. Pro žáky pak něco, co je statické a zastaralé.⁶⁴

3.3 Elita a elitářství

Pojem elita pochází z latinského *eligere* (vybírat, vyvolit) označuje kategorii osob, které v určitém systému či subsystému zaujímají vedoucí nebo jinou významnou úlohu, především díky svým individuálním vlastnostem, profesionálním kvalitám nebo sociálnímu postavení (např. příslušnost ke šlechtě, vlastnictví kapitálu, nebo vlastní výkon) v různých oblastech společenského života. Jejich rozhodování pak může mít

⁶¹ MALÁTKOVÁ, E. *Ottova encyklopedie A-Ž*, s. 797.

⁶² Srov. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*, s. 194.

⁶³ Srov. TUČEK, M. *Prestiž povolání červen 2013* [on line]. Praha: CVVM. [cit. 2014-01-31]. Dostupné na WWW: <<http://www.cvvm.soc.cas.cz/media/com>>.

⁶⁴ Srov. Himmelspach, J. *Its a prestige dead in higher education?* [on line]. [cit. 2014-01-31]. Dostupné na WWW: <<http://www.peopledesign.com/is-prestige-dead-in-higher-education>>.

významné důsledky pro celou společnost nebo daný subsystém. Nejsystematičtější teorii elit vypracoval významný italský sociolog Vilfredo Pareto. Ten používá přímo termínu elita, a to pro všechny oblasti lidské činnosti. Elity vidí jako souhrn nejmocnějších a nejúspěšnějších jedinců v různých oblastech činnosti.⁶⁵ Malá ilustrovaná encyklopedie k tomu říká, že: „*Elita je vybraná, nejkvalitnější část celku či menšina s výjimečnými vlastnostmi. V sociologii pak skupina lidí s dominantním postavením. Elity mají zvláštní důležitost a výjimečné aktivity v protikladu k početnějším pasivním masám.*“⁶⁶ Významný český sociolog Pavel Machonin elitu vymezuje takto: „*Nejobecnějším vymezením příslušníků elity je z našeho hlediska vysoký multidimenzionálně pojatý sociální status zahrnující (ne nutně a ne ve všech případech) i mocenskou, popř. manažerskoorganizační pozici, také však společenský a politicko-mocenský vliv, úroveň vzdělání a informovanosti vůbec, složitost a výkonnost práce, příjem, bohatství, životní styl, prestiž, tzv. sociální kapitál, atd.*“⁶⁷

Obvykle prezentovaným pojetím elity je v současné době však nejčastěji společenská smetánka, která zahrnuje zpravidla pouze lidi, kterým se podařilo do této společenské vrstvy nějakým způsobem proniknout, dále tzv. horních deset tisíc, sportovce, umělce, bohaté podnikatele či politiky. Skutečné elity jdou však napříč společenskými vrstvami, aniž si to společnost uvědomuje. Málokdo si ale však dnes pod pojmem elita představí někoho mimořádně vzdělaného, který dosáhl významných úspěchů například na poli vědy či techniky. To souvisí především se stavem dnešní společnosti, zejména ve světle současných ekonomických a politických afér, či zájmu především bulvárních novinářů o osudy té které mediální hvězdy. Proto má výraz elitní a potažmo také elitní vzdělání pro mnohé běžné občany dnes spíše pejorativní nádech.

Otázka tzv. elitního vzdělávání se objevuje v souvislosti s objasňováním závislosti socioekonomického statusu a rovnosti vzdělávacích příležitostí. Všude ve světě existují elitní školy, ve smyslu kvalitní přípravy pro určité profese (diplomatické, vojenské, aj.) a také proto, že v nich tradičně studují děti z vyšších sociálních vrstev. Americký sociální antropolog R. F. Murény v této souvislosti uvádí, že: „*tyto elitní školy jsou prostředkem zajišťování privilegovaného postavení jejich absolventů v sociální*

⁶⁵ Srov. JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*, s. 72.

⁶⁶ BARTÁK a kol. *Malá ilustrovaná encyklopedie*, s. 258.

⁶⁷ MACHONIN, P., TUČEK, M. *Zrod a další vývoj nových elit České republiky (od konce 80. let 20. století do jara 2002)*, s. 9.

hierarchii“.⁶⁸ Nezní ale základní otázka spíše takto: Co se vlastně za výrazem elitní škola skrývá? Havlík tvrdí, že: „*jde nejspíše o inkarnaci mínění a iluzí veřejnosti, silně podporované masmédií, kdy lze za elitní instituce považovat ty, které absolventům zajišťují běh na vysněné životní dráze a umožňují této dráze dát reálný základ*“.⁶⁹ Problém však je spíše v tom, nakolik lze elitnost školy srovnat s úrovní poskytovaného vzdělání, nebo jde pouze o mýtus o dané škole. Mezinárodní výzkumy ukázaly, že školy, označované za elitní, nebyly lepší co do kvality výuky i dalších školských hledisek. Bylo však konstatováno, že právě jejich absolventi jsou upřednostňováni významnými zaměstnavateli a absolventský diplom z nich jim tedy usnadňuje další profesní a životní vzestup. Pravděpodobně je tomu tak i proto, že škola neposkytuje pouze vědomosti, dovednosti a návyky, ale učí rovněž kultuře vystupování, umožňuje navazování sociálních kontaktů či získat vědomí sounáležitosti s určitou kulturní či vzdělanostní skupinou.⁷⁰ Některé střední školy však připravují své absolventy ke studiu na vysoké škole lépe než jiné a tito studenti jsou pak i dále ve studiu úspěšnější, než ostatní. Pokud bychom pak měli některé školy označit za prestižní, mohlo by být právě toto významným kritériem. Současná společnost to však za hlavní kritérium nepovažuje: „*pro rodiče je stále více směrodatná úvaha o elitní škole jako o takové, která jejich dětem umožní vstup do prestižního klubu absolventů té či oné školy*“.⁷¹

3.4 Rovnostářství

Za rovnostářství, nebo též egalitářství, je považována politická ideologie, podle které by se mělo ke všem lidem přistupovat stejně. V oblasti školství, to znamená tzv. rovnost vzdělávacích příležitostí. Jde o „*princip, který přiznává každému člověku právo na vzdělání bez ohledu na pohlaví, sociální a etnický původ*“.⁷² Možnost zajištění tohoto přístupu je však některými odborníky zpochybňována. Znamenala by totiž to, že všichni by měli mít přístup k rovnocennému vzdělávání, vzdělávání srovnatelné kvality. Proto se v poslední době prosazuje v tomto ohledu spíše nový pojem – rovnost podmínek vzdělávání.⁷³ Požadavky na rovný přístup ke vzdělávání se prosazovaly již v padesátých

⁶⁸ PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě*, s. 211.

⁶⁹ HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*, s. 123.

⁷⁰ Srov. tamtéž, s. 124.

⁷¹ Tamtéž, s. 124.

⁷² JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*, s. 251.

⁷³ GREGER, D., JEŽKOVÁ, V. *Školní vzdělávání: Zahraniční trendy a inspirace*, s. 60-61.

letech 20. století všude ve světě. Především to bylo z důvodů snahy o nepromarnění talentů, povznesení dolní vrstvy obyvatelstva, a také z důvodů sociálně politických. Preferoval se tzv. meritokratický přístup, který zdůrazňuje zásluhovost vzdělání a s ním spojený společenský vzestup. V západoevropských státech pak šlo především o uplatňování idey sociálního státu, ve kterém se dostane spravedlivého vzdělání i těm, pro které by bylo jinak ekonomicky nedosažitelné. Tyto tendence se obecně např. v USA projevovaly např. tzv. afirmativní akcí – přijímáním studentů na vyšší stupně vzdělávání na základě kvót pro zástupce minorit či jedince s handicapem. V zemích východního bloku to pak byla tzv. kádrová politika – studium pro děti dělníků a družstevních rolníků.⁷⁴ Analýzy těchto postupů však v 80. letech 20. stol. ukázaly neúčinnost této politiky a stále přetrvávající tendence ke vzdělanostní autoreprodukci. Ta podle Havlíka znamená, že: „*dítě z dělnické rodiny sáhne pravděpodobněji po vyučení či střední odborné škole, dítě z rodiny lékaře či učitele bude spíše vysokoškolačkem*“.⁷⁵

V současné době v této problematice proti sobě stojí zastánci teorie spravedlnosti, amerického filosofa Johna Rawlse, uplatňované na celou společnost a potažmo také na školství a kterou mnozí označují za rovnostářskou či levicovou. Ta tvrdí, že: „*je třeba se chovat ke všem lidem stejně, aby byla zaručena opravdová rovnost příležitostí, a možné nerovnosti jsou přijatelné pouze do té míry, aby maximálně zlepšily situaci těch, kteří jsou na tom nejhůře*“.⁷⁶ Nejde mu však o ideu rovnosti, spíše o oprávněnost vyrovnávacích systémů, nepožaduje rovné výsledky, v úvahu bere jak sociální a ekonomické rozdíly, tak rozdíly v inteligenci, nadání, či schopnostech. Na druhé straně to jsou libertariáni, např. politický filosof Robert Nozick, který tvrdí, že je Rawlsovo pojetí zbytečným zasahováním státu do práv a svobod jednotlivce a samotná existence státem placeného vzdělávacího systému z daní jednotlivců je nepřijatelná.⁷⁷

3.5 Exkluze a inkluze

Exkluze znamená vyloučení, nemožnost dosáhnout určitých statků. Není novou skutečností, ale v kontextu reality současné společnosti se stává společenským

⁷⁴ Srov. HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*, s. 83.

⁷⁵ Tamtéž, s. 83.

⁷⁶ GREGER in MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. *(Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 28.

⁷⁷ Srov. tamtéž, s. 30.

problémem v celé řadě jejích oblastí. Nejznámější z nich je oblast tzv. sociálního vyloučení, kdy pojem exkluze nahradil dřívější, politicky méně korektní, pojem chudoba.⁷⁸

Ve vztahu ke školství můžeme hovořit také o selekci, jíž myslíme vyčlenění, vytřídění. Tento přístup byl v této oblasti patrný již od 60. let 20. stol., přestože se důsledně uplatňoval požadavek „rovných šancí všem“.⁷⁹ Selektivní funkce je vedle funkce výchovné, vzdělávací, socializační, kvalifikační, integrační, ochranné, kontrolní a inovativní, jednou ze základních společenských a ekonomických funkcí, které vzdělávací soustava plní.⁸⁰ Je z nich však nejvíce kontroverzní. Jak podotýká Kalous, „Vzdělávací soustava výrazně ovlivňuje přístup k řadě zaměstnání a následné prestiži a materiálnímu zabezpečení. Prostřednictvím testů, vysvědčení a různých typů certifikátů oceňuje schopnosti a dovednosti jednotlivců, a tím jim umožňuje (nebo naopak znemožňuje) studovat určitou školu a následně i vykonávat určitou profesi.“⁸¹ Pokud se selekce a s ní související exkluzivní vzdělávání uskutečňuje, dochází často k tomu, že takové děti rezignují a smiřují se se svou pozicí málo studijně výkonného žáka, chybí jim výkonnější spolužáci a v jejich třídách absentují kvalitní učitelé, kteří by je více motivovali.⁸²

Exkluzí (vyloučením) z předpokládané linie vzdělávání tak mohou trpět především žáci a následně také jejich rodina. Nebyla totiž naplněna očekávání rodičů a dětí samých a ty pak bývají často také vyloučeny ze své sociální skupiny, která je zpravidla s tou školní téměř identická. To je, zejména v období adolescence, mnohdy horší, než nemožnost studovat obor, který si vybraly. Nejde však pouze o „linii vzdělávání“ samotnou, jde také o to, že exkluze existuje rovněž uvnitř jednotlivých škol i oborů a souvisí zejména s dalším testováním a další následnou selekcí. Část odborné i rodičovské veřejnosti tvrdí, že je to v pořádku a nadaní žáci mají mít obsah svého studia upraven vzhledem ke svým vyšším schopnostem, na rozdíl od těch ostatních. Jiní proti tomu protestují a upozorňují na nedostatky takového dělení, zejména v psychologické a sociální oblasti. Exkluze může mít také ale jiné podoby, např. může

⁷⁸ Srov. VALENTOVÁ, M. *Evropský sociální monitoring – jak uchopit sociální kvalitu. Přehledová studie* [on line]. Praha: 2003. VÚPSV výzkumné centrum Brno. [cit. 2013-07-10]. Dostupné na WWW: <<http://praha.vupsv.cz/Fulltext/evsocmon.pdf>>.

⁷⁹ Srov. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 217.

⁸⁰ Srov. KALOUS, J., VESELÝ, A. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky*, s. 26.

⁸¹ Tamtéž, s. 27.

⁸² Srov. HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 218.

docházet ke koncentraci žáků z ekonomicky silných rodin na některých školách, které tím získají pověst „elitní“ školy, přestože nabízejí podobný studijní program. Lišit se však mohou školní atmosférou, kvalitou pedagogů, svoji otevřeností ve vztahu k rodině, apod.⁸³ Současné trendy, které vycházejí ze zkušeností vyspělých zemí, se vyslovují ve prospěch integrace a sjednocování vzdělávacích cest, což je pro rozvoj vzdělanostní úrovně celé společnosti lepší, než zvláštní péče o „elitní“ žáky. Český výzkum agentury STEM/MARK z r. 2009 prokázal, že česká rodičovská veřejnost spíše podporuje rozdělování žáků podle jejich schopností, studijních předpokladů nebo výsledků.⁸⁴

Naopak „o inkluzivní škole hovoříme tehdy, kdy škola nejenom zahrnuje širokou paletu nejrozmanitějších individualit žáků, co do schopností, zájmů, výchozích rodinných a kulturních prostředí, handicapů, apod.“⁸⁵

3.6 Kulturní kapitál

Koncept kulturního kapitálu přináší na scénu sociologie významný sociolog Pierre Bourdieu. Sociologický slovník tento pojem vysvětluje jako jazykové a kulturní dovednosti a schopnosti jedinců, které existují mezi sociálními třídami.⁸⁶ Lze ho vysvětlit též jako: „*vědění spjaté s vyšším vzděláním, které tomu, kdo jím disponuje, umožňuje získat symbolickou dominanci v interakci s druhými, a tím prosazovat své zájmy v podstatných společenských vztazích*“.⁸⁷ Bourdieu tvrdí, že výchovné instituce pomáhají přenosu sociálních rozdílů tím, že ovlivňují hodnoty a také postoje dětí a mladých lidí z různých vrstev. Zjistil také, že typy a prestiž navštěvovaných škol mají vliv na pozdější uplatnění jejich žáků v praxi a také na tom, kolik let na nich jejich žák stráví. Hovoří také o self-selection, o tom, co znamená rozdíl mezi subjektivními přáními a objektivní šancí jich dosáhnout. Skupina mládeže z dělnické třídy je pak ve svých možnostech limitována, protože nejsou schopni dosáhnout školního úspěchu.⁸⁸ Nejdůležitější roli v této souvislosti hraje vtělená forma kulturního kapitálu. Vrozené schopnosti a dovednosti dítěte jsou pak rodinou dále rozvíjeny a míra tohoto utváření

⁸³ Srov. PROCHÁZKOVÁ, I. in MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. *(Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 100.

⁸⁴ Srov. GREGER, D, CHVÁL, M., WALTROVÁ, E. *Názory českých rodičů a veřejnosti na časné rozdělování žáků*, s. 75-76.

⁸⁵ HELUS Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 218.

⁸⁶ JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*, s. 118.

⁸⁷ HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*, s. 89.

⁸⁸ Srov. Schwarz, D. *The sociology of Pierre Bourdieu*, s. 197.

určuje také jeho školní úspěšnost. Jde především o jazykové dovednosti, kulturní vzorce chování, vztah ke škole a autoritám. Škola není v této oblasti zcela kulturně neutrální a její požadavky odpovídají dominantní kultuře dané společnosti.

Za zmínku stojí v této souvislosti také Bernsteinova teorie tzv. omezeného a rozvinutého jazykového kódu. Děti z nepodnětného prostřední a nižší sociální vrstvy mají častěji tzv. omezený jazykový kód, oproti dětem vzdělanějších rodičů, které disponují tzv. rozvinutým jazykovým kódem. Rozdíl mezi nimi není pouze v obsahu slovní zásoby, ale také v uspořádání větné stavby, přesnosti vyjadřování a způsobu komunikace samotné. Škola, přestože ho sama o sobě nerozvíjí, požaduje rozvinutý jazykový kód, protože je jazyk hlavním prostředkem vzdělávání, socializace a také školní úspěšnosti. Ta je tak přímo závislá na sociálně-kulturním zázemí dítěte.⁸⁹ Pro nás je důležitá ta myšlenka, že: „*system vyššího školství je svým jazykem, normami a hodnotami adaptován na kulturu středních vrstev, tedy vrstev, v nichž je rodinná socializace (dědění) kulturního kapitálu nejvíce pravděpodobná*“.⁹⁰

3.7 Stratifikace ve vzdělání

V souvislosti s naším tématem lze uvést také pojem stratifikace, který je jedním z důležitých pojmů sociologie. V souvislosti se vzděláním je pak znám především v rámci klasifikace středních škol a v této souvislosti vyjadřuje to, do jaké míry má vzdělávací systém jasně odlišeny školy, jejichž osnovy jsou náročnější a ty méně náročné. Ve stratifikovaných systémech nabízejí různé střední školy studijní programy, které umožňují různou míru přístupu k dalšímu vzdělávání. Termín stratifikace pak označuje jak studijní programy, tak zároveň to, jak podmiňují další možnosti ve vzdělávání. Vzdělávací systém tedy rozděluje školy na různé stupně, nebo podle kvality a školy samy se vydělují v rámci systému buď otevřeně (na základě stanovených pravidel výběru), nebo skrytě (nabídkou příležitostí či podmínek). Havlík připomíná radikální názor, podle kterého: „*školský systém orientuje jedny k výkonu, druhým bere odvahu, na jedné straně produkuje soutěživé, usilující o podíl na moci, na druhé straně odcizenou pracovní sílu, podřízenou technologii a disciplíně*“.⁹¹ Dalším zajímavým

⁸⁹ Srov. GREGER, D. in MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. (Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice), s. 37.

⁹⁰ HAVLÍK, R., KOŤA, J. Sociologie výchovy a školy, s. 89.

⁹¹ Tamtéž, s. 88.

termínem je odborná specifická. Ta je vyjádřením míry, do jaké jsou absolventi daných oborů odborně připraveni pro budoucí profesní uplatnění.

V rámci sociální stratifikace obecně můžeme, vedle pohlaví, kulturních rozdílů či životních podmínek, vidět působení dalších faktorů, které mohou šance na vzdělání jednotlivců ovlivnit. Ty lze najít jak ve společnosti samé, tak na straně jednotlivců nebo rodiny. Jak podotýká Péter, ve vztahu ke vzdělání jsou podstatní oba rodiče – otec zajišťuje rodinu po stránce ekonomické a zajistí tak potřebný hmotný základ pro další studium svého potomka, zatímco matka představuje vyšší míru kulturního kapitálu a více tak může ovlivnit studijní úspěšnost svého dítěte.⁹² Rozdíly, které můžeme vidět na straně rodin, jsou také v otázce jejich ekonomických možností. Jde jak o náklady přímé (učebnice, pomůcky, školné), tak o další náklady spojené se vzděláním (jízdné, poplatky za stravování, ubytování). V různých vrstvách společnosti, profesních skupinách nebo třídách je také rozdílný postoj ke vzdělání. „Školní úspěšnost dítěte bývá (více u vzdělanějších rodičů) jednou ze základních hodnot rodiny, dokonce nezřídka patří k měřítkům její úspěšnosti. Získání vzdělání a diplomu jsou vnímány jako prostředek k udržení sociálního statusu v rodině či mezigenerační sociální mobility.“⁹³ Dalším faktorem je také jistá „móda“ při výběru vzdělávací cesty, která je spojena např. s aktuální mírou ohodnocování jednotlivých profesí či s jejich prestiží, nebo mediálním obrazem.⁹⁴

Konečný výběr střední školy však může být ovlivněn také jinými vlivy, např. nabídkou oborů v místě bydliště nebo převísem poptávky nad nabídkou u některých typů středního vzdělání.⁹⁵ Pro lepší pochopení této problematiky proto není příliš vhodné používat termín „volba“ střední školy, odborníci upřednostňují výraz „alokace“, jinými slovy mechanismus přiřazující žáky na jednotlivé školy. Rodiče a žák si totiž nevolí střední školu, na které bude žák studovat, ale školu, na kterou podává přihlášku. Žáci představují heterogenní skupinu s různými podmínkami, schopnostmi, motivacemi,

⁹² Srov. PÉTER, R. *Self-selection and selection. Transition from Secondary to Tertiary Education in Hungary* [on line]. Budapešť: 2003. [cit. 2014-02-07]. Dostupné na WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/401d0777b028108e7ab5ef29343a4190214a07fa_291_33robe33.pdf>.

⁹³ HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*, s. 75.

⁹⁴ Srov. tamtéž, s. 88.

⁹⁵ Srov. ČERNÝ, K., GREGER, D., WALTEROVÁ, E. *Školství očima české veřejnosti: Percepce současného stavu a vývoje* [on line]. Praha: Orbis Schoale roč. 3., č. 3. [cit. 2014-02-22]. Dostupné na WWW: <http://www.orbisscholae.cz/archiv/2009/2009_3_02.pdf>.

sociálním a ekonomickým zázemím a školy naproti tomu nabízejí každá jinou úroveň vzdělávání, zaměření kurikula, náročnost či svoji polohu. Tyto dvě skupiny se pak mezi sebou tzv. „párují“, což je výsledkem mnoha dalších okolností, které rodiče a žák nemohou ovlivnit a mechanismů, které do jisté míry ovlivnit mohou, např. složení přijímacích zkoušek, či požadovaný studijní průměr.⁹⁶ Rozhodnutí se pro tu či onu střední školu či obor studia může být pro žáka základní školy zásadním rozhodnutím nejen pro několik následujících let, ale pro další životní cestu. Přesto, anebo právě proto, že je nabídka studijních programů maturitních i nematuritních oborů u nás velmi široká, není jednoduché se v ní správně orientovat, zejména s ohledem na další vzdělávání či uplatnění na trhu práce. Toto rozhodnutí, především výběr maturitního nebo učebního oboru, významně ovlivňuje možnost jedince pokračovat v terciárním vzdělávání, má vliv na jeho uplatnění na trhu práce, budoucí profesní dráhu i celkový společenský status.

⁹⁶ Srov. MÜNICH, D., MYSLIVEČEK, J. in MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. *(Ne)rovné šance na vzdělání, Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 226.

4 Český vzdělávací systém – základ budoucích rovností či nerovností?

České školství má svoji bohatou historickou tradici, která má svůj významný přesah mezinárodní. Už navždy bude nerozlučně spojena se jménem Jana Ámose Komenského. Jeho osobnost se stala celosvětově uznávanou na poli pedagogiky, jeho myšlenky byly cenné nejen pro 17. stol., jsou stále stejně významné i pro současnost a jeho dílo je trvalou inspirací také pro dnešní vědu o výchově. Komenský je považován za iniciátora jednotné soustavy školství. Jeho nejvýznamnějším dílem z oblasti pedagogiky je „Didaktika“ („Didactica Magna“). V tomto svém nejsystematičtějším pedagogickém díle vytvořil teorii vyučovacího procesu a jeho organizace a rovněž také teorii výchovy. Velmi významný je jeho návrh organizace vzdělávání samého a myšlenka tzv. jednotné školy. Z hlediska této diplomové práce je však důležitý zejména jeho požadavek potřeby vzdělání pro všechny – bohaté, chudé, chlapce, dívky, urozené i neurozené. Vzdělání je podle něj trvalou cestou k nápravě světa, jíž se mají zúčastnit všichni, proto je také potřeba vzdělávání všech. Jeho hlavní myšlenkou je „být prospěšný sobě i ostatním“, a to je plně aktuální i dnes.⁹⁷

Velký vliv na školství v českých zemích měla také císařovna Marie Terezie. Reforma školství, kterou provedla vydáním Všeobecného školního řádu dne 6. prosince 1774, je považována dosud za nejvýznamnější a nejzásadnější reformu našeho školství. A to zejména zavedením povinné školní docházky pro děti od 6 do 12 let, která významně rozšířila přístup ke vzdělání a zpřístupnila ho všem vrstvám společnosti. „Školský systém, který se doposud jako výrazně selektivní opíral o univerzity, gymnázia a partikulární městské školy, měl být dobudován systémem veřejných škol, které by poskytovaly vzdělání veškerému obyvatelstvu.“⁹⁸ Kromě toho se v obcích objevuje také povinná, tzv. nedělní škola, která by nám mohla, z našeho pohledu velice vzdáleně připomínat jakousi vesnickou „střední“ školu. Chodilo se do ní po odpolední mši a byla určena mládeži od 12 do 20 let: „Obvykle trvala jenom hodinu a říkalo se jí „opakovací“. Děti do ní chodily tak dlouho, dokud zameškanou látku nezvládly, což se

⁹⁷ Srov. MRZENA, J. *Základy dějin pedagogiky*, s. 41.

⁹⁸ *Historie školství v českých zemích* [on line]. Praha: Český rozhlas. [cit. 2013-07-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.radio.cz/cz/static/jan-amos-komensky/historie-skolstvi>>.

*prokazovalo zkouškou.*⁹⁹ Pro děti poddaných byly však, v rámci nově zavedené třístupňové školské soustavy, zřízeny také nové moderní typy škol, z nichž některé poskytovaly takové vzdělání, které umožňovalo pozdější studium na gymnáziu nebo jiném typu vyšší školy.¹⁰⁰ Školství tohoto období nelze jistě srovnávat se školstvím 21. století. „*Ovšem skutečnost, že to bylo právě tereziánské školství, které přineslo do našich zemí vzdělání všemu obyvatelstvu, odborná i laická veřejnost považuje za zcela pozitivní a základní změnu ve vývoji vzdělanosti českého národa. Umožnění obecné školní docházky však výrazně ovlivnilo celý další společenský, kulturní i hospodářský rozvoj, a bylo nesmírně důležité i v dalších stoletích.*“¹⁰¹

V oněch dalších stoletích však rozdíl k přístupu ke vzdělání, kvalitě, prestiži a také v jeho dosaženém stupni u obyvatel českých zemí nikdy zcela nevymizely. Měly a stále ještě mají svoji kulturní, historickou a politickou povahu, vždy takovou, jakou úroveň a jaké problémy měla ta která doba a společnost. Jiné to bylo v době tzv. první republiky, kdy bychom mohli problémy nalézt zejména v oblasti ekonomické, v době 2. světové války a období protektorátu v rovině národnostní a politické, v poválečném vývoji pak rovněž na poli politickém a navíc i hospodářském. Nyní, zdá se, se opět vracíme k prvorepublikovému pohledu na věc, který bychom mohli v souladu s teorií sociální nerovnosti, jež říká, že: „*Sociální nerovnosti jsou projevem asymetrického sociálního vztahu z důvodů ovlivňujících přístup jednotlivce nebo celých skupin k materiálním a duchovním statkům společnosti a možnosti podílet se na jejich tvorbě a užívání (např. v přístupu k moci, ke vzdělání, nerovnost v osobní nebo skupinové prestiži). Projevuje se v tom, že někdo na to má a někdo na to nemá.*“¹⁰², připisat víceméně socioekonomickým důvodům. A tak zde máme nyní vedle sebe tradiční státní střední školy s klasickou formou i obsahem studia a vedle nich soukromé, možná z tohoto pohledu, elitní školy typu gymnázia Open gate s ročním školným 470 000,- Kč, které není určeno ani pro tzv. střední třídu a studují ho především žáci z těch nejbohatších rodin a zároveň mimořádně nadané děti z dětských domovů a pěstounské

⁹⁹ *Historie školství v českých zemích* [on line]. Praha: Český rozhlas. [cit. 2013-07-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.radio.cz/cz/static/jan-amos-komensky/historie-skolstvi>>.

¹⁰⁰ Srov. VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. (eds.) *Pedagogika pro učitele*, s. 69.

¹⁰¹ Srov. MORKEŠ, F. *Tereziánská reforma v českém školství* [on line]. Praha: Metodický portál RVP 2006. [cit. 2013-07-08]. Dostupné na WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/827/terezianska-reforma-v-ceskem-skolstvi.html/>>.

¹⁰² ZICH, F. *Úvod do sociologie*, s. 53.

péče, kterým je školné hrazeno z nadace Petra Kellnera.¹⁰³ Stejně tak je známé pražské víceleté gymnázium PORG, s ročním školným 25 000,- Kč. A co jejich žáci, na rozdíl od absolventů škol státních, získají navíc? „*Nejen možnost pokračovat ve studiu třeba na Cambridge, ale hlavně život v mezinárodní komunitě, z níž zůstanou přátelství až do dospělosti. Přátelství, která dítě zařadí už ve školní lavici mezi horních deset tisíc.*“¹⁰⁴ Dnes již bývalý ředitel právě gymnázia PORG, Václav Klaus mladší, však obecně ke stavu českého středního školství říká: „*Problém je v tom, že maturuje příliš mnoho mladých lidí. Já si nemyslím, že maturitu by mělo mít 80 procent populace. Potom se z toho stává formální vzdělávání. Lidé studují místo toho, aby se dobře vyučili v řemesle.*“¹⁰⁵

Jedním z problémů českého školství, ve vztahu k možnosti získání co nejlepšího vzdělání, se zdá být jeho podstata v nerovnosti a soutěživosti, a to již od primárního stupně vzdělávání. Žáci a studenti mají různé schopnosti, ve školní práci vykazují rozdílné výkony, podle kterých jsou stále hodnoceni. Na základě toho pak procházejí různými studijními programy a do produktivního života vstupují vybaveni rozdílnými kompetencemi, osvědčeními či diplomy.¹⁰⁶ S časným rozdělováním žáků se setkáváme již na 1. stupni základní školy, kdy dochází ve 3. ročníku k přechodu nadaných žáků do výběrových tříd (např. jazykových), dále pak v 5. třídách, kdy ti nejlepší odcházejí na víceletá gymnázia. V důsledku toho tak na základních školách, podle odborníků i názorů veřejnosti, zůstávají děti méně motivované a s horším postojem ke škole a vzdělávání obecně. Problém tohoto tzv. časného rozdělování žáků je stále vnímán jako jeden z problémů českého základního školství a může být posuzován jako základ nerovnosti v šancích na vzdělávání či elitářství v českém školství. Podle OECD jsou v České republice žáci rozdělováni ve velmi raném věku, již v 11 letech. V Rakousku je to však ještě dříve – v 10 letech, ve většině jiných zemí je to ale později – např. v Itálii a Koreji je to ve 14 letech, v Řecku, Irsku, Japonsku v 15 letech a v Kanadě, Austrálii

¹⁰³ Srov. KUNCOVÁ, M. *Kouzlo soukromých škol* [on line]. [cit. 2013-09-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.opengate.cz/cs/tiskovy-servis/napsali-o-nas/kouzlo-soukromych-skol-10.shtml>>.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ *Ředitel Klaus varuje – máme moc maturantů, je z toho fraška* [on line]. Praha: Parlamentní listy cz. 2014. [cit. 2014-02-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Reditel-Klaus-varuje-Mame-moc-maturantu-je-z-toho-fraska-272141>>.

¹⁰⁶ Srov. MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. et al. *(Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České Republice*, s. 8.

a USA dokonce až v 16 letech.¹⁰⁷ Další cesta společného vzdělávání žáků má však na jejich další vývoj mnohem lepší vliv než selekce.

Po roce 1989 doznal český vzdělávací systém celou řadu změn, které souvisejí jak se změnami celospolečenského pohledu na význam hodnoty vzdělání, tak s rostoucí ekonomickou hodnotou vzdělání, jeho obsahem, řízením a financováním.¹⁰⁸ Přestože všechny stupně vzdělávání v České republice postupně procházely či procházejí reformou, připomeňme např. realizaci školních vzdělávacích programů či stále ještě nedokončenou reformu vysokého školství, střední školství, neboli sekundární vzdělávání, kromě zavedení Školních vzdělávacích programů a státní maturity, která je dosud vnímána z mnoha důvodů poněkud rozpačitě, zůstává víceméně na okraji zájmu zainteresovaných institucí. Čas od času můžeme sice zaznamenat z médií či odborných článků úvahy o potřebě zefektivnění českého středního školství, které se nakonec ukáží spíše jako politické snahy o sloučení středních škol z ekonomických důvodů či jako důsledek nepříznivého demografického vývoje. Období středoškolských studií je však pro jedince stejně významné jako období jeho vzdělávání základního. Připravuje ho, jak teoretickými, tak odbornými znalostmi na budoucí povolání, či další studium, mělo by ho však zároveň vybavit potřebnými kompetencemi, jak těmi, které jsou v Rámcovém vzdělávacím programu jasně definovány, tak těmi, které sice nikde definovány nejsou, jsou obsahem tzv. skrytého kurikula, ale jsou pro jedince mimořádně významné a potřebné pro jeho další život ve společnosti.

4.1 České střední školství – historický exkurz

Jak již bylo výše řečeno, o pojetí školství, které v jeho modernější podobě přetrvalo až do současnosti, se zasloužila císařovna Marie Terezie. Byla zřízena třístupňová vzdělávací soustava (škola triviální, hlavní a normální) a vznikl tak zároveň i důvod: „...označovat dosavadní školy, připravující na univerzitu (původně nazývané podle zřizujících subjektů městské, klášterní, katedrální, později latinské, nověji gymnázia)

¹⁰⁷ STRAKOVA, J. *The Impakt of the structure od the Education system on the Developement of EducationalInequalities in the Czech republic.* [on line]. Praha: Institute of Sociology Academie of Science of the Czech republic. [cit. 2014-02-19]. Dostupné na WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/030808fd434a2cc07f179f8958c4c89a11b3dcfd_513_3-07%20strakova.pdf>.

¹⁰⁸ Srov. MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. *et al. (Ne)rovné šance na vzdělání Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 92.

jako školy střední“.¹⁰⁹ Převážná většina jejich studentů ale pocházela z majetných vrstev.

Střední školství v podobě, jaké je známe dnes, zde můžeme stručně zmapovat od druhé poloviny 19. a počátku 20. stol., kdy ho reprezentovaly v českých zemích gymnázia, reálky, reálně gymnazijní kombinace a další typy škol. Všechny znamenaly mezistupeň mezi primárním a terciárním vzděláním a jejich absolvování umožňovalo studentům přístup na vysoké školy a bylo také vstupenkou mezi vzdělanou elitu tehdejší společnosti. Školské reformy probíhaly v té době ve všech evropských zemích, docházelo také k proměně učebních osnov a zároveň s tím narůstal i počet studentů a počet středních škol samých. Podobně tomu tak bylo v Rakousko-Uherské monarchii, kde bylo v roce 1848 zřízeno samostatné Ministerstvo vyučování a o rok později byl přijat, pro budoucí rozvoj středního školství, významný dokument – Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Öesterreich.¹¹⁰ Tento tzv. „Nástin“ se stal základem organizace středoškolské soustavy v Rakousku až do vypuknutí první světové války. Od poloviny 19. století se začaly střední školy proměňovat v prestižní a moderní vzdělávací ústavy, poskytující svým studentům kvalitní vzdělání, které je náležitě připravilo na další studium nebo odpovídající pracovní uplatnění.¹¹¹ V té době se tak Rakousko-Uhersko zařadilo k zemím s nejvíce vyspělým středoškolským systémem a předstihlo dokonce střední školství v Anglii a částečně také ve Francii. Rozvoj středního školství v Rakousku-Uhersku však nebyl rovnoměrný, nejvýznamněji se rozvíjelo právě v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.

V šedesátých letech 19. stol. došlo k rozdělení gymnázií podle vyučovacího jazyka na německé a české, kterým bylo prohlášeno, např. kromě gymnázia v Hradci Králové, Klatovech, Jičíně, i gymnázium v Písku. V r. 1866 pak vešel v platnost zemský zákon, který rozhodl, že: „*na německých gymnáziích se bude všem předmětům vyučovat německy, na českých česky*“.¹¹² Nejprve v Čechách a posléze i na Moravě vznikaly od 1867 ústavy s výhradně českým vyučovacím jazykem a rostl počet českých středních škol, zejména ze soukromé či obecní iniciativy. Studenty středních škol té doby byli především děti z prostředí střední vrstvy společnosti, stále bylo také zastoupení dětí

¹⁰⁹ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. (eds.) *Pedagogika pro učitele*, s. 69.

¹¹⁰ Srov. KADLEC, P. *Střední školy a formování inteligence ve druhé polovině 19. a počátku 20. století (na příkladu českých zemí)* [on line]. Ostrava 2011. [cit. 2013-07-10]. Dostupné na WWW: <http://konference.osu.cz/sjezd2011ostrava/dok/sekce_f/kadlec.pdf>.

¹¹¹ Srov. tamtéž.

¹¹² VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. (eds.) *Pedagogika pro učitele*, s. 79.

původem z dolní sociální vrstvy, zatímco děti z rodin špiček společenské hierarchie (velkopodnikatelů, politiků apod.) studovaly většinou ve Vídni.¹¹³ Také prestiž typů vzdělání byla rozdílná: „*Dosažené výsledky výzkumů naznačují, že příslušníci elity společnosti upřednostňovali gymnázia před reálkami, což souviselo s rozdílnou prestiží obou typů středních škol, odlišným uplatněním jejich absolventů na trhu práce i jinými oprávněními maturantů gymnázií a reálek vzhledem k dalšímu případnému studiu.*“¹¹⁴

Školou budoucí společenské elity bylo zejména gymnázium, které jako jediné připravovalo na univerzitní studium. Vzniklo z původně středověké latinské školy, jejímž cílem bylo především naučit studenty latinsky, neboť tento jazyk byl považován za jazyk vědců. První gymnázium vzniklo na našem území již v roce 1556.¹¹⁵ Byli to Jezuité, kteří v tomto roce přišli do Čech a usadili se v Praze, bývalém dominikánském klášteře u sv. Klementa a postupně pak zřizovali koleje také v Č. Krumlově, Chomutově, J. Hradci, Olomouci a Brně. Počátkem 17. stol. na naše území přišel řád tzv. pobožných bratří – piaristé, kteří, vedle škol pro mladší žáky, založili také gymnázia v Mikulově, Praze a Litomyšli.¹¹⁶ Později se oblast výuky na tomto typu školy rozšířila vedle latiny také o další obory, respektující rozvoj věd (dějepis, zeměpis, matematika). „*Úroveň reálného vyučování však nebyla vysoká, matematické se vyučovalo podle učebnic hlavní školy, přírodopisu podle Komenského Orbis pictus.*“¹¹⁷ K první reformě gymnázia došlo v r. 1775, kdy piarista Gratian Marx navrhl strukturální úpravy a gymnázium rozdělil na tříleté nižší, gramatikální třídy a dvouleté vyšší, humanitní třídy. Poprvé byly také zavedeny jednotné učební plány a osnovy. Později bylo studium na všech gymnáziích prodlouženo na šest let a na základě reformy z r. 1849 až na osm let, kdy bylo rozděleno na dva čtyřleté cykly. Případný zájemce o další studium na univerzitě musel absolvovat cykly oba. Obsahem studia zde byly zejména jazyky, latina a řečtina, které představovaly až 58 % učebního plánu, další předměty byly přírodovědné a společenskovední. Po této reformě byla v r. 1869 nově zavedena maturitní zkouška, která se stala vstupenkou na univerzitu. Vznikla také další škola, reálka – jako protipól gymnázia, jejíž šestileté studium bylo obsahově zaměřeno

¹¹³ Srov. KADLEC, P. *Střední školy a formování inteligence ve druhé polovině 19. a počátku 20. století (na příkladu českých zemí)* [on line]. Ostrava 2011. [cit. 2013-07-10]. Dostupné na WWW: <http://konference.osu.cz/sjezd2011ostrava/dok/sekce_f/kadlec.pdf>.

¹¹⁴ Tamtéž

¹¹⁵ MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J., VESELÁ, A. (eds.). *Nerovnosti ve vzdělání: Od měření k řešení*, s. 135.

¹¹⁶ Srov. MRZENA, J. *Základy dějin pedagogiky*, s. 29.

¹¹⁷ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. (eds.). *Pedagogika pro učitele*, s. 70.

na přírodovědné a technické obory a své studenty připravovalo ke studiu především technických oborů vysokých škol. Snahou o přiblížení obsahu studia na obou výše uvedených typech škol (humanitní a technické) a umožnění jejich absolventům studovat na univerzitách i technických vysokých školách, bylo zavedení zcela nového typu všeobecně vzdělávací školy – reálného gymnázia. První takovou školou bylo soukromé reálné gymnázium Františka Křížka, založené v roce 1862 v Táboře. Dalším novým typem střední školy byly školy odborné, které vznikaly pod vlivem zavedení státní správy do hospodářského a společenského života, a to na úrovni středního vzdělání (reálky) i vyššího středního vzdělání (tzv. akademie). Vyučovacímí předměty na nich bylo např. účetnictví, obchod, vedení korespondence aj. V polovině 19. stol. pak byla u nás založena také první česká průmyslová škola. Vznikají rovněž školy zemědělské a obchodní, s délkou docházky od jednoho roku do čtyř let. Původně však nepřipravovaly budoucí studenty vysokých škol, byly určeny výhradně pro výuku odborníků, kteří po jejich absolvování odcházeli do praxe. První absolventi takových škol mohli studovat některé obory vysokých škol až v době první republiky. Na konci 19. století se také setkáváme s dívčími středními školami, které vznikají v souvislosti se stále rostoucí emancipací žen v českých zemích. Zásahu na tom měla především Eliška Krásnohorská. Byly to původně osmi, později šestileté školy s částečně všeobecným a částečně odborným obsahem. První takovou školou v Rakousku-Uhersku bylo dívčí reálné gymnázium Minerva v Praze a jeho zřízení představovalo začátek samostatného středního dívčího vzdělání ve střední Evropě. Takové speciální školy pro dívky vznikaly zejména z mravnostních důvodů – dívky nemohly chodit do školy společně s chlapci.¹¹⁸

Nově vzniklá Československá republika pak po r. 1918 převzala právní systém Rakouska-Uherska, takže i nadále platila ve školství jeho bývalá organizace podle pravidla „čím vyšší orgán, tím širší jeho pole působnosti“. Došlo k úpravě stávajících zákonů tzv. malým školským zákonem č. 252/1922 Sb. ze dne 13. července 1922 a v této souvislosti došlo také k několika obsahovým i formálním změnám. Co se středního školství týká, byly střední školy většinou státní a přijímání nových studentů bylo podmíněno složením přijímací zkoušky obvykle po 4. nebo 5. třídě obecné školy. Představoval ho stále především typ gymnaziální. „*Gymnázia tradičně plnila ve*

¹¹⁸ Srov. VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. (eds.). *Pedagogika pro učitele*, s. 71-77.

*vzdělávacím systému úlohu elitních ústavů s mimořádně vysokými požadavky kladenými na žáky.*¹¹⁹ Ke gymnaziálnímu typu se řadilo: klasické gymnázium, reálné gymnázium a dívčí reálné gymnázium. Dále to bylo reformní reálné gymnázium a tzv. reálný typ školy, zaměřený na technické obory nebo jazyky. Posledním typem gymnaziálního studia byly čtyřleté učitelské ústavy. Odborné školství pak bylo výrazně diferencováno podle výrobních odvětví a bylo státní. V období před 2. světovou válkou existovaly také soukromé školy, které však působily pouze se souhlasem Ministerstva školství a národní osvěty. Stále více se však prosazovala myšlenka, že se o vyšší vzdělání občanů má postarat stát, a tak ve 30. letech docházelo k zestátnování soukromého školství. Na celostátní úrovni probíhaly také další změny, především ve vztahu ke správě, řízení a financování školství na jeho regionální úrovni, které bylo v období před vypuknutím války úspěšně zavedeno československým ministrem školství Ivanem Dérerem.

V období okupace, kdy České země podléhaly německé správě, jejíž sociálně politické plány s českým národem jsou všeobecně známé, se české školství stalo pro Německo nebezpečnou institucí, zejména proto, že stále šířilo a podporovalo české národní povědomí. V důsledku toho se stalo také cílem perzekucí. Ty měly např. za následek uzavření vysokých škol v roce 1939 a také další změny, týkající se nižších stupňů vzdělávání. Připomeňme například školskou reformu z roku 1940, která měla za úkol přizpůsobit školství rasovým teoriím podle tzv. norimberských zákonů a nacistické ideologii.¹²⁰ V posledních válečných letech bylo české školství téměř rozložené z důvodů stále častějšího zatýkání učitelů a studentů, navíc byly totálně nasazovány některé ročníky na práce v Německu.

Záhy po skončení 2. světové války v roce 1945 se však již začala připravovat koncepce na obnovu českého školství na všech jeho stupních. Klíčový byl Benešův Zákon o národních výborech z prosince roku 1944, který vymezoval jejich pravomoci, kromě jiného také směrem ke školství. Další vývoj v českém školství souvisel s celkovým výsledkem války, nadšením lidí a orientací státu na Sovětský svaz. Objevují se některé zásadní politické dokumenty, které mají formulovat také požadavky na

¹¹⁹ MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J., VESELÝ, A. (eds.). *Nerovnosti ve vzdělávání: Od měření k řešení*, s. 135.

¹²⁰ KALOUS J., VESELÝ, A. *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*, s. 17.

směřování českého školství, např. Košický vládní program z dubna roku 1945, který vyjádřil požadavek na zpřístupnění vyššího vzdělání všem společenským vrstvám.¹²¹

Školství bylo po 2. světové válce, stejně jako ostatní společenské oblasti, předmětem centrálního plánování. Samo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy k tomuto období říká: „*Systém řízení a správy školství byl před rokem 1989 vysoce centralizovaný, kompetence státu ke školství byly rozděleny na několik ministerstev a vedení Komunistické strany stanovovalo a přímo, či prostřednictvím MŠMT, centrálně prosazovalo vzdělávací politiku, obsah vzdělávání a průběh pedagogického procesu. Správa škol regionálního školství a jeho financování byly v kompetenci Ministerstva vnitra, které řídilo jeho jednotlivé úrovně prostřednictvím školských odborů národních výborů, jejichž součástí byly i školní inspekce. Mateřské a základní školy byly podřízeny okresním národním výborům, střední školy krajským národním výborům. Výjimkou bylo střední zdravotnické školství, jež bylo řízeno a financováno Ministerstvem zdravotnictví, a školství vojenské, které spadalo do působnosti Ministerstva obrany a bylo financováno z jeho rozpočtu. Učňovská zařízení byla součástí státních podniků a byla po správní stránce řízena jejich generálními ředitelstvími prostřednictvím příslušných rezortních ministerstev.*“¹²² Možnost získání středoškolského vzdělání se u nás v tomto období dále vyvíjela v souvislosti se změnou vzdělávacího systému. Školský zákon z 24. dubna 1953 sjednotil národní školu (tj. prvních pět postupných ročníků) a střední školu v tzv. osmiletou střední školu, a ta, pokud byla spojena s gymnáziem, tvořila tzv. jedenáctiletou střední školu. V prvních osmi letech poskytovala základní vzdělání v rámci povinné školní docházky, v posledních třech letech pak úplné střední vzdělání ukončené maturitou.¹²³ V roce 1960 byla Zákonem o soustavě výchovy a vzdělávání ustanovena povinná devítiletá školní docházka, realizovaná na základní devítileté škole (ZDŠ), na kterou navazovaly střední školy. Všeobecně vzdělávací školy nahradily dřívější tři poslední ročníky tzv. jedenáctileté střední školy. Maturitu bylo možno získat nejprve pouze na gymnáziu, nebo na nových typech středních škol – středních odborných a později také učňovských školách. Nově byla zavedena také střední škola pro pracující. Zákonem o gymnáziích z r. 1968 se zrušil původně realizovaný návrat

¹²¹ KALOUS J., VESELÝ. A. *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*, s. 19.

¹²² *Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989 (v oblasti regionálního školství)* [on line]. Praha: MŠMT 2009. [cit. 2014-1-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategicke-a-koncepcni-dokumenty-cerven-2009>>.

¹²³ Srov. MATĚJŮ, J., STRAKOVÁ, J. et al. *(Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 68.

k prvorepublikovému uspořádání gymnaziálního vzdělávání – osmileté gymnázium bylo opětovně zrušeno, pokračovalo pouze čtyřleté gymnázium.¹²⁴

Školským zákonem z r. 1978 byla zřízena povinná desetiletá školní docházka a žák tak musel po osmi letech docházky na základní škole absolvovat ještě minimálně dva roky studia na některém z dalších stupňů – tříletém učebním oboru bez maturity nebo čtyřletém oboru s maturitou, na čtyřletých středních odborných školách nebo na gymnáziu či nově otevíraných čtyřletých učebních oborech s maturitou. Střední odborné školy nabízely obory technické, umělecké, zdravotnické a ekonomické, které produkovaly nejvíce maturantů.¹²⁵ V této době můžeme tedy zaznamenat další prudký rozvoj středního školství, nárůst oborů a počtů škol a dalších systémových opatření v této oblasti školství, který souvisel zejména s rozvojem průmyslu a vysokou potřebou přípravy kvalifikovaných dělníků a odborníků v nejrůznějších oborech. V 80. letech tak odcházelo na střední školy až 96 % všech žáků základních škol. Neřešil se však již problém struktury středního školství a poptávky po něm. Většina žáků základních škol odcházela do učebních oborů. Rozvíjelo se dále i gymnaziální a střední odborné vzdělávání s maturitou, zejména v technických, zdravotnických, pedagogických a ekonomických či zemědělských oborech. Možnost pokračování v dalším studiu vysoké školy byla v tehdejší Československu direktivně omezována v souvislosti s centrálním plánováním a počty studentů vysokých škol ovlivňovala celospolečenská a hospodářská potřeba odborníků daných profesí. Celkově však byl počet vysokoškolsky vzdělaných osob v porovnání s ostatními zeměmi, jak východoevropských, tak zejména se zeměmi západními, několikrát nižší. Studium vysoké školy bylo často podmíněno politickou angažovaností rodičů či studentů samých a dosažení vysokoškolského vzdělání nebylo navíc spojeno s odpovídající pozicí ve společnosti a už vůbec nezaručovalo vysokou životní úroveň. Obecný postoj k inteligenci byl také v Československu výrazně horší, než kdekoli jinde v tzv. sovětském bloku. To zaznamenala již v padesátých letech např. i sovětská delegace,

¹²⁴ Srov. VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. (eds.). *Pedagogika pro učitele*, s. 85-86.

¹²⁵ Srov. KADLEC, P. *Střední školy a formování inteligence ve druhé polovině 19. a počátku 20. století (na příkladu českých zemí)* [on line]. Ostrava 2011. [cit. 2013-07-10]. Dostupné na WWW: <http://konference.osu.cz/sjezd2011ostrava/dok/sekce_f/kadlec.pdf>.

kteřá v r. 1953, jak uvádí Matějů, konstatovala po návštěvě Československa, že: „s takovým sektářstvím ve vztahu k inteligenci se v žádné jiné zemi neseťkali“.¹²⁶

4.2 České střední školství v současnosti

Po roce 1989 se obyvatelům České republiky otevřely nové možnosti také v oblasti vzdělávání. Změnil se především dřívější oborový způsob řízení středního školství, které je tak nyní v kompetenci krajských úřadů jednotlivých krajů. Dochází k vytváření nových studijních oborů, vedle škol státních, se objevují také školy nestátní, tedy soukromé školy a školy církevní. Vývoj soukromého školství je nejmarkantnější právě v oblasti středního odborného školství, na rozdíl od západních států, kde takovéto školy převažují zejména v oblasti základního a středního všeobecného vzdělávání.¹²⁷ To souvisí s vysokou společenskou poptávkou po tomto typu studia, zejména po získání maturitního vysvědčení, které nebylo v předlistopadovém období dostupné z nejrůznějších důvodů mnoha žákům základních škol. Střední vzdělání, označované také jako vyšší sekundární, se v ČR realizuje ve všeobecném, akademickém proudu na gymnáziích, nebo v odborném proudu na středních odborných školách a učilištích.

24. 9. 2004 byl přijat Zákon 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon), který hovoří o středním vzdělávání ve svém § 57 takto: „*Střední vzdělávání rozvíjí vědomosti, dovednosti, schopnosti, postoje a hodnoty získané v základním vzdělávání důležité pro osobní rozvoj jedince. Poskytuje žákům obsahově širší všeobecné vzdělání nebo odborné vzdělání spojené se všeobecným vzděláním a upevňuje jejich hodnotovou orientaci. Střední vzdělávání dále vytváří předpoklady pro plnoprávní osobní a občanský život, samostatné získávání informací a celoživotní učení, pokračování v navazujícím vzdělávání a přípravu pro výkon povolání nebo pracovní činnosti.*“¹²⁸ Účastníci středního vzdělávání jsou podle tohoto zákona žáci a nikoliv studenti, jak tomu bývalo dříve. Tento zákon zároveň dělí střední vzdělávání podle jeho dosahovaných stupňů do tří kategorií: střední vzdělání, střední vzdělání s výučním listem a střední vzdělání

¹²⁶ MATĚJŮ, P, STRAKOVÁ, J. et al (Ne)rovne šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice, s. 65.

¹²⁷ VEČERNÍK, J. eds. Zpráva o vývoji české společnosti (1989-1998), s. 49.

¹²⁸ Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon) [on line]. Dostupné na WWW: <<http://zakony.centrum.cz/skolsky-zakon/cast-4>>.

s maturitní zkouškou. Toto členění je poměrně hrubé a pro lepší odlišení a charakteristiku typů středního vzdělání se používá toto další členění:

- **Střední vzdělání s výučním listem** – 3leté a 2leté vzdělávací programy, absolventi získají výuční list
- **Střední vzdělávání s maturitou a odborným výcvikem** – absolventi získají maturitní vysvědčení. Protože součástí jejich přípravy je i odborný výcvik, jsou tedy i vyučeni, přestože výuční list nedostávají
- **Střední vzdělávání s maturitou (odborné)** – 4leté vzdělávací programy poskytující střední vzdělání s maturitní zkouškou
- **Střední vzdělávání s maturitou (gymnázia)** – poskytující všeobecné vzdělání
- **Střední vzdělávání s maturitou (nástavbové studium)** – umožňuje ve dvouletém studiu dosáhnout středního vzdělání s maturitní zkouškou těm, kteří získali střední vzdělání s výučním listem¹²⁹

Zajímavý je pohled na současné střední školství ze statistického hlediska. Počet absolventů středního vzdělání je nyní v České republice, ve srovnání se zeměmi EU, poměrně vysoký. V roce 2002 to bylo 88,4 % populace 15-19letých, což je o více než 10 procentních bodů více, než v zemích OECD. V roce 2012 to ale bylo již 98,4 % populace.¹³⁰ Toto vzdělání je také zároveň nejčastějším nejvyšším dosaženým vzděláním dospělé populace v České republice, kdy ho v roce 2002 dosahovaly tři čtvrtiny Čechů. V ostatních zemích OECD to bylo však pouze 41 %. V České republice je nízký podíl žáků ve všeobecných programech, na rozdíl od ostatních států. Např. v roce 2002 se u nás vzdělávalo ve všeobecných programech pouze 13 % žáků, v odborných programech to však bylo 70 %. Tento stav je dlouhodobě kritizován ze strany domácích i zahraničních odborníků.¹³¹ Podrobnější statistický pohled na současné střední školství také nabízí Ministerstvo školství. Podle jeho statistik existovalo v České republice ve školním roce 2011/2012 celkem 1393 středních škol, z toho bylo 1035 škol veřejných, zřízených ministerstvem, krajem, nebo obcí a 358 škol soukromých, z toho bylo 37 škol církevních. Na všech těchto školách studovalo

¹²⁹ Srov. TRHLÍKOVÁ a kol. *Rozhodování žáků při volbě vzdělávací cesty na úspěšnost vstupu na trh práce*, s. 7.

¹³⁰ Srov. *Statistika školství* [on line]. Praha: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. [cit. 2013-09-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/statistika-skolstvi>>.

¹³¹ Srov. MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. et al. *(Ne)rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 104.

v uvedeném školním roce celkem 501 220 žáků, ve veřejných středních školách to bylo 427 513 žáků, v soukromých 64 485 žáků. Ve všeobecném vzdělání to bylo 26,9 % žáků, ve středním odborném 65,8 % žáků a 7,3 % žáků v nástavbovém studiu. Zajímavý je rovněž údaj o počtu podaných přihlášek ke studiu na středních školách, ze kterého vyplývá současný malý zájem žáků základních škol o střední nematuritní vzdělání. K maturitním oborům se např. ve školním roce 2011/2012 hlásilo celkem 240 822 uchazečů, z toho na víceletá gymnázia 177 748, na nematuritní obory 61 631 žáků základních škol.¹³² To jen potvrzuje současný trend nezájmu žáků základních škol o studium v učňovských nematuritních oborech.

Střední vzdělání se v ČR realizuje ve všeobecném, akademickém proudu na gymnáziích, nebo v odborném proudu na středních odborných školách a učilištích.

4.2.1 Všeobecné vzdělání

Toto vzdělání je „*takové vzdělání, které poskytuje určitý systém poznatků, dovedností a hodnotovou orientaci. Rozvíjí schopnosti, osobnostní vlastnosti a postoje člověka. Přitom nesměřuje přímo k určité profesionální přípravě*“.¹³³ V České republice je realizováno především na čtyřletých a víceletých gymnáziích, která se do českého středního školství vracejí v 90. letech a zároveň také v lyceích, která ve stejné době nově vznikají. Obory lyceí mají oproti oborům gymnázií posílenou odbornou složku, ale absolventi nezískávají odbornou kvalifikaci. Dnes vyučuje obory lyceí 220 středních škol, a to v oborech pedagogické, technické, ekonomické, zdravotnické, přírodovědné, kombinované a Waldorfské lyceum.¹³⁴

4.2.2 Odborné vzdělání

Odborné vzdělání je především zaměřeno k přípravě mladých lidí pro práci, nezahrnuje však pouze specifické odborné vzdělávání jako přípravu pro budoucí povolání, ale je to zároveň široce zaměřené vzdělání, které umožňuje přenos dovedností, které bude požadováno po jedinci po celou dobu jeho pracovního života. Hlavním požadavkem tohoto typu vzdělání je vytvořit podmínky pro jeho zaměstnatelnost, tedy schopnost

¹³² Srov. *Statistika školství* [on line]. Praha: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. [cit. 2013-09-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/statistika-skolstvi>>.

¹³³ KALOUS, J., VESELÝ, A. *Vybrané problémy vzdělávací politiky*, s. 40.

¹³⁴ Srov. SOUKUP, R. *Uplatnění absolventů škol na trhu práce*, s. 45.

najít si zaměstnání v různých podmínkách trhu práce a životních etapách jedince samotného. Odborné vzdělání se u nás poskytuje ve čtyřletých středních odborných školách s maturitní zkouškou, dále je zajišťováno v učebních oborech s maturitou a také ve tříletých oborech, jejichž absolventi získají odborný certifikát (výuční list), který je opravňuje k výkonu odborných, především řemeslných profesí.

V odborném vzdělání se v současné době uplatňuje v Evropě několik modelů. Školský model – vzdělání ve škole, doplněné praxí v podnicích, model přípravy mimo školu – příprava přímo v podnicích, s krátkou výukou ve škole. Dalším modelem je pak učňovský model – kombinuje učení ve škole a na pracovištích. V České republice čtyřleté maturitní obory uplatňují školský model, nematuritní obory pak model učňovský. Stále roste poptávka po odborném maturitním vzdělání, která souvisí zejména s vyšší ekonomickou hodnotou vzdělání. Trvale nízký je však zájem o učňovské obory a jejich nabídka tak stále převyšuje poptávku. „*Zatímco v roce 1990 byl poměr žáků přijímaných do středních odborných škol a středních odborných učilišť v poměru 26:74, v roce 2000 to bylo 44:56.*“¹³⁵ Většina odborné veřejnosti je ale toho názoru, že tyto obory jsou vhodnou vzdělávací příležitostí pro ty žáky základních škol, kteří nemají dostatečné kompetence ke studiu maturitního oboru. Tyto školy se liší menší náročností studia a mnohem větším důrazem na manuální dovednosti a profesní přípravu.¹³⁶

4.3 Úkoly současného školství a jeho vize

V současné době stojí před českým středním školstvím hned několik úkolů. Jedním z nich je potřeba překonání selektivity ve vzdělávání. Pravděpodobně nejzávažnější výtkou vůči současné české škole je výtka selektivní diskriminace. K tomu podotýká Helus, na základě některých výzkumů, např. Priority pro českou vzdělávací soustavu, z r. 1999 nebo České vzdělávání a Evropa z r. 1999, že tyto: „*Expertní analýzy, poukazují shodně na skutečnost, že, česká škola je více selektivní, než je tomu u škol zemí EU.*“¹³⁷

¹³⁵ Akční plán podpory odborného vzdělávání [on line]. Praha: MŠMT 2008. [cit. 2014-02-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/akcni-plan-podpory-odborneho-vzdelavani>>.

¹³⁶ Srov. MÜNICH, D., in MATEJŮ, P., STRAKOVÁ, J. (Ne)rovné šance na vzdělání, *Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 222.

¹³⁷ HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 196.

Dalším z úkolů je reforma systémově strukturální, zejména tzv. vertikální struktury, která otevírá před žáky perspektivy jejich vzdělávacího postupu a je šancí stoupat ve své vzdělanostní kariéře výš. Jde tedy zejména o prostupnost školského systému a o to: „aby jedinec, který se ve své vzdělávací cestě dostal z různých důvodů do „slepé uličky“ která mu nedovoluje již další postup, mohl později zrealizovat svůj další „vzdělávací start“.¹³⁸ Jiným problémem je dlouhodobá koncepce tzv. jednorázového vzdělání, která je typická svoji vysokou specializací a která je jinde ve světě již dávno překonána. Nahradila ji koncepce celoživotního učení. Pro českou školu je však stále typický důraz na zapamatování dílčích informací, zatímco by měly převažovat metody zaměřené na rozvoj klíčových kompetencí. Česká vzdělávací soustava by se dále, podle odborníků, neměla budovat jako čistě národní, ale měla by se rozvíjet v mezinárodním kontextu a respektovat jeho požadavky.¹³⁹

Do budoucna však vidí odborníci další problém, zejména ve vztahu ke střednímu odbornému vzdělání, který má svůj logický základ v nepříznivém demografickém vývoji České republiky. Na základě výzkumů lze předpokládat, že celkový počet žáků středních škol v denní formě vzdělávání klesne do školního roku 2016/2017 zhruba o 120 tisíc v porovnání se školním rokem 2008/2009 a nejvíce zasáhne obory středního vzdělání s výučním listem, kde ve školním roce 2015/2016 bude méně než polovina počtu žáků ve srovnání se školním rokem 2008/2009.¹⁴⁰ V neposlední řadě je zde rovněž úvaha o budoucím oslabení vlivu školy jako instituce a hledání jiných způsobů vzdělávání, kdy na prvním místě stojí zejména vliv a rozvoj komunikačních technologií.¹⁴¹

¹³⁸ HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 192.

¹³⁹ Srov. MÜNICH, D. in MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. *(Ne)rovné šance na vzdělání, Vzdělanostní nerovnosti v České republice*, s. 381.

¹⁴⁰ Srov. ČERNÝ, K., GREGER, D., WALTEROVÁ, E. *Školství očima české veřejnosti: Percepce současného stavu a vývoje* [on line]. Praha: Orbis Schoale roč. 3., č. 3, [cit. 2014-02-22]. Dostupné na WWW: <http://www.orbisscholae.cz/archiv/2009/2009_3_02.pdf>.

¹⁴¹ Srov. KALOUS, J., VESELÝ, A. *Vybrané problémy vzdělávací politiky*, s. 48.

5 Střední školství v zahraničí

Současné střední školství ve světě je poněkud nepřehledné, zejména z toho důvodu, že každá země má pro tuto úroveň vzdělávání svá zvláštní pravidla. Jako příklad lze zmínit několik evropských zemí, které mají v této oblasti svá zajímavá specifika.

5.1 Dánsko

Dánsko je zemí s vyspělým a efektivním systémem středního vzdělávání. Povinné vzdělávání, realizované v jednotné škole, zde trvá 9 let (7-16 let) a má 9 povinných a 10. nepovinný ročník. Po jejich ukončení mohou žáci pokračovat ve dvou liniích středního vzdělávání. Ve všeobecné linii je to Gymnasium, které poskytuje 3leté všeobecné vzdělání jako přípravu ke studiu vysoké školy a tzv. HF kurzech, zvláštním typu dvouletého studia, ukončeného tzv. vyšší zkouškou a umožňující rovněž studium VŠ. V linii odborné pak jde o základní profesní přípravu. V Dánsku existuje celkem 85 kurzů s 200 specializacemi. Příprava trvá 3 až 4 roky a kvalifikuje absolventy pro dělnická a jiná povolání. Jde o kombinaci výuky ve škole a praktické přípravy v podniku. Dalším typem v této linii jsou vyšší střední odborné školy, většinou technické a obchodní, s tříletým studiem a závěrečnou zkouškou, která opravňuje ke studiu vysoké školy. V prvním ročníku však studenti absolvují odbornou přípravu spolu se studenty základní profesní přípravy, další ročníky jsou již zaměřeny teoreticky. Obecně lze říci, že přibližně 20 % studentů se zúčastňuje základní profesní přípravy, 30 % studuje ve všeobecných školách a 50 % ve středních odborných školách.¹⁴²

5.2 Francie

Střední školství ve Francii je tak různorodé, že se v něm lze jen obtížně orientovat. Zejména odborné vzdělávání nabízí nepřehledné množství udělovaných certifikátů. Stejně jako všechny ostatní země nabízí dvě linie vzdělávání – všeobecnou a odbornou. Ve všeobecné linii jde o všeobecná a technická lycea. Studium je tříleté a může být ukončeno dvěma druhy certifikátů – všeobecnou maturitou a technickou maturitou. Obě

¹⁴² Srov. PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě: Základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*, s. 113-116.

opravňují ke studiu vysoké školy. Kromě toho lze získat také tzv. technický certifikát, který opravňuje pouze k výkonu povolání. Dalším typem jsou profesní lycea – dvouletá, k získání osvědčení o profesní přípravě na dělnická povolání a čtyřletá, ukončená tzv. profesní maturitou. Dále je to alternativní učňovská příprava, která trvá dva roky, je realizována v podnicích a je ukončena získáním výučního listu.

5.3 Německo (Bavorsko)

V Německu se tradičně uplatňuje systém rozdělení vzdělávací cesty už v poměrně nízkém věku žáků (10-11let) a v každé z jeho zemí má jinou podobu. Jako příklad lze uvést Bavorsko. Po ukončení základní školy (od 6 let), která má pouze 4 ročníky, nastupují žáci do složitě diverzifikovaného školního systému. Část žáků přechází do hlavní školy (Hauptschule, 5.-9. roč.), která je všeobecná, ale zajišťuje rovněž odbornou přípravu pro budoucí povolání. Po jejím ukončení se však musí absolvovat další vzdělávání, protože povinná školní docházka zde končí až v 18 letech. Další část žáků základní školy po 6. ročníku přechází do reálky (Realschule), která trvá 4 roky a poskytuje hlubší všeobecnou přípravu pro další odborné vzdělávání. Po jejím absolvování někteří žáci pokračují na nějaké odborné škole (systém kombinace odborné přípravy v podnicích a teoretické přípravy ve škole), jiní pak na vyšší odborné škole (Fachakademie), podobné naší střední odborné škole. Nejnáročnějším druhem střední školy v Bavorsku je Gymnasium, výběrová škola připravující ke studiu vysoké školy a ukončená maturitní zkouškou.¹⁴³

5.4 Maďarsko

Také maďarské střední školství nabízí všeobecnou a odbornou linii středního vzdělání, a to po ukončení 8. ročníku základní školy. Gymnázium nabízí tyto tři studijní programy: čtyřleté gymnázium, zaměřené na přípravu ke studiu vysoké školy, osmileté a šestileté gymnázium. Specifikem tohoto systému je, že po ukončení 10. roku vzdělávání musí studenti skládat standardizovanou zkoušku, po jejímž složení obdrží certifikát, který je opravňuje buď k dalšímu studiu, nebo k přechodu do zaměstnání. Na konci studia se pak skládá klasická maturitní zkouška, s dvojí možnou náročností.

¹⁴³ Srov. PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě: Základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*, s. 117-118.

Pokud student úspěšně složí zkoušku vyšší náročnosti, přechází na vysokou školu bez přijímacích zkoušek. V odborném vzdělávání pak v Maďarsku existují střední odborné školy, které jsou čtyřleté, ukončené maturitou a připravují studenty pro různá povolání. Dalším typem školy jsou školy profesní přípravy, tříleté, poskytují odbornou profesní přípravu pro dělnické profese. Podle maďarských statistik studovalo v roce 1996 28 % žáků na gymnáziích, 42 % ve středních odborných školách a 30 % ve školách učňovské přípravy.

5.5 Švédsko

Tento stát má zcela jedinečný model středního vzdělávání. Funguje v něm pouze jeho jediný typ, který zajišťuje všeobecnou a zároveň odbornou přípravu. Gymnaziální škola (Gymnasieskola) je tříletá vyšší střední škola pro žáky po 9. ročníku základní školy, kterou studují studenti ve věku 16-19 let. Je určena pro všechny žáky, a proto musí poskytovat jak široké všeobecné, tak odborné vzdělání pro budoucí profesní uplatnění svých absolventů. To je zajištěno systémem 16 volitelných programů, kdy dva z nich připravují své studenty k vysokoškolskému studiu a 14 má odborné zaměření. Odborné programy zastupují např. stavební, elektrotechnické, zdravotnické a ekonomické obory. Obsahy jednotlivých programů jsou odlišné v závislosti na tom, o jakou odbornou profesní přípravu se jedná, např. je to řemeslný program pro učňovskou mládež. Specifický je také způsob hodnocení vzdělávání, který je shodný se systémem kreditním, uplatňovaným ve vysokém školství. Kromě toho získávají studenti na konci studia také certifikát, který je opravňuje ke studiu vysoké školy, nebo potvrzuje jejich odbornou kvalifikaci.

To bylo několik příkladů různorodosti forem středního vzdělávání v Evropě. Obecně lze říci, že k jeho mohutnému rozvoji došlo zejména po 2. světové válce a přestávalo mít elitní charakter středních škol časů minulých, kdy studium, především na gymnáziích, bylo určeno pouze pro úzkou vrstvu populace. Prosazovaly se tak stále více snahy o demokratizaci vzdělávání. Sice v každé zemi na odlišných filosofických, politických či ekonomických základech, ale podstata měla být všude stejná: zajistit rovnost vzdělávacích příležitostí.¹⁴⁴

¹⁴⁴ Srov. PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě: Základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů*, s. 122.

6 Střední školství v Písku

Město Písek je tradičně nazýváno městem studentským a také „jihočeskými Athénami“. V tomto městě s 30 000 obyvateli je sedm středních škol, na kterých studují žáci nejen z Písku, ale i z blízkého a širokého okolí. Každá z těchto středních škol byla založena v jiném období, má jinou historii a úroveň, všechny však mají dlouholetou tradici, některé z nich ještě z dob Rakouska-Uherska či první republiky a během desítek let jejich existence na nich studovaly celé generace studentů. Všechny školy nabízejí studijní obory, jejichž absolventi však mají ve výsledku různou úroveň přípravy pro svá budoucí povolání nebo další studium. Níže uvádím přehled všech píseckých středních škol a krátký exkurz do jejich historie.

6.1 Gymnázium Písek

Snahy o založení této školy sahají až do roku 1764, kdy písečtí radní rozhodli o přispívání na obživu tří profesorů a následné výstavbě budovy školy. Tyto pokusy však zůstaly nerealizovány, pravděpodobně na žádost jezuitského řádu. Když však došlo v roce 1773 k jeho zrušení a následnému rušení také jezuitských gymnázií, bylo do Písku přeloženo, na základě královského dekretu, 9. listopadu 1778 klatovské gymnázium.¹⁴⁵ *„Písečtí dominikáni se stali nástupci části klatovských profesorů, jezuitů. Vyučující na gymnáziu zbavili vládu podstatné části výdajů, protože byli zaopatřeni v místním klášteře. Městu bylo uloženo hradit náklady s ubytováním profesorů a zajistit školní třídy v domech, dokud nebude získána školní budova.“*¹⁴⁶ Hlavním předmětem bylo náboženství, protože prvními představiteli školy byli kněží, bývalí představitelé jezuitského řádu, např. Ignác Schuster, P. František Pur nebo Jan Goll.¹⁴⁷

¹⁴⁵ Srov. ZEMANOVÁ, B. *230 píseckého gymnázia: A jeho nejznámější ředitelé, vyučující a studenti* [on line]. Písek: Infocentrum [cit. 2013-11-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.icpisek.cz/docs/cz/gymnazium230let.xml?style=printable>>.

¹⁴⁶ Historie gymnázia Písek [on line]. Písek: Gymnázium Písek. [cit. 2013-07-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.gymna-pi.cz/?q=historie>>.

¹⁴⁷ Srov. ZEMANOVÁ, B. *230 píseckého gymnázia: A jeho nejznámější ředitelé, vyučující a studenti* [on line]. Písek: Infocentrum [cit. 2013-11-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.icpisek.cz/docs/cz/gymnazium230let.xml?style=printable>>.

Několikrát ve své historii tato škola měnila své působiště – první studenti docházeli do starého měšťanského domu z 16. století a později přesídlila až do r. 1877 na písecké Velké náměstí. Od roku 1954 sídlí gymnázium v budově bývalé reálky v Komenského ulici. Školským zákonem z 21. dubna 1948 se změnilo na nový typ gymnázia – školu druhého stupně, která poskytovala nejvyšší všeobecné vzdělání a přípravu na vysoké školy a z osmiletého gymnázia zůstalo čtyřleté. V roce 1965 zde byly zavedeny dvě větve vyučování, humanitní a přírodovědná. Studium na současném gymnáziu je čtyřleté, šestileté nebo osmileté. Do roku 1990 nesla škola název Gymnázium Dukelských hrdinů.

Ve školním roce 1989/1990 byli poprvé přijati pro příští školní rok žáci z pátých tříd ZŠ do primy víceletého gymnázia. Šestileté gymnázium bylo zřízeno v roce 1991 ve spolupráci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Francouzského společenství Belgie frankofonní vládou Belgického království, jako jedno ze dvanácti dvojjazyčných gymnázií v České republice. Vyučovacím jazykem zde byla čeština a francouzština.¹⁴⁸ Součástí studia tohoto oboru byly také výměnné a studijní pobyty v Belgii a ve Francii. Od šk. roku 2013/2014 však bylo toto bilingvní gymnázium na základě jednostranného vypovězení dohody belgickou stranou zrušeno a dále se zde bude vyučovat podle studijního programu gymnázia s rozšířenou výukou francouzského jazyka. V současné době písecké gymnázium nabízí tyto studijní obory:

- **čtyřleté všeobecné gymnázium**

V tomto studijním programu jsou vždy dvě třídy v každém ročníku, studium je určeno pro žáky 9. tříd ZŠ a poskytuje klasické všeobecné vzdělání, zaměřené především pro přípravu ke studiu na vysokých školách. Studium na gymnáziu je zakončeno maturitní zkouškou, kterou studenti skládají minimálně ze čtyř předmětů.¹⁴⁹

- **šestileté dvojjazyčné (francouzské) gymnázium**

Každý rok je na gymnáziu otevírána jedna třída francouzského gymnázia pro žáky 7. tř. ZŠ. Výuka hlavních vyučovacích předmětů – matematika, fyzika, chemie, dějepis a zeměpis zde probíhá od 3. ročníku ve francouzském jazyce a je

¹⁴⁸ Srov. *Historie gymnázia Písek* [on line]. Písek: Gymnázium Písek. [cit. 2013-07-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.gymna-pi.cz/?q=historie>>.

¹⁴⁹ Srov. *Studijní obory* [on line]. Písek: Gymnázium Písek. [cit. 2014-02-06]. Dostupné na WWW: <<http://www.gymna-pi.cz/content/studijni-obory>>.

zajišťována rodilými mluvčími. Stejně jako všeobecné, připravuje i „francouzské“ gymnázium své žáky ke studiu na vysoké škole. Absolventi navíc odcházejí s perfektní znalostí francouzštiny a mohou získat stipendium na středních nebo vysokých školách ve Francii či v Belgii. Povinnými maturitními předměty jsou čeština a francouzština, další dva předměty si volí sami žáci podle svého zájmu a zaměření, zkouška z jednoho z těchto předmětů se však povinně skládá ve francouzštině.¹⁵⁰

- **osmileté všeobecné gymnázium**

Vždy jedna třída v každém ročníku je třídou osmiletého gymnázia, které je určeno pro nadané žáky z pátých ročníků ZŠ. Jeho zaměření je podobné jako u čtyřletého gymnázia, v prvních čtyřech letech však žáci plní ještě povinnou školní docházku. Nabídka a systém volitelných předmětů je shodný s možnostmi ve čtyřletém všeobecném gymnáziu. Studium končí maturitní zkouškou, stejně jako čtyřletého gymnázia.¹⁵¹

Ve školním roce 2013/2014 studuje na píseckém gymnáziu ve všech třídách všech ročníků v programu čtyřletého všeobecného gymnázia 252 žáků, 240 žáků v programu víceletého osmiletého gymnázia a v programu šestiletého dvojjazyčného (francouzského) gymnázia 120 žáků. Celkem je to tedy ve všech studijních programech 612 žáků.

6.2 Obchodní akademie a jazyková škola

Tato škola již od svého počátku až do listopadu 2013 sídlila v budově bývalých kasáren Marie Terezie z 18. stol. Od školního roku 1906/1907 zde byl z iniciativy obecní rady otevřen 1. ročník, tehdy nazvané, průmyslové školy – dvoutřídní dívčí školy a dvoutřídní obchodní školy. Roku 1907 byl na této škole otevřen i první ročník dvouleté obchodní školy, která se tak stala základem ekonomického školství v Písku. Chlapci byli na tuto školu poprvé přijati až ve školním roce 1914/1915 a první maturity ve čtvrtém ročníku obchodní akademie se konaly v roce 1935. Škola během své historie změnila několikrát svůj název a nabízela čtyřleté i dvouleté obory studia. Roku 1961

¹⁵⁰ Srov. *Studijní obory* [on line]. Písek: Gymnázium Písek. [cit. 2014-02-06]. Dostupné na WWW: <<http://www.gymna-pi.cz/content/studijni-obory>>.

¹⁵¹ Srov. tamtéž.

bylo zavedeno označení „Střední ekonomická škola“ pro čtyřleté studium a „Ekonomická škola“ pro dvouleté studium.¹⁵² Poskytovala vzdělání ve dvou studijních oborech – Administrativní práce a Sekretářské práce. Od roku 1990 se škola jmenuje „Obchodní akademie“ a studium na ní bylo prodlouženo na pět let. Od prvního ročníku školního roku 1997/1998 bylo zdejší studium zkráceno na čtyři roky.

V současné době připravuje Obchodní akademie své žáky jak k dalšímu studiu na vysoké nebo vyšší odborné škole, absolventi zde získají odborné vzdělání ekonomického zaměření, které je opravňuje pracovat na nejrůznějších pozicích, např. jako ekonom, účetní, pracovník v bankovníctví, v cestovním ruchu, nebo pojišťovnictví. V obsahu studia se klade důraz zejména na odborné předměty – ekonomika, daně, účetnictví, písemná a elektronická komunikace, informační technologie a statistika. Součástí studia je také odborná praxe. Žáci mají také možnost získat mezinárodní certifikát v ekonomice a mohou složit státní zkoušky z hospodářské korespondence a psaní na klávesnici. Škola je tradičně úspěšná v rámci projektu tzv. fiktivních firem a konkurzů. Prioritou je zde také výuka jazyků, žáci mohou získat mezinárodní certifikát z anglického nebo německého jazyka.¹⁵³ Škola poskytuje jazykové vzdělání rovněž široké veřejnosti a zájemci zde mohou také vykonat státní jazykovou zkoušku z některého z cizích jazyků. Cizinci mohou na této škole studovat český jazyk a mohou zde také zkoušku z něho složit.

Ve školním roce 2013/2014 studuje na Obchodní akademii celkem 240 žáků.

6.3 Střední průmyslová škola a Vyšší odborná škola

SPŠ a VOŠ vznikla původně z Druhé české průmyslové školy strojnické, která byla založena v roce 1939 v Českých Budějovicích a na jaře roku 1941 byla přemístěna do Písku. Vznik takových odborných škol na českém území historicky souvisí s mohutným rozvojem hromadné průmyslové výroby, který požadoval velké množství kvalifikovaných odborníků. České země byly již v době rakousko-uherského mocnářství oblastí rozvinutého hutnictví, strojírenství a elektrotechnického průmyslu.¹⁵⁴

¹⁵² Srov. *Historie a současnost Obchodní akademie* [on line]. [cit. 2013-09-08]. Dostupné na WWW: <<http://terminal.oa-pisek.cz/web/default.php?page=oa/skol&menu=menuoa>>.

¹⁵³ Srov. *Historie a současnost Obchodní akademie* [on line].

¹⁵⁴ Srov. *Historie školy* [on line]. [cit. 2013-09-08]. Dostupné na WWW: <http://wiki.sps-pi.com/index.php/Historie_%C5%A1koly>.

Vysokoškolsky vzdělané odborníky pro nejrůznější obory připravovalo ČVUT v Praze, vedle toho však existovala také řada středních odborných škol. Byly to například střední průmyslové školy v Praze, Plzni, Kutné Hoře, Pardubicích, Šumperku a Brně. Další takovou školou byla výše uvedená Druhá česká průmyslová škola strojnická v Českých Budějovicích, která byla založena na podzim roku 1939.¹⁵⁵ Ve válečných letech se na ní však učilo ilegálně, proto se hledalo nějaké jiné vhodnější místo pro její existenci. Písek bylo jediné město, které potřebám školy vyšlo vstříc, a tak se průmyslová škola přestěhovala od 16. 4. 1941 do města nad Otavou. Přesto, že po válce budějovičtí usilovali o její navrácení zpět do Českých Budějovic, bylo ministerským výnosem z roku 1945 rozhodnuto, že škola i nadále v Písku zůstane. Škola se zde dále úspěšně rozvíjela a zájem o studium na ní byl velký. Později byly strojnické obory střední průmyslové školy převedeny do SPŠ ve Strakoniciích a v roce 1964/1965 byl na písecké škole zřízen obor Elektrotechnika pro silnoproudou elektrotechniku. V dalších letech byly otevřeny obory Spojová technika a Měřicí a automatizační technika. Tyto obory byly spolu s oborem Výpočetní technika základem vzdělávacího a výchovného programu školy po dlouhou dobu jejího působení.

V současné době se škola etablovala na středoškolské odborné scéně jako uznávaná moderní a vyzrálá škola, která vychovává odborníky na elektrotechniku a informační technologie. Oba tyto v současné době nabízené obory vzdělávání na střední průmyslové škole jsou čtyřleté, zakončené maturitní zkouškou a umožňují získání odborné kvalifikace.

Ke studiu oboru **Elektrotechnika** se každoročně přijímá 90 uchazečů. V prvních dvou letech studia je učební plán stejný ve všech třídách, později se žáci specializují v oboru *Automatizace*, ve kterém získají znalosti a praktické dovednosti v oblasti řízení procesů vyhodnocení, zpracování a přenosu dat mezi jednotlivými systémy. Obor *Telekomunikace* pak umožňuje získat znalosti v oblasti telekomunikační techniky, přenosových sítí a také elektronických systémů pro ochranu majetku a osob a kamerové bezpečnostní systémy. Dalším oborem je *Informační a komunikační technologie*, který je zaměřen na rozvoj znalostí a praktických dovedností v oblasti přenosu informací,

¹⁵⁵ Srov. *Historie školy* [on line]. Písek: Střední průmyslová škola. [cit. 2013-07-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.sps-pi.cz/>>.

technického vybavení počítačů a jejich architektury, počítačových sítí, internetu, operačních systémů, multimédií a také programování.¹⁵⁶

Na obor **Informační technologie** je každoročně přijímáno 30 uchazečů a jeho žáci zde získají znalosti ze specializovaných oborů, např. programování ve vyšších programovacích jazycích, návrhů počítačových sítí, aplikací podnikových informačních systémů, tvorby webových stránek, grafických a konstrukčních programů, zpracování zvuku a videa, programování robotů.

Oba obory vzdělávání, které škola poskytuje, mají široké uplatnění. Žáci zde získají úplné střední odborné vzdělání, mají možnost si vybrat zaměření, podle svých zájmů nebo svého dalšího studia či zaměstnání a mohou také získat mezinárodně uznávané odborné certifikáty. Zároveň jsou připraveni ke studiu na vyšších odborných a vysokých školách. Absolventi školy mohou pracovat ve firmách zabývajících se využitím informačních a komunikačních technologií, automatizací a elektronikou.¹⁵⁷ Velký důraz škola klade na odbornou praxi ve spolupráci s firmami a podniky, které mají vztah ke studované problematice. Žáci absolvují u těchto firem povinnou praxi, s odborníky z praxe jsou také konzultovány některé odborné záležitosti týkající se studovaných oborů.

Ve školním roce 2013/2014 studuje na Střední průmyslové škole ve všech třídách obou studijních programů 356 žáků, na VOŠ je to pak 55 studentů.

6.4 Střední zemědělská škola

Výuka 1. ročníku rolnické školy byla v Písku zahájena 6. 12. 1870. Od roku 1887 měla tato škola vlastní novou budovu, ke které patřil i rozsáhlý sad a další hospodářské stavby. Za 2. světové války německá armáda budovu školu zabrala a dále se vyučovalo v nedaleké lesnické škole. Po válce se pokračovalo ve výuce a škola se dále rozšiřovala v zájmu nového kolektivního hospodářství, které po Únoru 1948 nahradilo hospodářství soukromé. V roce 1953 byl nově škole přidělen školní statek ve vesnici poblíž Písku, který vždy patřil k propagátorům moderního hospodaření a zavádění nových vědeckých

¹⁵⁶ Srov. *Historie školy* [on line]. Písek: Střední průmyslová škola. [cit. 2013-07-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.sps-pi.cz/>>.

¹⁵⁷ Srov. tamtéž.

poznatků do praxe.¹⁵⁸ V roce 1957 dochází k přejmenování školy a k otevření tak 1. ročníku Střední zemědělské technické školy v Písku. Zájem o studium na této střední škole byl až do nedávna velký.

V současné době však stále klesá zájem žáků o studium na této škole a počet těch, kteří nastupují do prvních ročníků je každoročně menší než 50. Nově zrekonstruovaná budova tak není kapacitně zcela vytižena, z tohoto důvodu rozhodl zřizovatel školy, Jihočeský kraj, o přesunu Obchodní akademie z jejích, ne zcela vyhovujících, prostor v Karlově ulici, do budovy Střední zemědělské školy. Zde obě školy sídlí společně od listopadu 2013. Střední zemědělská škola nabízí v současné době dva vzdělávací programy – Agropodnikání a Ekologie a životní prostředí.

Ke studiu studijního oboru **Agropodnikání** je každoročně přijímáno 20 uchazečů. Absolvent najde uplatnění jako agronom, zootechnik, farmář, pracovník inspekce kvality zemědělských výrobků, odborný pracovník údržby krajiny, či jako manažer v plemenářských a šlechtitelských podnicích. Může také vykonávat funkce středních technicko-hospodářských a správních pracovníků, jak v zemědělských podnicích, tak ve státní správě, nebo podnikat v oblasti zemědělské prvovýroby, ve službách pro zemědělství, na úseku ochrany a tvorby životního prostředí a obnovy venkova včetně agroturistiky. Absolventi mohou také pokračovat v dalším studiu na vysokých a vyšších odborných školách

Studijní obor **Ekologie a životní prostředí** přijímá každý rok 20 nových žáků. Absolvent tohoto oboru je připraven vykonávat odborné práce ve státní správě a místní samosprávě, v odborech životního prostředí, v orgánech a institucích státní ochrany přírody, v hygienické službě, odpadovém hospodářství, či v inspekci životního prostředí. Rovněž také v podnikové sféře, např. v těžbě a zpracování surovin, lesním, vodním a odpadovém hospodářství, v podnicích a firmách zabývajících se údržbou a sledováním stavu životního prostředí, nebo obnovou a tvorbou krajiny. Může také pokračovat v dalším studiu na vysokých školách, vyšších odborných školách.¹⁵⁹

Ve školním roce 2013/2014 studuje na této škole celkem 146 žáků.

¹⁵⁸ Srov. *Historie školy* [on line]. Písek: Střední zemědělská škola. [cit. 2013-09-08]. Dostupné na WWW: < <http://www.szespisek.cz/skola/almanach.htm>>.

¹⁵⁹ ZÁMEČNÍKOVÁ, L. Re: *Informace o profilu absolventů studijních programů*. [elektronická pošta]. Message to: Radka Zapletalová. 11. 10. 2013 [cit. 2013-10-11]. Osobní komunikace. Citováno se svolením autora.

6.5 Střední zdravotnická škola

Tato škola navázala na školu pro ženská povolání, která v Písku existovala už od roku 1860. Odborná škola pro dívčí povolání, která žákyním poskytovala vyšší vzdělání, byla založena v r. 1906. Její vedení bylo pokrokové a bylo přesvědčeno, že vzdělaná žena velmi prospěje nejen rodině, ale uplatní se i ve veřejném životě. Na této škole se tedy vyučovaly předměty jako vychovatelství, zdravotvěda, péče o dítě, kreslení, šití, nauka o potravinách, o domácím hospodářství, vaření, tělocvik a zpěv. Absolventky se tak mohly uplatnit, vedle své role hospodyně a matky, také jako ošetřovatelky nemocných, kojenců, nebo společnice k dětem.¹⁶⁰ Po roce 1948 došlo ve škole k zásadním změnám, od roku 1952 se stává Střední zdravotní školou a mění se i její učební obsah. Obsah studia, který se v této době v této škole zavedl, se zde v podstatě realizuje dodnes.

Cílem studia na Střední zdravotnické škole je zejména vzbudit zájem o práci ve zdravotnictví a poskytnout o ní žákům všeobecný přehled. Vedle odborného vzdělání však poskytuje svým žákům také širší všeobecné vzdělání, které jim umožňuje pokračovat ve studiu na VOŠ zdravotnických nebo bakalářských studijních programech zdravotně sociálních fakult. Nedílnou součástí odborného vzdělávání je také praktická výuka ve zdravotnických a dalších zařízeních, poskytujících zdravotnickou péči. V současné době škola poskytuje střední vzdělání s maturitní zkouškou a vzdělává žáky ve dvou studijních oborech:

- **Zdravotnický asistent**

Tento program přijímá každý rok 60 uchazečů a připravuje své žáky pro práci středních zdravotnických pracovníků, kteří budou poskytovat ošetřovatelskou péči pod odborným vedením všeobecné sestry nebo lékaře. Obsah studia je proto zaměřen na zvládnutí ošetřovatelských výkonů a postupů a na vytváření žádoucích profesních postojů a návyků zdravotnického pracovníka.

- **Zdravotnické lyceum**

Pro tento obor je přijímáno vždy 30 uchazečů každý druhý rok. Jeho absolvent je připraven především ke studiu všech oborů na VOŠ zdravotnických, lékařských fakultách, fakultách zdravotně-sociálních, pedagogických,

¹⁶⁰ Srov. *Historie zdravotnického školství v Písku* [on line]. Písek: Střední zdravotnická škola. [cit 2014-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.szs-pi.cz/?q=content/historie-zdravotnick%C3%A9ho-%C5%A1kolstv%C3%AD-v-p%C3%ADsku>>.

připravujících učitele zdravotnických předmětů nebo sociální pracovníky. Žákům je zde poskytnuto široké všeobecné vzdělání s posílením výuky v předmětech biologie, fyzika, chemie, matematika a cizí jazyk, při kterém získají vědomosti potřebné pro další vzdělávání.¹⁶¹

Ve školním roce 2013/2014 na této škole studuje v obou oborech ve všech ročnících celkem 240 žáků.

6.6 Vyšší odborná škola lesnická a Střední lesnická škola B. Schwarzenberga

V r. 1884 byl zahájen první lesnický kurs při písecké rolnické škole. Již od 1. října 1885 byl však tento kurs přetvořen na již samostatnou dvoutřídní školu a tento rok je proto považován za rok vzniku lesnické školy v Písku. Z okruhu zakladatelů a budovatelů školy v období po jejím založení je třeba připomenout zejména JUDr. Bedřicha, knížete ze Schwarzenberga, který měl na rozvoji školy v následujícím období mimořádný podíl. Období od roku 1888 do roku 1914 můžeme považovat za „zlatý věk“ lesnického školství v Písku. Škola tehdy získala výsadní postavení mezi lesnickými školami Rakousko-Uherského mocnářství. Písecká lesnická škola získala rovněž mezinárodní proslulost. „*Dnes se zdá být neuvěřitelné, ale je skutečností, že například dne 11. února 1911 se pan Raphael Zon, vedoucí lesnického odboru státního departmentu USA ve Washingtonu, obrátil dopisem na ředitelství lesnických ústavů v Písku s prosbou o zaslání fotografických snímků veškerého zařízení školy, organizačního schématu a popisu studia, aby posloužily jako vzor lesnickému školství v USA, teprve zde vznikajícímu.*“¹⁶² Po 1. světové válce a vzniku Československé republiky však dochází k částečnému útlumu školy, pravděpodobně v souvislosti s jejím bývalým spojením s Rakousko-Uherskou monarchií. Mezi lety 1918 a 1920 se škola reorganizovala na státní vyšší lesnickou školu, čtyřletou s maturitou, která připravovala budoucí samostatné lesní hospodáře. Takto škola přečkala druhou světovou válku a po roce 1949 byla, na základě předpokladu budoucího technického rozvoje společnosti,

¹⁶¹ Srov. *Výroční zpráva o činnosti školy: Školní rok 2011/2012* [on line]. Písek: Střední zdravotnická škola. [cit 2014-02-11]. Dostupné na WWW:

<http://www.szspi.cz/sites/default/files/images/temp/images/podklady/vyrocnizpravy/vyrocnizprava_20011_12.pdf>.

¹⁶² Srov. *Historie lesnického školství v Písku* [on line]. Písek: Vyšší odborná škola lesnická a Střední lesnická škola Bedřicha Schwarzenberga. [cit. 2013-08-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.lespi.cz/o-skole/historie>>.

přejmenována na Lesnickou technickou školu, v roce 1960 pak na Střední lesnickou technickou školu a zároveň s tím došlo také k obsahovým změnám studia.

1. září 1991 škola mění název na Střední lesnická škola Písek. Jejím posláním je připravovat žáky ve čtyřletém studijním oboru s maturitou jako lesnický kvalifikované odborníky, zejména revírníky – lesní hospodáře. V roce 1996 byla na škole nově zřízena Vyšší odborná škola lesnická, která byla s původní střední školou sloučena pod názvem „Vyšší odborná škola lesnická a Střední lesnická škola Bedřicha Schwarzenberga Písek“.¹⁶³

V současné době škola navazuje na svoji mimořádnou tradici a stala se moderní vzdělávací institucí, s kvalitním zázemím, odbornými učebnami a laboratořemi, vlastním Domovem mládeže, arboretem a školním polesím. Škola disponuje rozsáhlými sbírkami přírodnin, zoologickými exponáty, sbírkami minerálů, hornin, semen, dřev a herbárií. Oblíbené a přínosné pro žáky a studenty jsou také zahraniční praxe, exkurze a stáže.¹⁶⁴ Při studiu se klade důraz především na praktické ověřování a procvičování teoretických poznatků. Praxe ve školním polesí a u odborných firem je povinnou součástí studia. K ní patří např. také příprava k získání loveckého lístku, zbrojního průkazu, základního oprávnění k práci s ruční motorovou pilou a řidičského průkazu skupiny „B“, a „T“. Absolventi všech oborů získají zároveň široké všeobecné vzdělání, které je vybaví potřebnými znalostmi k dalšímu možnému studiu jak na VOŠ, tak fakult zejména s přírodovědným, technickým či ekologickým zaměřením. Absolventi oboru Lesnictví se uplatní při správě a hospodářském využívání lesa, ve státní správě, v samostatné podnikatelské činnosti ve službách pro lesní hospodářství, v myslivosti, v dřevařské prvovýrobě, jako lesní technik, pracovník státní správy na úseku lesnictví, myslivosti, ochrany přírody, v agenturách ochrany přírody, v chráněných krajinných oblastech a národních parcích apod. Uplatnění absolventů oborů s výučním listem je především u soukromých firem, mohou pracovat v lesnických, dřevařských a stavebních firmách, nebo ve firmách na zpracování stromové biomasy a dřevního odpadu. Mají

¹⁶³ Srov. *Historie lesnického školství v Písku* [on line]. Písek: Vyšší odborná škola lesnická a Střední lesnická škola Bedřicha Schwarzenberga. [cit. 2013-08-12]. Dostupné na WWW: </http://www.lespi.cz/o-skole/historie>.

¹⁶⁴ Srov. *Škola a její součásti* [on line]. Písek: Vyšší odborná škola lesnická a Střední lesnická škola Bedřicha Schwarzenberga. [cit. 2013-08-12]. Dostupné na WWW: <http://www.lespi.cz/pro-uchazece/skola-a-jeji-soucasti>.

také možnost získat dalším studiem maturitní zkoušku. Střední lesnická škola nabízí v současné době uchazečům o studium tyto studijní obory:

- **Lesnictví** – čtyřleté denní studium s maturitou. Každý rok se otevírají dvě třídy s celkovým počtem 60 žáků. Jeho absolventi se uplatní v organizacích zaměřených na lesnictví, ochranu přírody, v orgánech státní správy a mohou se stát odbornými lesními hospodáři.
- **Lesní mechanizátor** – tříleté denní studium s výučním listem. Každý rok se otevírá jedna třída s počtem 20 žáků. Absolventi jsou kvalifikováni zejména pro těžbu a dopravu dříví z lesních porostů, kvalifikaci pro práci s ruční motorovou řetězovou pilou a manipulaci se speciální lesnickou technikou. Součástí studia je praktická výuka v lese, dílnách a dřevozpracujících firmách
- **Zpracovatel dřeva** – tříleté denní studium s výučním listem, které je zaměřeno na přípravu povolání pilař, tesař a truhlář. Každý rok se otevírá jedna třída, pro 20 žáků.¹⁶⁵ Tento obor poskytuje svým žákům kvalifikaci pro obsluhu, údržbu a řízení speciálních strojů pro zpracování dřeva, volbu vhodného způsobu jeho zpracování, tesařské a truhlářské práce pro lesní výrobu a myslivost a práce s ruční motorovou pilou.

Ve školním roce 2013/2014 studuje na této škole celkem 385 žáků a studentů. Toto číslo představuje jak studenty maturitního oboru, učňovských oborů, tak studenty VOŠ.

6.7 Střední odborná škola a Střední odborné učiliště

Tato škola má velmi zajímavou historii. Již v roce 1860, ředitel reálky Jan Krejčí zavedl večerní školu pro učedníky, do které chodili i mistři. V roce 1881 pak vznikla v Písku samostatná živnostenská škola pokračovací, která je skutečnou předchůdkyní dnešní Střední odborné školy a Středního odborného učiliště. Zajímavostí je, že vzdělávání zde bylo bezplatné, zápisné bylo 50 krejcarů a výuka probíhala pouze od 1. října do 30. dubna. První prostory, ve kterých škola sídlila, byly shodné s těmi, které do nedávna obývala Obchodní akademie – tedy v Karlově ulici poblíž Kamenného mostu. Později

¹⁶⁵ Srov. *Nabídka studia* [on line]. Písek: Vyšší odborná škola lesnická a Střední odborná škola Bedřicha Schwarzenberga. [cit. 2014-02-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.lespi.vyssi-odborna-skola-lesnicka-a-stredni-odborna-skola-bedricha-schwarzenberga.cz/pro-uchazece/nabidka-studia>>.

se škola několikrát stěhovala a v roce 1939 bylo rozhodnuto o výstavbě nové budovy. Ta byla postavena v roce 1942 nedaleko nemocnice a byla pojmenována jako Základní škola odborná a později Učňovská škola. Na její výstavbě pracovali především sami učni. Na základě reorganizací středních škol však byla do této budovy později přestěhována také Střední průmyslová škola strojnická z Českých Budějovic (dnešní Střední průmyslová škola a Vyšší odborná škola). Tyto prostory se ale ukázaly pro současnou existenci obou škol v jedné budově jako nedostatečné, a tak v roce 1952 dochází k dalšímu přesunu Učňovské školy. Tentokrát je to do budovy bývalé reálky a o rok později následuje další stěhování – do budovy někdejšího gymnázia. Tato budova slouží výchově mladých řemeslníků a odborníků v dělnických profesích dodnes.¹⁶⁶

Škola zpočátku připravovala pouze budoucí obuvníky, krejčí, stavební a mechanické řemeslníky a ve školním roce 1883/1884 měla pouhých 78 žáků v prvním a 45 žáků ve druhém ročníku. O deset let později však měla škola již pět tříd a více žáků. Ve škole již od jejích počátků existovala výuka teoretická a zároveň i odborná, nad kterou jednotlivé řemeslnické cechy dohlížely velmi pozorně. Od roku 1884 se zde například vyučovaly tyto předměty: počátky kreslení od ruky, měřictví a geometrické rýsování, stavitelská řemesla, strojnická řemesla, umělá a drobná řemesla, písemnosti, živnostenské počty, krasopis, počty, český jazyk, zeměpis a účetnictví. Okruh řemesel, kterým se zde bylo možno vyučit, byl rozšířen na obory: truhlář, kovář, kolář, obuvník, krejčí, štětkář, pekař, kartáčník, zámečnický, malíř, nožíř, řezbář, sedlář, cukrář, zhotovitel hudebních nástrojů, natěrač, řezník, řezbář a klempíř.

Úřední názvy učiliště i jeho zřizovatelé se často měnily, škola však úspěšně přečkala jak první, tak druhou světovou válku a v poválečném období, které je charakteristické mohutným rozmachem učňovského školství, souvisejícím s vysokou celospolečenskou poptávkou po řemeslnících, se dále rozvíjela. V rámci praktické výuky existovala po celou řadu let také široká spolupráce s podniky píseckého okresu. Nejvýznamnějšími byly v tomto smyslu velké písecké podniky jako Jitex, Elektropřístroj, Okresní stavební podnik, Kovosvit, Pramen, Vodohospodářské opravy a strojírna, Hikor aj. Po roce 1989 dochází ale k rozpadu všech těchto původně státních či národních podniků, k jejich reorganizaci, privatizaci a postupnému útlumu, nebo

¹⁶⁶ Srov. MĚCHURA, V., KOČMANOVÁ, I. *Počítejte s námi*. Písek, 2012. Nepublikovaný rukopis.

ukončení jejich činnosti. Vznikla však řada nových malých i velkých firem soukromých, ve kterých mohou nynější učni svoji praxi vykonávat.

V současné době škola pokračuje ve své dlouholeté tradici školy, která připravuje své žáky pro výkon řemeslných profesí či speciálních oborů. Výuka probíhá ve zrekonstruované budově, v nově zařízených a nejmodernější technikou vybavených učebnách a odborných pracovnách či dílnách. Škola disponuje množstvím kvalitních a zkušených pedagogů, učitelů teoretických či praktických předmětů a mistrů odborné výchovy s mnohaletou praxí v oboru. V současné době Střední odborná škola a Střední odborné učiliště Písek patří mezi největší školy v Jihočeském kraji.

Tradičními studijními obory na této škole jsou tříleté učební obory s výučním listem, které připravují budoucí řemeslníky v klasických i nových profesích – Zedník, Tesař, Instalátér, Klempíř, Automechanik, Truhlář, Prodavač/ka, Kuchař/ka, Číšník/Servírka, Cukrář/ka, Montér suchých staveb (Sádrokartonář). Všechny tyto obory mají v obsahu studia významnou teoretickou složku, která zahrnuje společné povinné učební předměty. Další předměty odpovídají odbornému zaměření oboru. Významnou součástí výuky je pro všechny obory praktická výuka, která probíhá vždy každý druhý týden, jak v odborných učebnách, tak na odborných pracovištích a kterou vedou zkušení a kvalifikovaní mistři odborné výchovy.

Dalším typem studia na písecké Střední odborné škole a Středním odborném učilišti jsou tříleté studijní obory se zvýšenou dotací praktické výuky, které jsou vhodné zejména pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Jde o zámečnické, zednické, květinářské, malířsko-natěračské, kuchařské a pečovatelské práce. Praktická výuka probíhá, stejně jako u výše uvedených oborů, v odborných učebnách a na speciálních pracovištích.

K dalším studijním oborům na této škole patří obory nástavbového studia, které tato škola nabízí – tři pro denní formu studia (obory Podnikání, Dřevařská a nábytkářská výroba a Stavební provoz) a jeden obor pro distanční formu studia – obor Podnikání. Společným obsahem studia těchto oborů je prohloubení a rozšíření dosavadních

znalostí, schopností a dovedností žáků, která směřuje zejména k jejich přípravě na maturitní zkoušku a další profesní uplatnění či dalšímu studiu.¹⁶⁷

Nově se objevují též dva čtyřleté maturitní obory. Prvním z nich je obor **Obchodně podnikatelská činnost**, jehož studijní obsah je srovnatelný s obsahem studia na obchodní akademii v Písku. Absolvent tohoto oboru se může uplatnit ve všech oblastech zabývajících se obchodně-provozní činností. Dokáže například připravit podklady pro uzavírání smluv i reklamační řízení, má základní poznatky z oblasti managementu a marketingu, umí provádět nákup a prodej výrobků a mapovat trh, ovládá jednotné i podvojně účetnictví. Absolventi mohou vykonávat organizační a obchodně provozní funkce a samostatně řídit a organizovat činnost v maloobchodě i velkoobchodě, ve státním, družstevním nebo v soukromém podniku.

Druhým čtyřletým maturitním oborem je obor **Autotronik**, který připravuje své žáky pro speciální profesní uplatnění v údržbě, diagnostice a opravárenství motorových vozidel. Výuka se skládá z teoretických předmětů vyučovaných v odborných učebnách školy, školních dílnách a na pracovištích autoopraven. Žáci tohoto oboru mohou také v rámci studia získat řídičské oprávnění skupiny B a C.¹⁶⁸

Ve školním roce 2013/2014 studuje na Středním odborném učilišti celkem 874 žáků, a to jak ve studijních programech s maturitou, tak v programech s výučním listem, denních žáků i žáků distančního studia. Není bez zajímavosti, že celkový počet zaměstnanců této školy, včetně Domova mládeže, který poskytuje ubytování a nabízí širokou paletu volnočasových aktivit pro dojíždějící žáky, je 140.

¹⁶⁷ Srov. *Přehled oborů ve školním roce 2014/2015* [on line]. Písek: Střední odborná škola a Střední odborné učiliště. [cit. 2014-01-03]. Dostupné na WWW:

<http://www.soupi.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=51&Itemid=37>.

¹⁶⁸ Srov. *Přehled oborů ve školním roce 2014/2015* [on line]. Písek: Střední odborná škola a Střední odborné učiliště [cit. 2014-01-03] Dostupné na WWW:

<http://www.soupi.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=51&Itemid=37>.

7 Středoškolák v psychologicko-sociologickém pohledu

Období středoškolských studií je obdobím od 15 do 19 let věku jedince. Tato etapa jeho života má nepochybně svoji hodnotu a svůj široký rozměr, zejména sociální, ekonomický, pedagogický i kulturní a mimořádný potenciál rozvoje osobnosti jedince samotného.

7.1 Věk mezi dětstvím a dospělostí

Výraz adolescence je odvozen z latinského *adolescere* – dorůstat, dospívat, mohutnět a jako termín byl poprvé použit již v 15. stol.¹⁶⁹ Je vývojovým obdobím jedince, které je definováno jako: „*vývojový přechod s významnými změnami jak v biologické, tak sociální sféře*“.¹⁷⁰ V odborné literatuře se obecně vymezuje toto období jako doba mezi 15. a 20.-22. rokem věku a je tak považováno za přechod mezi dětstvím a dospělostí. Protože je to období značně diferencované, ve kterém se odehrává řada vývojových změn postupně, adolescenci je možno ještě vnitřně dělit na tzv. časnou (10-13 let), střední (14-16 let) a pozdní (17-20 let). Jejím základním znakem je dokončení pohlavního dozrávání, fyzický a duševní rozvoj jedince a v širokém smyslu i jeho sociální učení.¹⁷¹ To, co adolescent řeší, jsou zejména vztahy: „*Klíčovou roli má předpokládané hodnocení od osob, které dospívající považuje za důležité.*“¹⁷² Období adolescence je především časem pro splnění mnoha úkolů, které jsou před jedince stavěny z hlediska jeho osobního vývoje. Mezi ty nejdůležitější patří:

- **Splnění vývojového úkolu**

V něm jsou zahrnuty potřeby a očekávání společnosti směrem k jedinci a také jeho individuální potřeby a očekávání. Patří sem zejména přijetí vlastního těla a fyzických změn (včetně pohlavní role), rozvoj abstraktního myšlení, schopnosti a dovednosti ve vrstevnických vztazích, rozvoj a upevnění interpersonálních

¹⁶⁹ Srov. MACEK, P. *Adolescence – Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*, s. 11.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 52.

¹⁷¹ Srov. tamtéž, s. 12.

¹⁷² Tamtéž s. 56.

kompetencí, volba životní cesty (vzdělání, profese, povolání), představa o budoucích prioritách v dospělosti, ujasnění hierarchie hodnot, světový názor.¹⁷³

- **Proces učení, poznávání a přijímání nových rolí**

Významným atributem tohoto období jsou především vrstevnické vztahy, přestože rodina zůstává stále pro jedince významná. Vrstevnické vztahy nemusí mít vždy podobu vztahů přátelských, důležitá je hlavně přítomnost toho druhého. Adolescenti hledají základ toho, jakými mají být, sledují sebe a své okolí a srovnávají sami sebe s vrstevníky navzájem. Postupně se, prostřednictvím živých interpersonálních vztahů, učí novým dovednostem, učí se přijímat nové sociální role.

- **Vymezení vlastního životního prostoru**

K realizaci svého vývojového úkolu potřebuje jedinec také svůj prostor. Společností je mu vymezen v rámci norem a pravidel, ty však mohou být v rozporu s potřebami a zájmy adolescenta samého. Oproti předchozí etapě vývoje, kdy byl jako dítě, nebo pubescent fyzicky nebo psychicky v nejrůznějších ohledech omezen, je nyní, na prahu dospělosti, v obou směrech připraven k vlastní seberealizaci.

7.2 Socializace adolescenta a její činitelé

Socializace znamená základní kvalitativní změnu člověka. Obecně jí nazýváme procesem, v němž lidský jedinec vrůstá do svého sociálního prostředí. „*Socializace je postupné začleňování jedince do společnosti prostřednictvím nápodoby a identifikace.*“¹⁷⁴ Jde o proces utváření a vývoje člověka, v němž se rozvíjí jeho osobnost. Socializace je celoživotní proces, v jehož průběhu si jedinec osvojuje specifické formy chování a jednání, jazyk, poznatky, hodnoty, kulturu, a začleňuje tak do společnosti. Helus uvádí, že: „*Socializace se odehrává v různých prostředích a tato různá prostředí jsou v různých vztazích vůči sobě navzájem i vůči celku společnosti.*“¹⁷⁵ Existují tři nejvýznamnější socializační prostředí – rodina, škola a vrstevníci. V období adolescence však nabývá socializace na důležitosti zejména v souvislosti s významnou

¹⁷³ Srov. MACEK, P. *Adolescence – Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*, s. 20.

¹⁷⁴ HARTL, P. *Psychologický slovník*, s. 194.

¹⁷⁵ HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*, s. 88.

společenskou hodnotou tohoto období pro jedince. Protože, jak bylo již výše řečeno, s využitím sociálních dovedností, které si osvojil již v dětství a rovněž na základě nově získaných zkušeností rozšiřuje svoje schopnosti pro přijetí statusu dospělého.¹⁷⁶

Významný sociolog Giddens k tomuto období říká: „*Zvláštní charakter statusu „teenagera“ v západní společnosti je způsoben jak všeobecným rozšířením práv dítěte, tak procesem formálního vzdělávání. Jedinec se v tomto věku často snaží jednat jako dospělý, ale v očích zákona zůstává dítětem či mladistvým. Někdy by rád pracoval, ale musí chodit do školy. Ocitá se „na půli cesty“ mezi dětstvím a dospělostí, neboť vyrůstá ve společnosti, jež podléhá trvalým změnám.*“¹⁷⁷

7.3 Postoje a hodnoty současného středoškoláka

Postoji a hodnotami současného adolescenta se zabývala řada výzkumů. Lze připomenout např. výzkum Hodnotové orientace a životní postoje současných adolescentů, Preissové-Krejčí a Čadové, z roku 2006. Z jeho závěrů například vyplývá, že v hodnotové orientaci současných adolescentů stojí vysoko vzdělání, tento výzkum však také prokázal, že volba školy velmi úzce souvisí s intelektuálním rodinným zázemím. „*Zároveň je pravdou, že jedinci pocházející ze sociokulturně méně rozvinutého prostředí (a navštěvujícího nejčastěji SOU) mají tendenci k většímu vyznávání egoistických hodnot, jakož i k zakázanému jednání (požívání drog a kouření). Tvrzení o zvýšené tendenci k extremistickému jednání u jedinců z této skupiny může být zvláště aktuální v souvislosti s menší možností uplatnění na trhu práce v budoucnosti či s hospodářskými problémy celého regionu.*“¹⁷⁸

Mládež je obecně v sociologickém pohledu jednou z nejzajímavějších skupin výzkumů z hlediska věkových skupin. Sociologie ji často zkoumá z několika hledisek, zejména však z hlediska hodnotové orientace, životního způsobu a životního stylu. K tomuto tématu bezpochyby patří také otázka vzdělání a přípravy na budoucí povolání, které patří v této životní etapě jedince k jeho k nejdůležitějším aspektům života vůbec.

¹⁷⁶ Srov. MACEK P. *Adolescence – Psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*, s. 46.

¹⁷⁷ GIDDENS, A. *Sociologie*, s. 51.

¹⁷⁸ PREISSOVÁ-KREJČÍ, A., ČADOVÁ, L. *Hodnotová orientace a životní postoje současných adolescentů* [on line]. [cit. 2013-10-07]. Dostupné na WWW: <<http://www.paidagogos.net/issues/2006/1/1/article.html>>.

8 Výzkum názorů na prestiž různých typů středního vzdělání

Žiji a pracuji v jihočeském Písku, a jak bylo již výše řečeno, je zde sedm středních škol. Úroveň vzdělání, kterou ve svých studijních programech poskytují, je různá, stejně jako jsou různé důvody rozhodnutí žáků studovat tu či onu střední školu. Některé z těchto škol jsou tradičně považovány za takzvaně lepší, protože kvalitnější, neboť jejich studium je náročnější v porovnání s jinými školami, studují zde motivovanější a ke studiu vnitřně více připravenější jedinci a pravděpodobně jsou zde také kvalitnější učitelé. Na jiných školách pak víceméně studují ti, kteří se jinam nedostali, nebo jim bylo celkem jedno, co a kde vystudují, jde jim pouze o získání maturity. Každá písecká střední škola má svoji pověst, svoji prestiž. Mezi školami a jejich žáky existuje jistá rivalita a také uvnitř škol samých jsou třídy, které by se daly označit za „elitní“ – ať už obsahem a náplní studia, které je odlišné od jiných tříd v ročníku, či úrovní žáků, náročností studia, nebo přístupem učitelů. Na jedné straně je tu tedy gymnázium, škola, na které by měli studovat ti nejlepší. Ale je tomu skutečně tak? Existuje elitářství i uvnitř této tzv. elitní školy? Na základě čeho si vybírají žáci střední školu a studijní obor, čím je dána její prestiž, či jak výběr střední školy může ovlivnit budoucí život jedince? Tyto a podobné otázky jsou předmětem mého výzkumu, který se týkal názorů žáků a rodičů na prestiž různých typů vzdělání na středních školách v Písku.

8.1 Výzkumný cíl

Výzkumným cílem mé diplomové práce je získání hodnocení různých typů středního vzdělání z hlediska prestiže na základě názorů žáků píseckých středních škol a jejich rodičů. Jde mi o získání odpovědi na výzkumnou otázku: Jaké jsou názory na prestiž různých typů vzdělání na středních školách v Písku?

Výzkumný cíl byl rozpracován do těchto problémových okruhů: prestiž středního všeobecného vzdělání, prestiž středního odborného vzdělání s maturitou, prestiž středního vzdělání s výučním listem, okolnosti, které souvisejí se středoškolským studiem, oblast volného času žáků a jejich hodnotový systém, představy, které mají žáci o své budoucnosti a rodiči preferovaný typ středního vzdělání.

8.2 Metodika výzkumu

Místem realizace tohoto výzkumu je město Písek, konkrétně to jsou všechny místní střední školy, poskytující střední všeobecné a střední odborné vzdělání jak s maturitní zkouškou, tak s výučním listem.

Na základě stanoveného cíle jsem se rozhodla pro empirický výzkum kvalitativní, který zaznamenává názory, pocity a zkušenosti dotazovaných, o kterých jsou informace získávány prostřednictvím rozhovorů. Kvalitativní výzkum tak, na rozdíl od výzkumu kvantitativního, umožní hlubší porozumění tomu, co je základem zkoumané problematiky.¹⁷⁹ Za nejvhodnější metodu zjišťování dat jsem zvolila interview, formou polostrukturovaného rozhovoru, neboť, jak uvádí Hendl: „*Pokud nás zajímá, co si lidé myslí, co cítí, čemu věří, atd., použijeme interview.*“¹⁸⁰ Pro každou skupinu dotazovaných jsem připravila samostatnou baterii otázek – jednu pro rodiče a druhou pro žáky středních škol. Každá skupina dotazovaných (rodiče bez ohledu na jejich nejvyšší dosažené vzdělání) tedy odpovídala na stejné otázky. Všechny rozhovory byly zaznamenávány na záznamové zařízení a poté se uskutečnil přepis odpovědí. V rámci vyhodnocování a interpretace dat byly interpretovány názory a postoje dotazovaných k prestiži různých typů vzdělání na píseckých středních školách.

8.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl sestaven na základě účelového výběru, který je: „*založen pouze na úsudku výzkumníka o tom, co by mělo být pozorováno a o tom, co je možné pozorovat*“¹⁸¹, a byl složen z celkem 27 rodičů a 27 jejich dětí – žáků všech píseckých středních škol. Podmínkou takového výběru bylo jednak to, že rodiče mají dítě, které studuje střední školu v Písku a rozhodující bylo také jejich nejvyšší dosažené vzdělání. Výzkumu se tak zúčastnili rodiče, kteří byli absolventy všech stupňů vzdělání, tedy vysokoškolského, středního vzdělání s maturitou a středního vzdělání s výučním listem. Rodiče zde zastupovalo 20 žen a 7 mužů, 9 rodičů mělo vysokoškolské vzdělání, 10 absolvovalo střední vzdělání s maturitou a 8 rodičů bylo vyučených. Záměrem

¹⁷⁹ Srov. ZELENKOVÁ, B. *Vliv imigrační a integrační politiky na podmínky života cizinců ze třetích zemí, žijících v České republice*, s. 75.

¹⁸⁰ HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*, s. 161.

¹⁸¹ DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*, s. 112.

podmínit výběr respondentů – rodičů, právě dosaženými stupněm jejich vzdělání, je předpoklad, že různě vzdělaní rodiče představují možnou různou úroveň kulturního kapitálu, která ovlivňuje vzdělávací dráhu jejich dětí. Postoj rodičů ke vzdělání svých dětí, který může souviset s jejich nejvyšším ukončeným vzděláním, jsem zařadila podle výše uvedeného výzkumu manželů Průšových, který stanovil šest typů vazeb rodinného zázemí na vzdělání dítěte. Na základě výběru respondentů – rodičů pak bylo osloveno 27 jejich dětí, žáků ze všech píseckých středních škol. Jejich průměrný věk byl 18 let a ve výběru zastupovali všechny studijní obory a programy, které písecké střední školy nabízejí. Mezi respondenty bylo 16 dívek a 11 chlapců.

8.4 Průběh výzkumu

V měsících říjen až prosinec roku 2013 jsem se postupně setkávala s vybranými žáky píseckých středních škol a jejich rodiči, abych jim v rámci interview položila otevřené otázky, ve kterých měli vyjádřit svůj názor na prestiž různých typů vzdělání na středních školách v Písku a další okolnosti, které ji mohou ovlivnit. U žáků to je např. to, co bylo jejich důvodem pro studium na dané škole, náročnost studia jednotlivých studijních oborů, atmosféra na jejich škole, aj. Zajímalo mne také způsob trávení volného času a jejich hodnotový systém. Rodičů jsem se pak, kromě jiného, ptala také, jaký typ středního vzdělání preferují a z jakého důvodu. Všichni respondenti – rodiče, nezávisle na jejich nejvyšším ukončeném vzdělání, odpovídali na stejnou baterii otázek a rovněž tak odpovídali na svůj speciální soubor otázek také všichni dotazovaní žáci. S cílem výzkumu a záměrem pro jeho uskutečnění byli všichni dotazovaní seznámeni ještě před vlastním rozhovorem a byli také ujištěni o zachování anonymity.¹⁸² Odpovědi dotazovaných pak byly nahrávány na záznamové zařízení, diktafon Philips, a následně byly pro další zpracování a vyhodnocování doslovně přepsány. O použití diktafonu byli všichni zúčastnění předem informováni a souhlasili s ním.

Většina respondentů byla mými přáteli a známými či kolegy ze zaměstnání, mnoho dotazovaných žáků znám velmi dobře. Všechny rozhovory jsem vedla v přátelské atmosféře a v klidném prostředí domova mého, či dotazovaných, případně ve školních kabinetech či kancelářích.

¹⁸² Srov. ZELENKOVÁ, B. *Vliv imigrační a integrační politiky na podmínky života cizinců ze třetích zemí, žijících v České republice*, s. 79.

8.5 Vyhodnocení získaných poznatků

Na základě získaných poznatků, mohu provést vyhodnocení mého výzkumu.¹⁸³ Od výzkumného souboru žáků a jejich rodičů jsem získala odpovědi na výzkumnou otázku: Jaké jsou názory na prestiž různých typů vzdělání na středních školách v Písku? Zjistila jsem, že:

- Většina dotazovaných žáků píseckých středních škol považuje za nejprestižnější typ středního vzdělání, střední všeobecné vzdělání. Na druhém místě stojí v jejich názorech střední odborné vzdělání s maturitou a na třetím místě to je střední vzdělání s výučním listem.
- Většina dotazovaných rodičů žáků píseckých středních škol považuje za nejprestižnější typ středního vzdělání střední všeobecné vzdělání, na druhém místě stojí v jejich názorech střední odborné vzdělání s maturitou a na místě posledním to je střední vzdělání s výučním listem.
- Z hlediska členění podle typu střední školy, tvoří výjimku Střední zemědělská škola, Střední odborná škola a Střední odborné učiliště. Žáci těchto škol a jejich rodiče sestavili pomyslný žebříček prestiže jinak, než většina respondentů z jiných škol.

8.5.1 Žáci píseckých středních škol

Pokud bychom se vrátili k názorům žáků píseckých středních škol, pak, kromě názorů samotných gymnazistů, není jejich označení všeobecného vzdělání jako toho nejprestižnějšího spojeno s pohledem zaměřeným ke gymnáziu jako instituci. Víceméně jde o hodnocení možné nebo skutečné úrovně jeho žáků. Mnozí z dotazovaných soudili, že tato škola sama o sobě nenabízí prestižnější vzdělání, než jiné střední školy. Poskytuje, byť náročné, ale pouze širší všeobecné vzdělání, a to není samo o sobě ani lepší nebo kvalitnější. Prestižní je toto vzdělání z tohoto pohledu pouze v tom smyslu,

¹⁸³ Podrobnější interpretace získaných dat je uvedena jako Příloha č. III této diplomové práce.

že umožňuje další studium prestižních vysokoškolských oborů. Těmi jsou například právo, lékařství, jazyky, historie, či některé obory přírodovědné. Ty pak kvalifikují jedince pro výkon prestižních povolání. Vyšší prestiž si však v tomto výzkumu místní gymnázium zasloužilo pro svoji historickou tradici, skutečně nebo domněle vyšší náročnost studia, zejména humanitních oborů a také složením jeho žáků, které ve valné většině, v názorech dotazovaných, tvoří děti ze socioekonomicky silnějších rodin. Ekonomické zázemí takových žáků pak tvoří lepší předpoklad k dalšímu studiu oněch prestižních oborů vysokých škol.

Na druhém místě pak, v názorech respondentů, stojí střední odborné vzdělání s maturitou. Není sice tím nejprestižnějším, ale má v jejich očích svoji velkou hodnotu, protože poskytuje, kromě všeobecného základu, také kvalitní odbornou přípravu. Pro výkon mnohých profesí pak není nutné další studium a absolventi odborných škol jsou zároveň připraveni i do praxe. Pokud se však rozhodnou pro další studium, není v současné době problém vystudovat některý ze širokého spektra vysokoškolských oborů. Pravděpodobně to nebudou ony výše zmiňované, studijně a, co do možných nákladů na studium, také ekonomicky náročné obory, ke kterým skutečně nejlépe připraví gymnázium, ale vystudovat nějaký obor na vysoké škole nyní může každý, kdo má maturitu a také schopnosti a motivaci ke studiu. Není jisté bez zajímavosti, že všichni dotazovaní žáci – chlapci považují za nejprestižnější studium na Střední zdravotnické škole. Je to proto, že jde o zdraví, práci s lidmi a práce zdravotníků obecně si váží. Možná to souvisí také s genderem – nejprestižnější vzdělání, v názorech mnohých žákyň, a zejména žákyň SZŠ, poskytuje právě Střední průmyslová škola, a to pro náročnost technického studia. Dívky uváděly, že počítačům a elektrotechnice nerozumějí, a proto jsou pro ně tyto obory nejnáročnější, a tedy nejprestižnější.

Na posledním místě se v názorech žáků samých umístilo střední vzdělání s výučním listem. Není to proto, že by si snad dotazovaní řemeslné práce či dělnických profesí dostatečně nevážili, důvodem, proč umístit toto vzdělání na konec žebříčku bylo to, že tento typ školy poskytuje nejméně náročnou teoretickou přípravu, ve srovnání se studiem maturitních oborů. Vyučit se proto, podle většiny názorů, může každý. Problém v této otázce spočíval spíše v tom, že při současné absenci přijímacího řízení, kdy se na maturitní obory dostanou i žáci s horším studijním průměrem, na učilišti pak studují ti s prospěchem nejhorším, kteří často ani o studium samé, ani o práci zájem nemají.

Otázka souvisí také s možnou atmosférou na takové škole. Tyto školy, podle dotazovaných, také častěji navštěvují problémoví žáci. V této otázce je však názor žáků Střední odborné školy a Středního odborného učiliště odlišný.

Prestižní školu, podle píseckých středoškoláků charakterizuje především kvalita učitelského sboru i úroveň těch, kteří na ní studují. Dále to je také historická tradice školy, úroveň, s jakou připraví své žáky k maturitní zkoušce a také dalšímu studiu, nebo profesnímu uplatnění a také účast a úspěšnost v českých i mezinárodních soutěžích středních škol.

Všichni dotazovaní žáci se na svých školách cítí dobře, nepocitují, že by mezi žáky nebo jejich obory dělali jejich vyučující podstatné rozdíly. Pouze někteří žáci gymnázia, Střední průmyslové školy a Střední zemědělské školy zaznamenali jisté elitářství ve vztahu k žákům některých oborů stejné školy, které se projevuje v postojích učitelů. Někteří gymnazisté pak občas také pocitují rovněž jistou exkluzi ve vztahu k nižšímu socioekonomickému postavení jejich rodiny ze strany svých spolužáků.

Vedlejšími zjištěními tohoto výzkumu byly také informace o tom, jaké hodnoty žáci píseckých středních škol vyznávají. Bez rozdílu studované střední školy, všichni dotazovaní uvedli, že je to pro ně, v různě uváděném pořadí, rodina, přátelé, zdraví, vzdělání a práce. To odpovídá starším i nedávno provedeným výzkumům. V mém výzkumu se nepotvrdilo, že by žáci SOU dávali přednost ve větší míře egoistickým hodnotám, než žáci jiných typů škol. Žáci gymnázia naopak tyto hodnoty zdůrazňovali, když uváděli, že chtějí mít moc, vliv, udělat velkou kariéru a mít osobní úspěch. To souvisí s jejich vyšším sebevědomím a jasnou představou o svém dalším studijním i profesním směřování. Dalším zjištěním je také to, že až na jednoho, všichni dotazovaní žáci chtějí dále studovat. Svoji budoucnost si pak představují v práci, která je bude bavit a také uprostřed rodiny, kterou chtějí založit. Nikdo z dotazovaných nevidí svoji budoucnost v temných barvách, všichni si přejí a především chtějí se dobře uplatnit. A k tomu jim právě vzdělání, jehož významnou hodnotu si všichni uvědomují, může pomoci.

8.5.2 Rodiče žáků píseckých středních škol

Na začátku hodnocení názorů dotazovaných rodičů žáků píseckých středních škol je vhodné připomenout, že dotazovaní rodiče byli záměrně vybráni tak, aby dosahovali všech tří stupňů nejvyššího možného vzdělání – z každé školy to tedy byl rodič vysokoškolák, absolvent středního vzdělání s maturitou a ten, který získal výuční list. V této souvislosti je však třeba ještě zdůraznit, že všichni dotazovaní rodiče byli čtyřicátníky, narozenými v 70. letech 20. století a všichni absolvovali některý studijní program tehdejšího socialistického školství. To bylo, jak jsem již výše uvedla, řízeno centrálně, v závislosti na celospolečenské potřebě odborných pracovníků a počty žáků jednotlivých oborů byly plánovány. Studium na středních školách podléhalo přísnému výběru v rámci přijímacího řízení, které začínalo již na základní škole, kdy každý žák musel ke studiu maturitního oboru získat tzv. doporučení a na jeho vysvědčení nesměla být žádná trojka. Mohla se podat pouze jedna přihláška na maturitní obor, druhá musela být na obor učební a pouze ten, kdo chtěl studovat na gymnáziu, mohl podat ještě jednu přihlášku na střední odbornou školu s maturitou. Tyto skutečnosti zmiňovali téměř všichni respondenti mého výzkumu a naráželi tak pravděpodobně na dnešní praxi, kdy se velké většině na střední školy přijímací zkoušky nedělají a školy vezmou každého uchazeče. Kvalita středního vzdělání se tak, podle názoru všech rodičů tohoto výzkumu, na jedné straně snižuje, na druhé straně bude a možná už nyní také je, nedostatek kvalitních řemeslníků a odborníků v různých dělnických profesích.

Prestižní střední školu charakterizuje podle rodičů obsah studia, úroveň učitelů i žáků, kteří na ní studují a jejich úspěšnost u maturity, při přijímacím řízení na VŠ a v jejím studiu a v neposlední řadě také v zaměstnání. Dále je to také historická tradice školy, její vybavení a celková atmosféra na ní. V neposlední řadě to je i taková škola, která připravuje své žáky k dalšímu studiu prestižních oborů, ta, za kterou stojí za to dojíždět i z větší vzdálenosti a ta, na kterou není jednoduché se dostat, a žáci se na ní přijímají na základě přijímacího řízení.

Na prvním místě, co se prestiže středního vzdělání týká, staví většina dotazovaných rodičů střední všeobecné vzdělání. Je to proto, že připravuje své absolventy ke studiu prestižních oborů vysokých škol a studium zde by tedy mělo být velmi náročné a obsáhlé, jak si mnozí z respondentů pamatují z dob vlastních studií. Na takové škole by měli studovat skutečně jen ti nejlepší a škola by je měla vybavit těmi schopnostmi

a dovednostmi, které uplatní jak při dalším náročném vysokoškolském studiu, tak pro životní praxi a práci v nejnáročnějších a tedy prestižnějších profesích. K těm patří např. profese lékaře, právníka, ekonoma, diplomat, učitele, historika, aj. Rodiče si však uvědomují, že bez dalšího studia k získání jakékoliv kvalifikace je gymnaziální, a tedy střední všeobecné vzdělání, pro praxi nejméně vhodné. V názorech na prestiž tohoto typu vzdělání však tvoří výjimku někteří dotazovaní rodiče žáků Střední zemědělské školy a Střední odborné školy a Středního odborného učiliště. Pro ně je nejprestižnějším typem středního vzdělání střední odborné vzdělání s maturitou. Je to proto, že kromě odbornosti, kterou tito rodiče preferují, umožňuje také získání maturity, kterou nyní, podle těchto dotazovaných, preferuje velká většina zaměstnavatelů.

Na druhém místě, v tomto pomyslném žebříčku prestiže, je to střední odborné vzdělání s maturitou. Je to proto, že, podle názorů těchto respondentů, poskytuje nějakou odbornost, a pokud jedinec již dále nestuduje, je již ze střední odborné školy dobře připraven do praxe. Někteří dotazovaní se dokonce domnívají, že k vykonávání některých povolání již další studium není třeba a v řadě profesí se nyní zbytečně uplatňuje jakási „umělá překvalifikovanost“, která nutí žáky i po absolvování střední školy dále studovat. To byl názor zejména rodičů žáků Střední zdravotnické školy. Někteří dotazovaní rodiče Střední zemědělské školy a Střední odborné školy a Středního odborného učiliště však na druhé místo umístili střední všeobecné vzdělání, někteří pak střední vzdělání s výučním listem. Je tomu tak proto, že v případě gymnázia obecně uznávají vysokou náročnost zdejšího studia a přípravu jeho žáků ke studiu některých oborů vysokých škol. V případě středního vzdělání s výučním listem pak proto, že je dnes větší možnost uplatnění jeho absolventů na trhu práce.

Na posledním místě se v názorech rodičů umístilo střední vzdělání s výučním listem. Důvodem k tomu je, zejména v současné době, malá společenská prestiž vyučených jedinců, kteří vykonávají dělnické profese, a s tím související také jejich nízké finanční ohodnocení. Pokud panují v dnešním středním školství tak široké možnosti studia maturitních oborů, které tito rodiče z dob svých studií nepamatují, a zároveň existuje velmi nízké společenské hodnocení dělnických povolání, bylo by chybou nenechat své děti vystudovat nějaký maturitní obor. Přestože na současných učilištích jistě učí řada kvalitních pedagogů a odborná praxe žáků probíhá na výborně vybavených pracovištích, studují zde, v názorech rodičů, ti nejméně kvalitní žáci

s mnoha problémy a atmosféra na takových školách nebývá nejlepší. I tak se ale mohou najít školy a obory, jejichž žáci jsou schopní a motivovaní ke studiu a ty pak své absolventy připraví do profesního života velice dobře. Někteří dotazovaní rodiče dvou, již výše zmíněných škol, však jako nejméně prestižní vidí střední všeobecné vzdělání, někteří střední vzdělání s výučním listem.

Různé typy středního vzdělání studují děti rodičů všech vzdělanostních skupin. Mezi vysokoškolsky vzdělanými rodiči však byl problém najít takového, jehož dítě by studovalo nějaký nematuritní obor na Střední odborné škole a Středním odborném učilišti. Je tomu tak proto, že děti těchto rodičů na tomto typu školy často nestudují. Pokud ano, pak je to většinou proto, že rodiče racionálně zhodnotí schopnosti svého dítěte a také vezmou v úvahu to, že pokud jejich dítě bude chtít dále studovat, možnost získat minimálně maturitní vysvědčení v současné době existuje. Na gymnáziu naopak nestuduje mnoho žáků, jejichž rodiče dosáhli pouze středního vzdělání s výučním listem, zdejší rodiče jsou většinou vysokoškoláky nebo středoškoláky s maturitou. Dotazovaný rodič žákyně této školy, který je absolventem středního vzdělání s výučním listem a v současné době pracuje jako dělník v jedné z píseckých firem, preferoval všeobecné střední vzdělání své dcery zejména pro její vynikající studijní výsledky na základní škole a podporoval ji také v jejím rozhodnutí stát se lékařkou. Práce lékařky má jednak vyšší společenskou prestiž, než má jeho dělnická profese, jednak zajistí také mnohem vyšší finanční ohodnocení. Přiznal však, že se jeho dcera na této škole stává často terčem drobných osobních útoků ze strany spolužáků pro svůj nižší socioekonomický původ.

Názory rodičů na prestiž různých typů středního vzdělání však nejsou totožné s jejich preferencí typu středního vzdělání. Nejpreferovanější je střední odborné vzdělání s maturitou. Není však bez zajímavosti, že všichni dotazovaní rodiče, kteří byli absolventy gymnázia, ať už pokračovali v dalším studiu a dosáhli vysokoškolského titulu, nebo maturitou na gymnáziu jejich vzdělávací cesta skončila, preferují právě střední odborné vzdělání s maturitou, před všeobecným. Je to proto, že z dob svých studií vědí, že bez dalšího studia nejsou jeho žáci nijak kvalifikováni. Někteří takoví rodiče dokonce připustili, že jim gymnaziální studium, přestože bylo náročné, nic nedalo. Učili se zde mnoho nadbytečných věcí a zbytečně do hloubky a všechno, co nyní umí a co kdy ve svém životě a ve své praxi uplatnili, získali až při dalším studiu na

vysoké škole. Dnes však již není problém vystudovat vysokou školu i po absolvování střední školy odborné. To v minulé době nebyvalo běžné a po maturitě na této škole se prakticky s dalším studiem takového jedince nepočítalo. Naopak téměř všichni absolventi střední odborné školy s maturitou upřednostňovali jednoznačně střední všeobecné vzdělání. A to, paradoxně, z podobných důvodů, jako rodiče – bývalí gymnazisté. Ze středních odborných škol se v minulosti již méně často pokračovalo v dalším studiu, a tak měli tito dotazovaní rodiče pocit, že tehdy byli nějak ochuzeni a že jim tak byla znemožněna další vzdělávací cesta. Absolvováním střední odborné školy již byli dostatečně kvalifikováni k výkonu dané profese a výběrem takové školy v posledním ročníku školy základní se tak, svým způsobem, sami vyloučili z možnosti pokračovat ve studiu vysoké školy. Právě proto nyní preferují u svých dětí střední všeobecné vzdělání. Rodiče, kteří získali střední vzdělání s výučním listem, pak preferují jednoznačně střední odborné vzdělání s maturitou, které má také u nich nejvyšší prestiž, a odůvodňují to především většími možnostmi absolventů tohoto typu vzdělání jak v dalším studiu, tak v uplatnění na trhu práce.

Pokud bych měla zobecnit názory dotazovaných rodičů podle jejich nejvyššího dosaženého vzdělání, pak vysokoškolsky vzdělaní rodiče uváděli, že dnes příliš nezáleží na tom, jakou střední školu dítě vystuduje, je důležité být ke studiu vhodně motivován a chtít se také dále vzdělávat. Řemeslo obecně pro ně není méně prestižní než maturita v nějakém studijním oboru, spíše naopak. Vysokoškoláci tohoto výzkumu hovořili nejčastěji o tom, že měli problém, pokud např. rekonstruovali či stavěli dům, nebo něco potřebovali opravit, najít šikovného řemeslníka, přestože byli ochotni jeho práci velmi dobře finančně ocenit. Buď na jeho služby nepřiměřeně dlouho čekali, nebo nebyli s jeho prací spokojeni. Také shodně hovořili o tom, že není ostuda si přiznat, že na nějakou školu mé studijní předpoklady nestačí, a proto bude lépe vybrat si jiný typ školy, nebo obor. Vyučení rodiče naopak uváděli, že by byli rádi, aby jejich děti získaly v budoucnu také alespoň maturitu a střední vzdělání s maturitou tak považují v obecné rovině za „sociální výtah“ do vyšší společnosti, který jejich dětem zajistí lepší pracovní uplatnění a tím také vyšší životní standart. To si naopak vysokoškoláci nemyslí. Rodiče, kteří jsou sami maturanti, se domnívají, že je jedno, jakou střední školu v současné době vystudujete, důležité je mít nějakou odbornost a, pokud jejich dítě nebude pokračovat ve studiu na vysoké škole, také hodně štěstí nebo známých, aby se uplatnili na trhu práce. O to pak měli největší strach zejména rodiče žáků Střední lesnické školy, Střední

zemědělské školy a Obchodní akademie. Naopak rodiče žáků gymnázia a Středního odborného učiliště tuto obavu neprojevovali. Rodiče gymnazistů jsou si vědomi toho, že jejich děti rozhodně musí a také budou studovat dál na vysoké škole, rodiče žáků učiliště se o pracovní uplatnění svých dětí nebojí, vyjma matky žáka maturitního oboru na SOU. Vysokoškolsky vzdělaní rodiče nehovořili obecně s despektem o lidech, kteří byli pouze vyučeni – podle jejich názorů má dnes šikovný řemeslník vyšší prestiž než absolvent nějaké střední školy, který ale není schopen se v praxi uplatnit. Naopak rodiče, kteří byli vyučeni, vyjadřovali často jistou přezíravost k vysokoškolsky vzdělaným jedincům. Ve vztahu ke středoškolákům jsem to však nezaznamenala. To může souviset se stále přetrvávajícím „sektářstvím“ v české populaci ve vztahu k inteligenci, jak jsem o tom hovořila na s. 47.

Společným názorem rodičů ze všech vzdělanostních úrovní však bylo to, že je nutné změnit jak systém financování středního školství, tak současnou praxi přijímání žáků ke studiu všech typů středního vzdělání. Hovořili také o zbytečně širokém počtu soukromých středních škol, které, podle mnohých z nich, nenabízejí svým žákům kvalitnější vzdělání, naopak umožňují získání maturity i těm, kteří nemají k jejímu získání dostatečné schopnosti, a tak tyto školy tak obecně snižují úroveň středního školství u nás. Dotazovaní se rovněž přimlouvali za zvýšení podpory zájmu mladých lidí o učební obory, která je stále proklamovaná, zdá se však, že jen na teoretické úrovni. Jako nejvhodnější formu podpory uváděli nejlépe nějakou ekonomickou pobídku, např. stipendium. Na gymnázia pak navrhuje znovu zavést systém přijímacího řízení a jeho pomocí tam vrátit pouze nejlepší žáky, kteří mají k tomuto typu studia předpoklady. Ti později mohou vystudovat ty nejnáročnější vysokoškolské obory a budou moci vykonávat nejzodpovědnější povolání. Pouze tak lze, podle dotazovaných rodičů, vrátit původní prestiž všem typům středního vzdělání, kterou po roce 1989 celospolečenskou proměnou smýšlení v oblasti školství, ztratily.

Diskuse

Budu-li porovnávat výsledky mého výzkumného šetření s poznatky českých a mezinárodních výzkumů v této oblasti, je třeba nejdříve připomenout, že výzkumy zaměřené konkrétně a pouze na zjišťování prestiže v oblasti středního vzdělání, se nikde neprováděly a ty závěry, které budu srovnávat s daty získanými v mém šetření, jsou vedlejšími zjištěními jiných výzkumů zaměřených na školskou problematiku. Je tomu tak zejména proto, že speciální výzkum prestiže nelze podle odborníků, provádět bez toho, abychom vzali v úvahu širší celospolečenské souvislosti. To se potvrdilo i mým výzkumem.

Jak bylo již výše řečeno, respondenti obou dotazovaných skupin mého výzkumu považují za nejprestižnější střední všeobecné vzdělání, a to zejména proto, že nejlépe připraví své žáky ke studiu prestižních oborů vysokých škol. V této souvislosti panuje také s jeho úrovní největší spokojenost mezi rodiči. Na prvním místě stojí toto vzdělání zároveň také proto, že má ve své institucionalizované podobě gymnázia dlouhou historickou tradici elitních škol, které vždy studovali ti nejlepší. Dalším možným důvodem pro jeho pozici nejprestižnějšího typu vzdělání je pro určitou část dotazovaných také to, že zde studují nejčastěji děti rodičů se středoškolským a vysokoškolským vzděláním. To pozitivně koreluje se zjištěním výzkumu M. Buchtíka Názory české veřejnosti na úroveň vzdělávání na různých typech škol z r. 2012. Finský výzkum z r. 1995 a český výzkum Ústavu školských informací, z r. 1980, které se však týkaly sociální struktury vysokoškoláků zjistily, že nejprestižnější vysokoškolské obory (právo, architektura, lékařství) studují jedinci pocházející z rodin s vysokým kulturním kapitálem. Vezmeme-li v úvahu, že jde o prestižní obory, které chtějí studovat zejména žáci gymnázia, které je k jejich studiu také nejlépe připraví, pak tomuto prestižnímu postavení středního všeobecného vzdělání odpovídají i zjištění mého výzkumu. Ke stejnému zjištění došel také výzkum Münicha a Myslivečka a rovněž tak výzkum Vojtíškové. Potvrdila se také teorie manželů Průšových, že existuje vazba rodinného zázemí na vzdělání dítěte a dané zjištění je také v souladu s Bourdierovým názorem na roli, kterou hraje kulturní kapitál ve volbě vzdělávací cesty jedince.

Münich a Mysliveček zjistili, že v České republice leží dělicí čára mezi jednotlivými typy vzdělání spíše mezi maturitním a nematuritním vzděláním a toto zjištění se potvrdilo také mým výzkumem jako vedlejší zjištění, v rámci něhož rodiče preferují střední odborné vzdělání s maturitou a v Písku také tento typ středního vzdělání, v porovnání s obory zbylých dvou typů vzdělání, studuje nejvíce žáků. Ke stejnému zjištění došla Waltrová se svým kolektivem ve výzkumu z r. 2010. K nejprestižnějším oborům středního vzdělání s maturitou patřily v mém výzkumu píseckých rodičů a středoškoláků technické obory, zaměřené na informační technologie. Ke stejnému závěru došla ve své disertační práci také Vojtíšková. Na dalším místě pak stojí zdravotnické obory. To zase pozitivně koreluje s tradičně vysokým hodnocením prestiže zdravotnických profesí v rámci výzkumů prestiže povolání, viz např. Tučkův výzkum z r. 2013.

Nejmenší prestiž má v mém výzkumu mezi žáky středních škol a jejich rodiči střední vzdělání s výučním listem. Stejně jako ve výzkumu Waltrové a kol., z roku 2010, Názory veřejnosti na školu a vzdělávání, jsem zjistila, že také v Písku je o něj nejmenší zájem. Ve všech 23 studijních programech na SOU a dvou programech na SLŠ ho studuje nejmenší počet žáků, v porovnání s počty žáků studujících maturitní obory. Názory mnou dotazovaných respondentů potvrdily také ten poznatek, že stav českého učňovského školství je v současné době veřejností z mnoha důvodů chápán jako nejhorší a tyto obory mají i z tohoto důvodu dnes nejnižší společenskou prestiž. To navíc pozitivně koreluje i s pozicí dělnických profesí a povolání obecně v žebříčcích jejich prestiže. Některé výzkumy uvádějí, že více než 45 % žáků učilišť by si v případném novém rozhodování středního vzdělání vybralo střední vzdělání s maturitou. To se v mém výzkumu nepotvrdilo, žáci učebních oborů by si jinak nevybrali. U žáků učebního oboru truhlář to možná souvisí právě s výše uvedeným a poměrně vysokým umístěním tohoto povolání v žebříčku prestiže povolání, nebo tím, že se jim v tomto oboru líbí a mají také jistotu práce v rodinné firmě. Naopak se potvrdilo to zjištění, že většina rodičů učňů (ve výzkumech až 54 %) by si přála, aby jejich děti získaly maturitu. V mém výzkumu to tak bylo ve všech případech.

Poznatky také potvrdily, že různé vzdělanostní skupiny rodičů upřednostňují z nejrůznějších důvodů i různé vzdělávací cesty svých dětí. Gymnázium, a tedy střední všeobecné vzdělání, nezaujímá nejprestižnější pozici, v názorech rodičů žáků jiných

typů středního vzdělání, pro svůj čistě akademický obsah studia. Přestože všichni dotazovaní uvedli, že studium je zde je nejnáročnější, důvodem pro tuto jeho pozici je spíše historická tradice, spojená s představou těchto dotazovaných, jaké by takové vzdělání mělo být, ne to, jaké v současnosti skutečně je. Mělo by být výběrovou školou pro ty nejlepší a nejnadanější žáky, kteří by k tomuto studiu měli být přijati na základě nějakého výběru. A to v současné době není. Zdejší žáci také častěji pocházejí z kulturně i sociálně podnětnějšího prostředí, z rodin s vyšším socioekonomickým statutem, které mohou umožnit svým dětem také další studium náročných a prestižních vysokoškolských oborů. Střední vzdělání s výučním listem pak stojí na opačném konci pomyslného žebříčku prestiže. Důvodem je zřejmě nízká společenská prestiž dělnických profesí, spojená zejména s nízkým finančním ohodnocením jejich práce. Na učilištích pak studují nejčastěji děti rodičů, kteří dosáhli rovněž výučního listu, nebo nejvýše maturitního vysvědčení. Potvrzuje se tak i v tomto případě teorie o sociálně generačním přenosu vzdělání, spojovaná také s teorií kulturního kapitálu. Mezi oběma výše uvedenými pozicemi pak stojí střední odborné vzdělání s maturitou. To svým absolventům zajišťuje jak nějakou odbornost a teoretickou připravenost k výkonu nějaké profese, tak, po získání maturity, umožňuje další studium na vysoké škole. Rodiče žáků středních odborných škol s maturitou pak pocházejí z nejširšího vzdělanostního spektra.

Přestože jsem ve svém šetření došla právě k těmto výsledkům, je třeba konstatovat, že respondenti zdůrazňovali stále se snižující úroveň středního vzdělávání ve všech jeho typech, zejména gymnaziálního, kdy spolu s tím snižuje i jeho prestiž. Prestiž středního vzdělání s výučním listem, tedy učňovského školství je velmi nízká dlouhodobě. Pokud veřejnost toto vnímá jako problém, je otázkou, budou-li to jako problém vnímat rovněž zodpovědní činitelé a začnou se jím také zabývat. Prestiž středního odborného vzdělání s maturitou je naopak, zdá se, stabilní. Pokud bychom měli vyhodnotit prestiž některých studijních programů tohoto typu vzdělání, dlouhodobě nejprestižnější jsou obory zaměřené na moderní IT a programování. Následují je pak zdravotnické obory, zřejmě pro stabilně a dlouhodobě vysokou prestiž zdravotnických profesí. Nejméně prestižní jsou pak střední odborné školy zemědělské, pravděpodobně pro velmi úzké finanční ohodnocení pracovníků v zemědělství a také s realizovanou politikou českého zemědělství, jak z české strany, tak ze strany Evropské unie, ke které po roce 1989 došlo.

Závěr

Cílem mé diplomové práce bylo získání hodnocení různých typů středního vzdělání z hlediska prestiže, na základě názorů žáků píseckých středních škol a jejich rodičů. Z odpovědí, získaných na moji výzkumnou otázku, jaké jsou názory na prestiž různých typů vzdělání na středních školách v Písku, mohu tedy konstatovat, že typem středního vzdělání s nejvyšší prestiží je střední všeobecné vzdělání, na druhém místě to je střední odborné vzdělání s maturitou a na místě posledním stojí, v názorech dotazovaných, střední vzdělání s výučním listem. Tento závěr je tedy shodný jak s teoretickými východisky mého výzkumu, tak se závěry výzkumů jiných, ve kterých byla prestiž či postoj k typu středního vzdělání, vedlejším cílem jejich zjištění.

Ale toto zjištění není tak zcela jednoznačné a nelze ho interpretovat pouze a jednoduše takto. Střední vzdělání s výučním listem dnes skutečně svoji někdejší prestiž z dob socialismu, spojenou s oslavou dělníka, zcela ztratilo. Stejně tak však ztrácí, spolu s širokým a často nekritickým počtem žáků přijímaných ke studiu, svoji prestiž také střední všeobecné vzdělání. Onu prestiž, kterou vždy v minulosti mívalo v souvislosti se studiem těch nejlepších žáků a studentů. Tuto proměnu je ale třeba vnímat v širších společensko-historických souvislostech.

V letošním roce již uplyne 25 let od tzv. sametové revoluce, která znamenala zásadný zlom v historickém vývoji tehdejšího Československa. Především po stránce politické, kdy jsme jako stát přešli od vlády jedné strany k pluralitní demokracii a došlo také k rozpadu státu na dva státy samostatné, nebo, a to velmi významně po stránce hospodářské a ekonomické. Náhle jsme stáli na začátku cesty jiné, neznalí, ale odvážní, náhle tu byly možnosti, pro nás do té doby nepředstavitelné, a o to více lákavé. Ve všech společenských oblastech docházelo ke změnám, které měly napravit nedostatky v jejich fungování a nespravedlnosti a křivdy, ke kterým bývalý systém vedl. Všechny tyto tendence se nesly pod heslem „Vzhůru do Evropy!“, nebo byly ukryty pod pláštěm neviditelné ruky trhu.

V roce 1989 mi bylo dvacet let a již dva roky jsem pracovala ve školství. Pamatuji si na jeden rozhovor s Milošem Zemanem, dnešním prezidentem České republiky, v rámci některé z tehdejších mnohých televizních debat na politické i jiná témata. Řekl

v něm, že úroveň českého školství je nyní, v r. 1989, na úrovni Nepálu, a tedy, ve srovnání s ostatním světem, velmi zaostalé. Pamatuji si také, jak tehdy tento jeho názor všechny pedagogy, jak ze školy, na které jsem pracovala, tak na jiných školách i ve školských zařízeních, se kterými jsem pak mluvila, doslova „zvedl ze židle“. Naše školství sice nemělo tak kvalitní zázemí ve smyslu vybavení škol nejmodernější technikou, ale mělo neobyčejně vysokou úroveň na všech jeho stupních už od škol mateřských, přes základní a střední školy, až po školy vysoké. To se následně potvrdilo po „otevření“ hranic a umožnění širších kontaktů českých učitelů s těmi zahraničními. Potvrzují to tedy jak pedagogové, kteří „předrevoluční“ školství pamatují, tak většina těch, kteří ho absolvovali, ať už jsem s nimi v rámci svého výzkumu hovořila, nebo jsme se k tomuto tématu dostali jindy v rámci neformálních rozhovorů. A také ti, kteří nějakou dobu v zahraničí žili a mají zkušenosti jak se svými dětmi, které tam chodily do školy, nebo se vzdělanostní úrovni tamějších lidí, se kterými se setkali. Systém přijímání na střední školy před rokem 1989 byl, přestože byl všeobecně hodnocen negativně, velmi propracovaný. Souvisel sice se státním plánováním, bral však také v úvahu schopnosti a dovednosti uchazečů. Největší výtkou kritiků minulého režimu bývá právě tato skutečnost – tímto způsobem byla omezena možnost studia pro větší množství jedinců. Někteří tak nemohli využít dostatečně svůj studijní potenciál a jejich vzdělanostní cesta byla ukončena již na nižším stupni vzdělání. Nová doba se snažila, kromě jiného, tuto nespravedlnost doby minulé napravit.

Myslím si, že nyní, po 25 letech, je již možné porevoluční vývoj zejména v oblasti středního školství nějak zhodnotit. Všichni ministři školství od roku 1990 do něj přinesli něco nového, ne však všechny reformy a změny, které se ho týkaly, byly k lepšímu. Z hlediska mé diplomové práce, ve které jde především o názory rodičů a žáků středních škol, došlo ke změnám, které nejsou příliš pozitivní. Je faktem, že se zázemí a vybavení středních škol jednoznačně zlepšilo. Souvisí to jednat s technickým pokrokem, v porovnání s dobou minulou, jednak nově také s využíváním různých dotačních pobídek a podpůrných programů, jak z českých iniciativ, tak z fondů Evropské unie. V neposlední řadě pak s péčí, kterou svému majetku věnují dnešní zřizovatelé škol. Tou spíše negativní změnou, ve vnímání veřejnosti i některých pedagogů, je umožnění existence velkého množství soukromých středních škol a především systém financování školství, který, kromě jiného umožňuje víceméně

plošné studium mnohem širšímu počtu zájemců o něj. Ale není to právě to, po čem společnost v listopadu 1989 volala?

Požadavek rovnostářství, se kterým se dnes stále častěji setkáváme, byl také jedním ze symbolů předlistopadového období. V současné společnosti, kdy světovou i domácí ekonomiku ovládá krize, zvyšuje se nezaměstnanost a roste chudoba, se ozývají stále častěji stesky po spravedlivějším sociálním systému, který by ale mohl být také považován za volání po rovnostářství časů minulých. V určitých oblastech to jistě není špatná myšlenka, nelze ji však uplatňovat v plné míře a všude. Rovnostářství totiž nemotivuje k vyšším výkonům v žádné oblasti a ani ve školství tomu není jinak. V souvislosti s tím bych na tomto místě ještě jednou ráda citovala, tentokrát z dnes již legendární a mezi pedagogy oblíbené přednášky, s názvem Velká iluze českého školství, kterou přednesl bývalý ministr školství Petr Piřha na Univerzitě Hradec Králové. V ní se krátce zmínil také o rovnostářství v českém školství. Řekl: „*Naše společnost by se měla jako celek zamyslet nad problémem rovnostářství v českém školství. Rozdíl mezi právem na vzdělávání a právem na vzdělání mnoha lidem uniká. Na první mají opravdu všichni právo. Pro společnost i pro určité kategorie žáků je přínosné, když je jim věnováno zvláštní a dlouhé vzdělávání. To druhé nelze nikomu zaručit, není-li potřebně nadaný a/nebo nemá-li dostatečný zájem, nikdo mu vzdělanost nevdechne.*“¹⁸⁴

Po čtvrt století se tedy ukazuje, že v oblasti školství možná v minulosti nebylo všechno úplně špatné. Je však třeba celou věc vnímat v širším kontextu. Tehdejší plánování ve všech společenských oblastech umožňovalo nastavit i systém středního školství tak, aby všichni absolventi všech škol měli v budoucnu práci, která byla, mimochodem, jedním z nezpochybnitelných nároků každého občana. Nyní tato vazba na pracovní místo chybí, vše ovládá ona neviditelná ruka trhu. Školy jsou financovány podle počtu žáků – čím více jich přijmou, tím mají více peněz na činnost a rozvoj. A kvalita výuky? Proč nevzít všechny, kteří mají zájem? Příjímácké zkoušky by jen zbytečně časově zatížily všechny zainteresované a možná by v nich ne všichni uspěli. A proč tedy nestudovat, když možnosti již dnes jsou? Evropská unie požaduje, aby

¹⁸⁴ PIŘHA, P. *Velká iluze českého školství* [on line]. [cit. 2014-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.ladislavazelenkova.cz/skolstvi/osobnosti-o-skolstvi/velka-iluze-ceskeho-skolstvi.html>>.

každý její člen vykazoval určité procento obyvatel s vysokoškolským vzděláním a určité procento jedinců s maturitou či výučním listem. Zaměstnavatelé nyní požadují maturitu i u těch profesí, kde dosud dobře postačil jen výuční list. Zdravotní sestra byla v minulosti plně kvalifikována již po střední škole, nyní musí mít nejméně bakalářský titul, aby nám mohla odborně vzít krev. Dnešní společnost je společností vědění, učící se společností, společností celoživotního vzdělávání. A všude jsou k tomu další vyhlášky, doporučení a... demokracie. Každý jsi svobodný, uvaž a rozmysli se sám. Vzdělání je přece také investice. Všichni mladí lidé tak nyní mohou a chtějí studovat. Ti se schopnostmi i ti, kteří studijní schopnosti a ani motivaci ke studiu nemají. Na dřívě výběrových školách tak studují vedle těch skutečně nejnadanějších žáků také ti, kteří takoví nejsou, ale jaksi se to „nosí“. Rodiče těchto dětí také často svým dětem umožní kurzy a přípravy na další studium nebo i studium střední školy v zahraničí. Učební obory pak nechce studovat nikdo. Skutečně budou všechny děti v budoucnu manažery, bankéři a právníky? Kdo nám pak opraví kapající kohoutek, prasklý okap nebo padající zeď? A kdo bude péct chleba? To jsou některé otázky, se kterými jsem se ve svém výzkumu setkala a také s názorem, že ono plánování dob minulých mělo možná něco do sebe. Střední školy studovali ti nejlepší a byl zároveň dostatek žáků učilišť a tedy odborníků – řemeslníků. To by ovšem předpokládalo mít také nějaký fungující průmysl či zemědělství, ve kterém by se všichni mohli v budoucnu uplatnit.

Z poznatků pro diplomovou práci vyplynulo, že v názorech dotazovaných rodičů, ne dětí, neboť ty jsou se současným systémem spokojeni, protože jim v tuto chvíli vyhovuje, je současný systém českého středního školství nastaven chybně, ve srovnání s dobou předlistopadovou a do budoucna přinese mnohé problémy. Rodiče chtějí především věřit, že jejich děti po vystudování střední a případně i vysoké školy, nebudou klienty úřadů práce, před kterými už dnes stojí dlouhé fronty na pracovní místa, která však nejsou.

Na podzim roku 2012, v době, kdy jsem si vybírala téma pro svoji diplomovou práci, nebyla celospolečenská diskuze nad tématem úrovně středního vzdělávání zcela otevřena. Nyní, když jsem ji dokončila, je třeba v jejím závěru říci, že se tato problematika postupně dostala do centra pozornosti těch, kteří mají potřebné kompetence k použití nástrojů pro řešení problémů, které během let v této oblasti vyvstaly. Především na úrovních krajů, jako zřizovatelů středních škol došlo

k výraznému posunu. Dosavadní trend plošného přijímání všech uchazečů na střední školy na základě podání přihlášky, či v nejlepším případě studijního průměru, který všichni dotazovaní označili za nejbolestivější místo systému středního školství, se může již v blízké budoucnosti změnit. Ke studiu na středních školách tak budou od školního roku 2014/2015 v sedmi krajích, včetně Jihočeského, přijímáni uchazeči pouze po vykonání přijímací zkoušky. To může do, společností vnímaných, elitních či prestižních škol vrátit skutečně ty nejlepší žáky. Další opatření se mají v budoucnu týkat také učňovského školství, o něhož má zvýšit zájem kampaň na jeho podporu, která se chystá na všech úrovních státní i veřejné správy a také ve spolupráci s různými úřady, s cílem zvýšit zároveň i prestiž takového vzdělání.

V roce 2014 možná stojí česká mládež, o které se nyní mluví jako o „ztracené generaci“, která bude jen obtížně hledat své společenské uplatnění a své místo ve společnosti vůbec, opět na cestě a před zásadním rozhodnutím jako my tehdy: co a jak v budoucnu dělat. A možná jsme to tedy právě my, generace dnešních čtyřicátníků, Husákových dětí a dětí sametové revoluce, se svými zkušenostmi z doby minulé i současné, která je na této cestě může tím správným směrem vést. Nejspíše jsme však na této cestě my všichni společně. Všichni na začátku oné třetí planetární změny, jejíž příchod už nelze zastavit, musíme se jí podřídit a naučit se v ní žít. To je náš budoucí úkol. A nejen v otázce vzdělávání.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BAUMAN, Z. *Úvahy o postmoderní době*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1995. ISBN 80-858-5012-5.
- ČERNÝ, K. *Vzdělanostní společnost po česku?* Praha: Univerzita Karlova, 2009. ISBN 978-80-7106-582-1.
- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-0139-7.
- GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
- GREGER, D., JEŽKOVÁ, V. *Školní vzdělávání: Zahraniční trendy a inspirace*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 80-246-1313-1.
- GREGER, D, CHVÁL, M., WALTROVÁ, E. *Názory českých rodičů a veřejnosti na časné rozdělování žáků*. Praha: Orbis scholae. UK, Centrum základního výzkumu školního vzdělávání, 2009. roč. 3., č.3, ISSN 1802-4637.
- HAVLÍK, R. *Úvod do sociologie*. Praha: Univerzita Karlova, 2002. ISBN 80-246-0381-0.
- HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80 - 7178-635-7.
- HELUS, Z. *Psychologie*. Praha: Fortuna, 2003. ISBN 80-7168-876-2.
- HELUS, Z. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: GRADA, 2007. ISBN 978-80-247-1168-3.
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- KALOUS, J., VESELÝ, A. *Teorie a nástroje vzdělávací politiky*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1260-7.
- KALOUS, J., VESELÝ, A. *Vzdělávací politika České republiky v globálním kontextu*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1261-5.
- KALOUS, J., VESELÝ, A. *Vybrané problémy vzdělávací politiky*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1262-3.
- KASÍKOVÁ, H., STRAKOVÁ, J. (eds). *Diverzita a diverzifikace v základním vzdělávání*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1911-8.

- KELLER, J. *Dějiny klasické sociologie*. Praha: SLON, 2004. ISBN 80-86429-52-0.
- KOHOUTEK, R. *Osobnost a sebepoznání studentů*. Brno: CERM, 1998. ISBN 80-7204-087-1.
- LIESSMANN, K. P. *Teorie nevzdělanosti*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1677-5.
- MACEK, P. *Adolescence, psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-348-X.
- MACHONIN, P., TUČEK, M. *Zrod a další vývoj nových elit v České republice: od konce 80. let 20. století do jara 2002*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2002. ISBN 80-7330-011-7.
- MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J. et al. *(Ne) rovné šance na vzdělání: Vzdělanostní nerovnosti v České republice*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1400-4.
- MATĚJŮ, P., STRAKOVÁ, J., VESELÁ, A. (eds.) *Nerovnosti ve vzdělání: Od měření k řešení*. Praha: SLON, 2010. ISBN 978-80-7419-032-2.
- MĚCHURA, V., KOČMANOVÁ, I. *Počítejte s námi*. Písek. 2012. Nepublikovaný rukopis.
- MRZENA, J. *Základy dějin pedagogiky: Učební text pro posluchače učitelství pro 1. -4. ročník základní školy*. České Budějovice: Pedagogická fakulta, 1981. ISBN neuvedeno.
- PRŮCHA, J. *Vzdělávání a školství ve světě. (Základy mezinárodní komparace vzdělávacích systémů)*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-290-4.
- ŘEZÁČ, J. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-48-6.
- SCHWARTZ, D. *The sociology of Pierre Bourdieu*. Chicago: University of Chicago Press, 1997. ISBN 0-226-78595-5.
- STRAKOVÁ, J. *Vzdělávací politika a mezinárodní výzkumy výsledků vzdělávání*. Praha: Orbis scholae. UK, Centrum základního výzkumu školního vzdělávání, 2009. roč. 3., č. 3, ISSN 1802-4637.
- STREJČEK, I. Školství? Úpadek! *Reflex*, 2010, roč. 20, č. 35, s. 21.
- VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. (eds.) *Pedagogika pro učitele*. 2. vydání, Praha: Grada, 2. vydání, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9.
- VEČERNÍK, J., (eds.) *Zpráva o vývoji české společnosti*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0703-2.
- ZELENKOVÁ, B. *Vliv imigrační a integrační politiky na podmínky života cizinců ze třetích zemí, žijících v České republice*. České Budějovice 2013. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v českých Budějovicích. Teologické fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce J. Mišovič.

ZICH, F. *Úvod do sociologie*. Praha: VŠFS o.p.s., 2003. ISBN 80-86754-06-5.

Slovníky a encyklopedie

BARTÁK a kol. *Malá ilustrovaná encyklopedie*. Praha: Encyklopedický dům, s.r.o. 1999. ISBN 80-86044-12-2.

HARTL, P. *Psychologický slovník*. Praha: BUDKA, 1993. ISBN 80-901549-0-5.

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

MALÁTKOVÁ, E. *Ottova encyklopedie A-Ž*. Praha: Ottovo nakladatelství, 2007. ISBN 80-7360-014-5.

PRŮCHA, J., WALTROVÁ, E. *Pedagogický slovník*. 6. vydání Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-674-6.

Legislativní dokumenty:

Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), část 4., Střední vzdělávání [on line]. Praha: Zákony A-Z [cit. 2013-07-09]. Dostupné na WWW: <<http://zakony.centrum.cz/skolsky-zakon/cast-4>>.

Internetové zdroje

ANDRÝSOVÁ, L. *Výzkumy prestiže* [on line]. Praha 2004. Seminární práce. Univerzita Karlova v Praze. [cit. 2013-09-08]. Dostupné na WWW: <http://www.sscr.wz.cz/seminarky4/andrysova_vyzkumyprestize.doc>.

Akční plán podpory odborného vzdělávání [on line]. Praha: MŠMT 2008. [cit. 2014-02-22]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/stredni-vzdelavani/akcni-plan-podpory-odborneho-vzdelavani>>.

BUCHTÍK, M. *Názory české veřejnosti na úroveň vzdělávání na různých typech škol – září 2012* [on line]. Praha Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV, 2012. [cit. 2014-01-31]. Dostupné na WWW: <http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a6909/f3/or121108.pdf>.

ČERNÝ, K., GREGER, D., WALTEROVÁ, E. *Školství očima české veřejnosti: Percepce současného stavu a vývoje* [on line]. Praha: Orbis Schoale roč. 3., č.3, [cit. 2014-02-22]. Dostupné na WWW: <http://www.orbisscholae.cz/archiv/2009/2009_3_02.pdf>.

- Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy ČR (2011/2015)* [on line]. Praha: MŠMT [cit. 2014-02-25]. Dostupné na WWW: <http://skolstvi.cirkev.cz/_d/Dlouhodoby-zamer-MSMT-2011-15.pdf>.
- EXLEY, S. Pupils told They are „too clever“ for vocational learning by schools and parents, survey reveals [on line]. [cit. 2014-02-15]. Dostupné na WWW: <<http://news.tes.co.uk/b/news/2014/02/04/pupils-told-they-are-quot-too-clever-quot-for-vocational-learning-by-schools-and-parents-survey-reveals.aspx>>.
- HIMMELSPACH, J. *Is prestige dead in higher education?* [on line]. [cit. 2014-01-31]. Dostupné na WWW: <<http://http://www.peopledesign.com/is-prestige-dead-in-higher-education>>.
- Historie a současnost OA* [on line]. Písek: Obchodní akademie a jazyková škola Písek. [cit. 2013-08-05]. Dostupné na WWW: <<http://terminal.oapisek.cz/web/default.php?page=oa/skol&menu=menuoa>>.
- Historie gymnázia Písek* [on line]. Písek: Gymnázium Písek [cit. 2013-07-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.gymna-pi.cz/?q=historie>>.
- Historie lesnického školství v Písku* [on line]. Písek: Vyšší odborná škola lesnická a Střední lesnická škola Bedřicha Schwarzenberga. [cit. 2013-08-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.lespi.cz/o-skole/historie>>.
- Historie školství v českých zemích* [on line]. Praha: Český rozhlas. [cit. 2013-07-10]. Dostupné na WWW: <<http://www.radio.cz/cz/static/jan-amos-komensky/historie-skolstvi>>.
- Historie školy* [on line]. Písek: Střední průmyslová škola [cit. 2013-07-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.sps-pi.cz/>>.
- Historie školy* [on line]. Písek: Střední průmyslová škola. [cit. 2013-09-08]. Dostupné na WWW: <http://wiki.sps-pi.com/index.php/Historie_%C5%A1koly>.
- Historie školy* [on line]. Písek: Střední zemědělská škola. [cit. 2013-09-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.szespisek.cz/skola/almanach.htm>>.
- Historie zdravotnického školství v Písku.* [on line]. Písek: Střední zdravotnická škola [cit. 2014-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.szs-pi.cz/?q=content/historie-zdravotnick%C3%A9ho-%C5%A1kolstv%C3%AD-v-p%C3%ADsku>>.
- KADLEC, P. *Střední školy a formování inteligence ve druhé polovině 19. a počátku 20. století (na příkladu českých zemí)* [on line]. Ostrava 2011 [cit. 2013-07-10]. Dostupné na WWW: <http://konference.osu.cz/sjezd2011ostrava/dok/sekce_f/kadlec.pdf>.
- KUNCOVÁ, M. *Kouzlo soukromých škol* [on line]. Praha: Open gate school [cit. 2013-08-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.opengate.cz/cs/tiskovy-servis/napsali-o-nas/kouzlo-soukromych-skol-10.shtml>>.

- MORKES, F. *Tereziánská reforma v českém školství* [on line]. Praha: Metodický portál RVP 2006 [cit. 2013-07-08]. Dostupné na WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/827/terezianska-reforma-v-ceskem-skolstvi.html>>.
- MORKES, F. *Politické zřízení školské z r. 1805* [on line]. Praha: Metodický portál RVP [cit. 2013-07-08]. Dostupné na WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/1092/POLITICKE-ZRIZENI-SKOLSKE-Z-ROKU-1805.html/>>.
- Nabídka studia* [on line]. Písek: Vyšší odborná škola lesnická a Střední odborná škola Bedřicha Schwarzenberga. [cit. 2014-02-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.lespi.cz/pro-uchazece/nabidka-studia>>.
- PÉTER, R. *Self-selection and selection. Transition from Secondary to Tertiary Education in Hungary*. [on line]. Budapešť: 2003. [cit. 2014-02-07]. Dostupné na WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/401d0777b028108e7ab5ef29343a4190214a07fa_291_33robe33.pdf>.
- PISA 2012: Program pro mezinárodní hodnocení žáků* [on line]. Praha: Česká školní inspekce. [cit. 2013-08-15]. Dostupné na WWW: <http://www.pisa2012.cz/?a=uvodni_strana>.
- PÍTHA, P. *Velká iluze českého školství* [on line]. [cit. 2014-02-11]. Dostupné na WWW: <<http://www.ladislavazelenkova.cz/skolstvi/osobnosti-o-skolstvi/velka-iluze-ceskeho-skolstvi.html>>.
- Podrobný popis výzkumu PISA 2012* [on line]. Praha: Česká školní inspekce. [cit. 2014-02-03]. Dostupné na WWW: <http://www.pisa2012.cz/?a=podrobny_popis_vyzkumu>.
- PREISSOVÁ-KREJČÍ, A., ČADOVÁ, L. *Hodnotová orientace a životní postoje současných adolescentů* [on line]. [cit. 2013-10-07]. Dostupné na WWW: <<http://www.paidagogos.net/issues/2006/1/1/article.html>>.
- Přehled oborů* [on line]. Písek: SOŠ a SOU [cit. 2014-01-03]. Dostupné na WWW: <http://www.soupi.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=51&Itemid=37>.
- Ředitel Klaus varuje – máme moc maturantů, je z toho fraška* [on line]. Praha: Parlamentní listy cz. 2014. [cit. 2014-02-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Reditel-Klaus-varuje-Mame-moc-maturantu-je-z-toho-fraska-272141>>.
- SANTIAGO, P. et al. *Zprávy OECD o hodnocení vzdělávání Česká republika 2012* [on line]. OECD: 2012. [cit. 2014-02-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.csicr.cz/getattachment/a6311b50-169c-4e5e-9d92-a6f70aafe0f1>>.
- Statistika školství* [on line]. Praha: Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy. [cit. 2013-09-03]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/statistika-skolstvi>>.

- Studijní obory* [on line]. Písek: Gymnázium Písek. [cit. 2014-02-06]. Dostupné na WWW: <<http://www.gymna-pi.cz/content/studijni-obory>>.
- STRAKOVA, J. *The Impakt of the structure od the Education system on the Developvment of EducationalInequalities in the Czech republic.* [on line]. Praha: Institute of Sociology Academie of Science of the Czech republic. [cit. 2014-02-19]. Dostupné na WWW: <http://sreview.soc.cas.cz/uploads/030808fd434a2cc07f179f8958c4c89a11b3dcfd_513_3-07%20strakova.pdf>.
- Studium na SPŠ.* [on line]. Písek: Střední průmyslová škola a Vyšší odborná škola Písek. [2013-07-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.sps-pi.cz/studium-na-sps/>>.
- Systém vzdělávání. Vyhovuje vám?* [on line]. Praha: STEM: Středisko empirických výzkumů. [cit. 2014-02-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.stem.cz/clanek/326>>.
- Škola a její součásti* [on line]. Písek: Vyšší odborná škola lesnická a Střední odborná škola B. Schwarzenberga [cit. 2013-07-25]. Dostupné na WWW: <<http://www.lespi.cz/pro-uchazece/skola-a-jeji-soucasti>>.
- ŠVIHLÍKOVÁ, I. *Mladí nechtějí pracovat rukama. Každý dostane titul, i když má IQ pod úrovní opice* [on line]. Praha: Parlamentní listy. [cit. 2013-10-07]. Dostupné na WWW: <<http://www.parlamentnilisty.cz/arena/monitor/Docentka-Svihlikova-Mladi-nechteji-pracovat-rukama-Kazdy-dostane-titul-i-kdyz-ma-IQ-pod-urovni-opice-288514>>.
- TÖFFLER, A., TÖFFLER, H. *Nová civilizace* [on line]. Praha: Infojet. [cit. 2014-02-03]. Dostupné na WWW: <http://www.infojet.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=319:alvin-a-heidi-toffler-nova-civilizace&catid=53:ostatni&Itemid=103>.
- TRHLÍKOVÁ, J. a kol. *Rozhodování žáků při volbě vzdělávací cesty na úspěšnost vstupu na trh práce* [on line]. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání [cit. 2013-11-15]. Dostupné na WWW: <<http://www.nuov.cz/rozhodovani-zaku-pri-volbe-vzdelavaci-cesty-a-uspesnost>>.
- TUČEK, M. *Prestiž povolání červen 2013* [on line]. Praha: CVVM. [cit. 2014-01-31]. Dostupné na WWW: <<http://www.cvvm.soc.cas.cz/media/com>>.
- VALENTOVÁ, M. *Evropský sociální monitoring – jak uchopit sociální kvalitu. Přehledová studie* [on line]. Praha: 2003. VÚPSV výzkumné centrum Brno [cit. 2013-07-10] Dostupné na WWW: <<http://praha.vupsv.cz/Fulltext/evsocmon.pdf>>.
- VOJTIŠKOVÁ, K. *Vzdělanostní strategie a kulturní kapitál – kvalitativní studie. Teze disertační práce* [on line]. Praha, 2012. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Institut sociologických studií. Školitel J. Šanderová. [cit. 2014-01-31]. Dostupné na WWW: <http://www.iss.fsv.cuni/ISS-7-version1-teze_vojtiskova.pdf>.

Výroční zpráva [on line]. Písek: Střední zemědělská škola. [cit. 2013-06-05]. Dostupné na WWW: <http://www.szspi.cz/dokumenty/vyrocní_zprava_20011_12.pdf>.

Výroční zpráva o činnosti školy: Školní rok 2011/2012. [on line]. Písek: Střední zdravotnická škola [cit. 2014-02-11]. Dostupné na WWW: <http://www.szspi.cz/sites/default/files/images/temp/images/podklady/vyrocní_zpravy/vyrocní_zprava_20011_12.pdf>.

ZAJÍC. J. *Šance jen pro bohaté?* [on line]. Praha: Metodický portál RVP 2012. [cit. 2013-07-08]. Dostupné na WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/N/16097/SANCE-JEN-PRO-BOHATE-III.html/>>.

ZEMANOVÁ, B. *230 píseckého gymnázia: A jeho nejznámější ředitelé, vyučující a studenti* [on line]. Písek [cit. 2013-11-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.icpisek.cz/docs/cz/gymnazium230let.xml?style=printable>>.

Zpráva o vývoji českého školství od listopadu 1989 (v oblasti regionálního školství) [on line]. Praha: MŠMT 2009. [cit. 2014-1-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategicke-a-koncepcni-dokumenty-cerven-2009>>.

Seznam zkratk

CVVM	- Centrum pro výzkum veřejného mínění
ČR	- Česká republika
ČVUT	- České vysoké učení technické
EU	- Evropská unie
ISCED	- Mezinárodní norma pro klasifikaci vzdělávání
MŠMT	- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
OA	- Obchodní akademie
OECD	- Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
PedF UK	- Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy
PISA	- „Programme for International Student Assessment“ – mezinárodní výzkum v oblasti měření výsledků ve vzdělávání
PORG	- První soukromé gymnázium a základní škola
SŠ	- Střední škola
SLŠ a VOŠ	- Střední lesnická škola a Vyšší odborná škola
SOŠ a SOU	- Střední odborná škola a Střední odborné učiliště
SPŠ a VOŠ	- Střední průmyslová škola a Vyšší odborná škola
SZŠ	- Střední zdravotnická škola
SZeŠ	- Střední zemědělská škola
TIMSS	- „Trends in International Mathematics and Science Study“ - mezinárodní výzkum v oblasti měření výsledků ve vzdělávání
ZŠ	- Základní škola

Seznam příloh

Příloha I.	Podrobnější interpretace získaných dat - žáci
Příloha II.	Podrobnější interpretace získaných dat – rodiče žáků
Příloha III.	Seznam otázek výzkumu – žáci
Příloha IV.	Seznam otázek výzkumu – rodiče žáků
Příloha V.	Přepis zajímavých odpovědí – žáci
Příloha VI.	Přepis zajímavých odpovědí – rodiče žáků

Přílohy

Příloha I. – Podrobnější interpretace získaných dat - žáci

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 27 žáků všech píseckých středních škol. Jejich průměrný věk byl 18 let a ve výběru zastupovali všechny studijní obory a programy, které písecké střední školy nabízejí. Mezi respondenty bylo 16 dívek a 11 chlapců.

Žáci Gymnázia Písek

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem pět respondentů, žáků 2. a 3. ročníku čtyřletého a jim odpovídajícím ročníkům osmiletého a česko-belgického bilingvního gymnázia.

Podle žáků píseckého gymnázia je prestiž školy dána především učiteli, kteří na ní učí a úrovní jejich žáků. Také je dána náročností studia, tím, jak škola připraví své žáky k maturitě a přijímacímu řízení na vysoké školy a také úspěšností jejich absolventů v dalším studiu. Shodli se na tom, že střední školou s nejvyšší prestiží v Písku je právě Gymnázium Písek (dále gymnázium), následuje ho Střední průmyslová škola a Vyšší odborná škola (dále SPŠ), Střední zdravotnická škola (dále SZŠ), Obchodní akademie (dále OA), Střední lesnická škola (dále SLŠ), Střední zemědělská škola (dále SZeŠ) a na posledním místě je to Střední odborná škola a Střední odborné učiliště (dále SOU). Tito žáci tak jednoznačně upřednostnili střední všeobecné vzdělání před odborným vzděláním s maturitou a zcela na konec pak zařadili střední vzdělání s výučním listem. Nejnáročnějším studiem je podle nich studium gymnázia, pak následují střední odborné školy s maturitou, z nichž jako nejnáročnější studium je podle nich na SPŠ a SZŠ, z odborných škol je pak nejméně náročné studium na SZeŠ. Nejméně náročné vůbec je pro gymnazisty studium učňovských oborů na SOU.

Všichni dotazovaní chtějí dále pokračovat ve studiu na vysoké škole v náročných a také, podle nich, prestižních studijních oborech a později pracovat jako diplomat, právník, lékařka, ekonom, překladatelka, nebo v oblasti zahraničního obchodu: „*protože na pedák od nás ze třídy asi nechce jít nikdo a ani nevím, jestli vloni*

někdo šel. Tam se asi teď chodí spíš z jiných škol, ne z gymplu, protože ti mají navíc, než na učitelky...“ (žákyně gymnázia, 17 let). Nejraději by studovali na Karlově Univerzitě v Praze, která je nejlépe dopravně dostupná a tato vysoká škola: *„je školou s nejvyšší prestiží jak u nás, tak jedinou z našich univerzit uznávanou i ve světě,“* (žák gymnázia, 18 let). *„Žáci naší školy jsou asi opravdu nejchytřejší, více cílevědomí, hodně ambiciózní a inteligentní, a je pravda, že taky asi i více bohatí,“* (žákyně gymnázia, 17 let). Mají cíl a vizi, vědí, kam směřují a co pro to musí udělat. Jsou schopní a sebevědomí. Ve svém volném čase se věnují přátelům, zábavě, počítači. Také hodně sportují, hrají divadlo a malují, někteří si přivydělávají hlídáním dětí a jejich doučováním. Věnují se i dalšímu studiu, např. navštěvují jazykové kurzy a kurzy přípravy k přijetí na vysokou školu. *„A z gymplu taky asi jezdí nejvíc lidí na studijní pobyty do Ameriky, Brazílie, Belgie, a tak. Třeba na celý rok. Je to hodně drahý, ale rodiče gympláků na to asi víc mají, než rodiče z jiných škol,“* (žák gymnázia, 19 let).

Na prvních místech jejich žebříčku hodnot jsou dobré vztahy s rodinou a přáteli, práce, zdraví a vzdělání. To je významné zejména jejich dalšího osobnostního rozvoje a dosažení osobních cílů, které si vytýčili. *„V budoucnosti chci udělat nějakou velkou kariéru a mít moc,“* (žák gymnázia, 19 let). Chtějí mít možnost cestovat a poznat svět, chtějí mít práci, která je baví, naplňuje a inspiruje k větším výkonům a současně jim přináší vysoké finanční ohodnocení, které jim bude následně umožňovat realizaci jejich koníčků a různých forem trávení volného času. Svůj život chtějí prožít smysluplně a aktivně, hlavně nepromarnit všechny příležitosti, které v současném světě mají dnešní mladí lidé. Také chtějí v budoucnu založit vlastní rodinu.

Tuto školu si dotazovaní žáci vybírali sami na základě svých studijních výsledků na základní škole a představ, jaké profesi by se chtěli v budoucnu věnovat, nebo proto, že ještě profesně zaměření nebyli a chtěli tak mít ještě nějaký čas na konečné rozhodnutí. Jejich rodiče je ve výběru střední školy podporovali.

Žáci Obchodní akademie a jazykové školy

Výzkumného šetření se zúčastnili čtyři žáci 2. a 3. ročníku této střední školy.

Podle dotazovaných žáků je prestiž školy dána zejména úrovní výuky, tím, jak připraví své absolventy k výkonu budoucí profese, kvalitou učitelů a také žáků, kteří na

ni studují. Prestiž píseckých středních škol pak vidí takto: na 1. místě stojí gymnázium, 2. SZŠ, 3. SPŠ, 4. OA, 5. SLŠ a VOŠ, 6. SZeŠ, 7. SOU. Jako nejprestižnější střední školu tedy vidí střední všeobecné vzdělání. Není to jen proto, že by bylo prestižní samo o sobě, spíše je to tím, že by zde měli studovat jen ti nejlepší žáci, kteří by následně studovali ty opravdu náročné, a tedy prestižní obory. Jiným možným důvodem je ale také jistá „módnost“ této školy u určité skupiny lidí: *„já měla u nás na základce taky samé jedničky, ale když jsem tam řekla, že jdu na obchodku, přestaly se mnou některé holky úplně mluvit, protože ti, co nejdou na gympl, prý nejsou dost cool,“* (žákyně OA, 17 let). Následují střední odborné školy s maturitou, kdy se na prvních místech umístila Střední průmyslová škola, Střední zdravotnická škola a Obchodní akademie. *„I když třeba vloni u nás neudělalo státní maturitu z matematiky v jedné třídě deset lidí. Snad taky nedopadneme stejně, ale to je taky vina školy, ne?“* (žákyně OA, 17 let). Zbylé dvě střední odborné školy stojí opět na konci tohoto žebříčku, který, stejně jako u gymnazistů, uzavírá Střední odborná škola a učiliště. Střední odborné vzdělání s výučním listem má tedy u žáků OA nejmenší prestiž. Žebříček náročnosti studia jednotlivých píseckých středních škol odpovídá v názorech respondentů výše uvedenému žebříčku jejich prestiže. Nejnáročnější je tedy podle těchto žáků studium gymnázia, a to co do obsahu i rozsahu znalostí, které je třeba pro jeho úspěšné dokončení získat a osvojit si. Dále je to technické studium SPŠ a studium na SZŠ, protože zde jde o zdraví lidí a to je spojeno s velkou zodpovědností. Ostatní střední odborné školy lze s trochou zájmu, dobře zvládnout. Na poslední místo, bylo těmito žáky, zařazeno SOU. Jde zde spíše o názor na žáky této školy obecně, přesto respondenti uvádějí, že pro většinu oborů, které se na této škole vyučují, je třeba mít, jak říkali: *„šikovné ruce“*. *„Sice jim tam nejde moc učení, ale zase umí spoustu jiných užitečných věcí a třeba se pak lépe uplatní i v praxi, možná líp, než někdo s maturitou,“* (žákyně OA, 18 let).

Všichni z dotazovaných žáků chtějí také dále studovat, ať už v denní nebo kombinované formě studia, a to některý z oborů ekonomických fakult vysokých škol. Pro studium takových škol budou mít po absolvování této střední školy nejlepší předpoklady, *„protože už s těmi odbornými pojmy prakticky pracujeme, takže budeme mít potom na vysoké náskok třeba před gymnazisty, protože ti asi vůbec nevědí, o čem je řeč,“* (žákyně OA, 18 let). Většina žáků OA jsou „obyčejné holky“ a „obyčejní kluci“, kteří se rádi baví, věnují se přátelům, nákupům a počítači, ale také čtou a sportují.

Žáci Obchodní akademie chtějí vystudovat vysokou školu a najít takovou práci, která je bude bavit, budou v ní spokojeni a poskytne jim dobrou životní úroveň. Všichni dotazovaní také chtějí založit rodinu a mít děti. Ke studiu této školy se rozhodli většinou sami na základě zájmu o práci v nějaké kanceláři a také proto, že škola poskytuje vzdělání, které je možno uplatnit v mnoha oblastech. Toto své rozhodnutí konzultovali s rodiči, kteří je v něm podpořili.

Žáci Střední průmyslové školy a Vyšší odborné školy

Výzkumného šetření se zúčastnili čtyři žáci této střední školy, vždy dva žáci z 2. a 3. ročníku školy, z každého ze dvou studijních programů, které se zde vyučují.

Prestiž školy je, v názorech žáků SPŠ, dána zejména úrovní výuky, kvalitou a odborností pedagogů, úspěchy školy v českých i mezinárodních soutěžích, procentem úspěšnosti žáků u maturity a také při jejich dalším studiu na vysoké škole. *„Taková škola je možná také ta, za kterou stojí za to dojíždět, nebo bydlet na internátě. A to tato škola určitě je,“* (žák SPŠ, 18 let). Na prvním místě v žebříčku prestiže středních škol stojí gymnázium, na druhém místě je to pak střední odborné vzdělání s maturitou. Na prvním místě v tomto typu vzdělání stojí SZŠ, na dalším místě je to jejich SPŠ. Středním vzděláním s nejnižší prestiží je pro dotazované žáky SPŠ střední vzdělání s výučním listem. Nejnáročnější je podle dotazovaných rovněž studium na SZŠ – jde o vzdělání zaměřené na péči o zdraví lidí, která je spojena s vysokou náročností na odbornost i psychologické aspekty této práce: *„Ty holky to tam mají fakt těžký, protože toho musí hodně umět, nesmí se bát píchnout jehlu do člověka a taky se nesmí splést, protože to by taky mohly někomu ublížit. A já se třeba krve bojím, tak to bych dělat tedy nemohl,“* (žák SPŠ, 17 let). Další místo patří gymnáziu, protože vyučuje všechny předměty podrobněji, důraz je kladen zejména na jazykovou výuku i výuku humanitních a přírodovědných předmětů. Třetí v pořadí je SPŠ, a to pro náročnost jejich odborných předmětů a rovněž matematiky a angličtiny. Dále je to potom OA a její výuka ekonomie, SLŠ a SZeŠ jsou podle respondentů určeny především zájemcům o zvířata a přírodu. Na posledním místě, co do náročnosti studia, je to SOU. Je tomu tak proto, že respondenti kladou důraz na náročnost teoretické výuky, uznávají však, že pro určité řemeslné obory SOU, je třeba mít jistou zručnost a člověk, kterého učení nebaví, může být šikovným řemeslníkem a možná se pak lépe uplatnit v praxi, než maturant.

Všichni respondenti z písecké SPŠ chtějí dále pokračovat ve studiu, a to především elektrotechnických oborů a oborů zabývajících se výpočetní nebo audiovizuální technikou na elektrotechnických fakultách různých vysokých škol a v budoucnu pracovat jako programátoři, projektanti sítí nebo učitelé výpočetní techniky. Žáci této školy jsou zapálení počítačová maniaci i obyčejní kluci, co si rádi hrají. Jsou to dobří matematici, jsou kamarádští, otevření a pohodoví, mají bohatou fantazii a vize. Ve volném čase hodně sportují a tráví čas s přáteli.

Pro tyto dotazované žáky je nejdůležitější mít rodinu, přátele, zdraví a vzdělání, protože jen vzdělaný člověk získá dobrou práci. V budoucnu chtějí všichni vystudovat vysokou školu a dosáhnout titulu Ing. Chtějí pracovat v nějaké IT firmě, vybavené nejmodernější technikou, kde budou moci plně rozvinout jak svoji odbornost, tak svůj zájem o tyto technologie. Těší se na možnost pracovat z domova či z místa, kde je přístup k internetu a nemuset tak docházet denně na pracoviště. Chtějí si vydělat nějaké peníze, cestovat a také založit rodinu. Pro studium na této škole se rozhodli sami na základě zájmu o počítače a také předpokladu, že moderní technologie mají před sebou ještě rozhodně velkou budoucnost. Rodiče je v jejich rozhodnutí podpořili. *„No, já se už hlavně nechtěl učit třeba dějepis a zeměpis a chemii, protože mě to nebaví, tak jsem šel sem, počítače mě zase baví moc,“* (žák SPŠ, 18 let).

Žáci Střední zemědělské školy

Výzkumného šetření se zúčastnili celkem tři žáci 3. ročníku této střední školy, dva z oboru Agropodnikání, jeden z oboru Ekologie a životní prostředí.

Prestiž školy je podle těchto žáků dána především kvalitou výuky, učiteli, kteří zde učí a také úrovní a úspěšností jejich žáků u maturity a při dalším studiu. Také tím, jak se o škole mezi lidmi mluví. Na první místo v žebříčku prestiže středního vzdělání postavila většina dotazovaných žáků střední odborné vzdělání s maturitou, a to v tomto pořadí: 1. SLŠ, 2. SPŠ, 3. OA, 4. SZŠ, 5. SZeŠ. Na druhém místě stojí střední vzdělání s výučním listem, a tedy SOU a poslední místo s nejnižší prestiží zaujímá gymnázium, a tedy střední všeobecné vzdělání. Jeden žák jako nejprestižnější však vidí gymnázium, potom střední odborné školy s maturitou a nejmenší prestiž má v jeho očích SOU, a tedy střední vzdělání s výučním listem. Nejnáročnější studium je ale, podle všech těchto respondentů, na gymnáziu, a to zejména zdejší výuka přírodovědných

a humanitních předmětů, které předurčuje k dalšímu studiu podobně náročných oborů (medicína, práva, filosofie, jazyky...), 2. SPŠ, 3. SZeŠ, 4. SLŠ, 5. SZŠ, 6. OA. Na poslední místo zařadili tito žáci studium na SOU, pro nižší náročnost vyučovaných všeobecných předmětů. *„Když je teď zemědělkyně a obchodkyně spojená, tak bych vám přál vidět některý ty holky s dlouhýma nehtama, jak se tváří, když pak my kolem nich přejdeme, když se vracíme z praxe třeba od krav nebo od prasat. To moc nevoníme, spíš naopak,“* (žák SZeŠ, 18 let).

Všichni respondenti chtějí dále pokračovat ve studiu některého z oborů na zemědělské fakultě Jihočeské univerzity. Jeden ze žáků by chtěl pracovat jako ekolog na odboru ochrany přírody nějakého úřadu, další pak jako farmář na rodinné farmě a poslední by rád našel uplatnění v oblasti kontroly potravin. Žáci této školy jsou jednoznačně pracovití a nebojí se špinavé práce. Mnozí mají zkušenost s prací v zemědělství, nebo na farmách a mají rádi zvířata. Ve volném čase se věnují přátelům, počítači, mají rádi přírodu a také pomáhají rodičům na farmě a jezdí na koních. *„Já chodím už od dvanácti let jednou týdně jezdit do hřebčince, tady v Písku. Baví mě to, jezdit i starat se o koně, vždyť se říká, že svět ze sedla koně se zdá krásnější,“* (žákyně SZeŠ, 18 let).

Pro dotazované žáky jsou nejvýznamnějšími hodnotami zdraví, rodina, přátelé, vzdělání a práce. Žáci Střední zemědělské školy chtějí v budoucnu dosáhnout vysokoškolského titulu a ve svém oboru chtějí pak najít také dobrou a dobře finančně ohodnocenou práci a také zdravou a spokojenou rodinu. Jeden z dotazovaných chce mít svoji vlastní farmu a produkovat kvalitní biopotraviny. Ke studiu na této škole se dva z dotazovaných rozhodli sami a zhodnotili tak jednak svůj zájem o přírodu a zvířata a také své studijní schopnosti. Žák oboru Ekologie má ale jiný názor: *„Na základce jsem měl jenom tři dvojky, a když jsem přišel sem do školy, měl jsem úplně nejlepší vysvědčení v celém ročníku. Je to tady zajímavé, ale mnohem lehčí, než jsem očekával. Špatná volba to úplně nebyla, ale kdybych si měl vybírat znovu, zvolil bych si gymnázium,“* (žák SZeŠ, 17 let).

Žáci Střední zdravotnické školy

Výzkumného šetření se zúčastnili čtyři žáci 3. a 4. ročníku této školy, tři žáci z oboru Zdravotnický asistent, jedna z dotazovaných je žákyně oboru Zdravotnické lyceum.

Prestiž školy je podle názoru budoucích zdravotníků dána především její atmosférou, prezentací školy na veřejnosti, tím jak připraví do praxe a k dalšímu studiu a také složením žáků, kteří na ní studují, co do jejich schopností i sociálního postavení. Nejprestižnější školou je pro tyto dotazované gymnázium, na dalších dvou místech to jsou SPŠ a SZŠ, 4. - 6. místo zauímají, bez ohledu na pořadí, SLŠ, OA, SZeŠ, a na posledním, 7. místě, pak stojí, SOU. Podobně vypadá i žebříček náročnosti studia – 1. gymnázium (náročné studium humanitních a přírodovědných předmětů a výuka jazyků, příprava na náročné obory vysokých škol např. lékařství, lékařství, jazyky, historie, aj.), 2. SPŠ (technické obory – jsou v očích respondentů náročné). Na třetím místě je to SZŠ – náročná je podle jejich názoru praxe v nemocnici a práce s nemocnými, a to z mnoha aspektů. Další místa je pak těžké, podle dotazovaných, přesněji vymezit – obsazují je všechny střední odborné školy s maturitou, neboť každá je náročná svým způsobem, což závisí na odborných předmětech, které se na ní vyučují. Na posledním místě pak opět stojí, SOU, a to pro nízkou náročnost teoretické výuky, charakter žáků, kteří na ní studují i celkový obraz odborných učilišť ve společnosti.

Jedna žákyně chce vystudovat vysokou školu a pracovat buď jako všeobecná zdravotní sestra, zdravotní sestra s nějakou specializací, nebo jako záchranářka. Jedna dívka chce v budoucnu pracovat se sluchově postiženými a dotazovaný žák jako záchranář. Poslední z dotazovaných chce ale v budoucnu pracovat jako servírka nebo barmanka. Škola ji nebaví a šla sem, protože to chtěli její rodiče. Žáci SZŠ jsou empatictí, veselí, rádi se baví a pomáhají lidem. Svůj volný čas tráví nejčastěji s přáteli, sportováním a také u počítače.

Pro dotazované jsou nejdůležitější tyto hodnoty (bez ohledu na pořadí) – vzdělání, rodina, zdraví, přátelé a práce. Téměř všichni respondenti chtějí dosáhnout vysokoškolského titulu, a získat práci ve zdravotnickém nebo speciálně-pedagogickém oboru, která je bude bavit. V budoucnu chtějí také cestovat a dříve nebo později založit i rodinu. Dva dotazovaní se pro studium na této škole rozhodli sami, dva na základě rozhovorů s rodiči. „*Protože mě nebaví moc matika a takové ty předměty jako dějepis a zeměpis a taky nejsem moc technicky založený, počítač mám sice rád, ale moc se v tom nevyznám. Taky ale je tahle škola vedle našeho domu a jsou tam hezký holky, tak jsem si řekl, že by to tu nemuselo být špatný. Kdybych byl záchranářem,*

jezdil bych s rychlou, to mě baví, jezdit autem, protože už mám i řidičák,“ (žák SZŠ, 18 let). Ti, kteří si školu a obor vybrali sami, rodiče v jejich rozhodnutí podporovali. Rodiče jedné dívky nechtěli, aby šla na učební obor, pro který se původně rozhodla, protože chtěli, aby měla maturitu. *„To chtěla máma, abych šla na zdrávku. Tak jsem jí poslechla a teď vidí, že mi to nejde. Tak teď zas má na sebe vztek, že mě sem nutila,*“ (žákyně SZŠ, 20 let). Žákyně lycea má sluchové postižení a dala na radu rodičů, kteří chtěli, aby studovala obor, který jí bude z hlediska jejího zdravotního problému bližší a po vystudování speciálního oboru na vysoké škole bude lépe schopna porozumět a pomoci stejně smyslově postiženým lidem. Tři respondenti by si vybrali stejnou školu, protože, až na malé výjimky, zcela splňuje jejich představy. Poslední z dotazovaných by zvolila Střední odborné učiliště a učební obor.

Žáci Vyšší odborné školy lesnické a Střední lesnické školy B. Schwarzenberga

Výzkumného šetření se zúčastnili tři žáci 2. ročníku této školy, dva z maturitního oboru Lesnictví a jeden ze tříletého nematuritního oboru Lesní mechanizátor.

Prestiž školy je v názorech těchto dotazovaných žáků dána především její historickou tradicí a kvalitou jejich učitelů i žáků. Také je dána úspěšností jejich žáků u maturit a v dalším studiu vysoké školy a také tím, jak je vybaví do praxe. Stejně důležitá je, podle nich, úspěšnost v různých soutěžích a prezentace školy na veřejnosti. *„My nosíme často lesnické uniformy, hezky to vypadá, ale holky jsou v tanečních nebo na maturitním plese pěkně otrávené. Ale stejně to je dobře!*“ (žák SLŠ, 18 let). Nejprestižnější školou je v pohledu žáků SLŠ gymnázium, a tedy střední všeobecné vzdělání, zejména pro obsáhlou výuku humanitních předmětů a přírodovědných předmětů a přípravu jeho žáků ke studiu náročných vysokoškolských oborů. Na 2. místě stojí SLŠ, zejména pro svoji bohatou historickou tradici a úroveň teoretické i praktické výuky. Další místa zauímají SPŠ, SZŠ, SZeŠ a OA. Poslední je pak SOU, a to především pro nízkou prestiž dělnických profesí. Z hlediska náročnosti vypadá žebříček píseckých středních škol stejně, jako žebříček prestiže – nejnáročnější je studium gymnázia, následují ho odborné střední školy s maturitou, z nichž ta nejvíce náročná je SPŠ – technické předměty a výuka angličtiny a také SZŠ – pro náročnou teoretickou i odbornou přípravu budoucích zdravotníků. Za nejméně náročné pak dotazovaní žáci považují studium na SOU, pro nejnižší nároky vyučovaných všeobecných předmětů, ve

srovnání s maturitním studiem na všech středních školách.

Všichni respondenti chtějí v budoucnu dále studovat, a to na Lesnických fakultách některé vysoké školy, popř. na místní VOŠ. Žák učebního oboru si chce na SLŠ v Písku dodělat maturitu. Dva z dotazovaných by později nejraději pracovali v nějakém polesí jako lesníci či hajní. Poslední by chtěl pracovat jako úředník lesní nebo státní správy. Žáci SLŠ jsou zapálení pro svůj obor a mají rádi přírodu a les. Ve volném čase se často věnují myslivosti, či rybaření, někteří sportují a věnují se závodně střelbě.

Pro tyto dotazované jsou nevýznamnějšími hodnotami, bez ohledu na pořadí, přátelé, rodina, zdraví, vzdělání a práce. *„Protože, když nemáš žádné vzdělání, co tě připraví do praxe, tak toho moc v životě dělat nemůžeš. Třeba nějaké pomocné práce, ale to nechce dělat nikdo,“* (žák SLŠ, 17 let). *„Představy o mé budoucnosti jsou takovéto: vystudovaný lesní inženýr, který pracuje jako hajný na svém polesí. Bydlí v hájence, má rodinu a loveckého psa. Nebo lesní inženýr, pracující ve městě a na úřadě v oblasti ochrany přírody, který má rodinu a loveckého psa,“* (žák SLŠ, 18 let). Ke studiu na této škole se rozhodli sami na základě zájmu o přírodu a také vzhledem k rodinné tradici v myslivosti. Jejich rodiče jim v jejich rozhodnutí nebránili.

Žáci Střední odborné školy a Středního odborného učiliště

Výzkumného šetření se zúčastnili čtyři žáci této školy – dva žáci 2. ročníku učebního oboru Truhlář, jeden student 3. ročníku oboru Kuchař a také jeden žák 3. ročníku maturitního oboru Obchodně podnikatelská činnost.

Prestiž školy je dána tím, co své žáky naučí, jaká je na ní atmosféra, jací jsou učitelé a jak je úspěšná v různých soutěžích. V názorech na prestiž typů středního vzdělání byly největší rozdíly v odpovědích respondentů právě u těchto žáků. Podle názorů dvou z těchto dotazovaných je nejprestižnější střední odborné vzdělání s maturitou a školami z největší prestiží uvnitř této skupiny jsou SZŠ a SLŠ. Následují je všechny další odborné školy s maturitou (bez ohledu na pořadí). Na druhém místě je to ve dvou případech SOU, a tedy střední vzdělání s výučním listem, ve dvou případech střední všeobecné vzdělání. Na posledním místě, a tedy školou s nejnižší prestiží, je pro dva dotazované žáky gymnázium, protože neposkytuje žádnou odbornost. *„Oni se toho asi musí opravdu hodně naučit, ale když se ptáte na střední školy jako takové, pak oni*

z té školy neumí nic pořádného do života. Kvůli tomu pak stejně musí na tu vysokou, aby něco byli,“ (žák SOU, 17 let), pro dva respondenty to je střední vzdělání s výučním listem. Nejnáročnějším studijním oborem je z hlediska všech dotazovaných žáků studium SZŠ, protože se zde vyučuje latina, což respondenti považují za velmi náročný jazyk, v praxi jde pak o zdraví lidí. Na druhém místě je to pak SLŠ, protože zde mají rovněž latinu a náročnou výuku přírodopisu a také praxi v lese. Na třetím místě je to SPŠ, na 4. místě je to pak gymnázium – mnoho širokých teoretických poznatků, ale škola neposkytuje žádnou odbornost. 5. a 6. místo zaujímá SZeŠ spolu s OA a na posledním místě to je SOU. Žáci tuto školu uvedli na poslední pozici z toho důvodu, že uznávají obecně jeho méně náročnou výuku povinných teoretických předmětů. Žák maturitního oboru na 1. místo postavil SPŠ (právě pro její náročnost z ní přestoupil na SOU), na druhém místě je to gymnázium, které pak následují všechny odborné školy, na poslední místo pak zařadil, SOU.

Všichni tito respondenti chtějí pokračovat v dalším studiu – žáci nematuritních oborů na maturitní nástavbě na zdejší škole. Žák maturitního oboru chce dále pokračovat ve vysokoškolském studiu při zaměstnání. Všichni dotazovaní žáci učebních oborů se chtějí v budoucnu věnovat profesi, na níž se nyní připravují, tedy profesi truhláře, resp. kuchaře, žák maturitního oboru by chtěl později pracovat jako řidič sanitky, prodejce výpočetní techniky nebo policista. Žáci učiliště nejsou podle jejich názoru všichni takoví, jak je vidí většina společnosti. Ne všichni kouří a nadměru pijí alkohol. Možná se neumí tak dobře učit, jako žáci jiných středních škol, zato jsou mnohem více pracovití i prakticky založení. Ve volném čase se věnují sportu, rybaření, svůj čas také věnují přátelům, pomáhají v rodinné firmě a rádi řídí auta a motorky.

Pro dotazované žáky jsou nevýznamnějšími hodnotami rodina, přátelé, vzdělání a práce. Všichni chtějí studovanou střední školu dokončit a žáci nematuritních oborů si v budoucnu plánují dodělat i maturitu. Oba truhláři chtějí mít vlastní, dobře vybavenou dílnu a také hodně zakázek. *„Já teď budu po škole dělat u táty a tam se ještě určitě hodně naučím, hlavně, aby bylo dost zakázek a aby lidi měli peníze. Pak jim vyrobím všechno, co budou chtít,*“ (žák SOU, 17 let). Představují si, že budou bydlet ve vlastním domě se svou rodinou, budoucí kuchař chce vařit v nějaké „lepší“ restauraci. Po absolvování maturitního oboru si chce dotazovaný žák najít práci, která ho bude bavit, založit rodinu a cestovat. Pro tuto školu se dva dotazovaní žáci rozhodli, protože je

učení příliš nebavilo a neměli na základní škole dobré výsledky. Také z vlastního zájmu, protože práce se dřevem se jim vždy líbila a otec jednoho z nich má vlastní truhlárnu. Jeden žák se pro svůj obor rozhodl po poradě s rodiči a žák maturitního oboru sem přestoupil ze Střední průmyslové školy. Pokud by znovu vybírali střední školu, všichni by opět volili stejně. Studované obory je baví a možnost pokračování v dalším studiu mají na této škole také. Jsou přesvědčeni, že do praxe budou připraveni po absolvování této školy dobře.

Příloha II. – Podrobnější interpretace získaných dat – rodiče žáků

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 27 rodičů žáků všech píseckých středních škol. Záměrně byli vybráni podle svého nejvyššího ukončeného vzdělání – rodič s vysokoškolským vzděláním, středním odborným nebo všeobecným vzděláním s maturitou a rodič, který získal střední vzdělání s výučním listem. Tak mohli reprezentovat tři možné úrovně kulturního kapitálu, který může ovlivnit typ středního vzdělání, který volí jejich děti, případně pohled na různé typy středního vzdělání, který zastávají lidé ze širšího vzdělanostního spektra. Na otázky výzkumu tak odpovídalo 9 vysokoškoláků, 10 středoškoláků a 8 absolventů středního vzdělání s výučním listem.

Rodiče žáků Gymnázia Písek

Dotazování tohoto výzkumu se zúčastnilo celkem pět rodičů žáků gymnázia, dva absolventi VŠ, dva středoškoláci a jeden rodič vyučený. Dva z nich byli rodiči žáka čtyřletého gymnázia, dva osmiletého a dítě jednoho z dotazovaných je žákem dvojjazyčného, česko-belgického gymnázia. Nikdo z rodičů neměl sám střední všeobecné vzdělání, což se zjistilo až v průběhu rozhovoru.

Prestižní střední školu charakterizuje především úspěšnost jejích žáků u maturit, při přijímacím řízení na vysokou školu a také v dalším studiu nebo v zaměstnání. Důležití jsou také její pedagogové, to, jaké má škola zázemí, ve smyslu vybavení učeben a atmosféra, která tam panuje jak mezi žáky, tak v učitelském sboru. Prestižní školy připravují také své žáky pro výkon prestižních povolání, nebo přímo pro určité zaměstnavatele, kteří si stanovili absolvování takové školy jako podmínku k přijetí uchazeče na danou pracovní pozici. Jedna z respondentek uvedla, že prestižní škola je pouze škola soukromá a jeden z dotazovaných naopak zastával názor, že prestižní školou rozhodně soukromá škola není. Podle názorů těchto dotazovaných je nejprestižnější gymnázium, a tedy střední všeobecné vzdělání. To pro náročnost a obsáhlost tohoto typu studia a připravenost jeho absolventů ke studiu těch nenáročnějších oborů vysokých škol. *„Ono, když sem předloni přijeli ze SCIA a dělali nějaký výzkum mezi žáky a měřili jejich IQ, nebo co, tak jim řekli, že z celého okresu a ze všech středních škol chtějí zkoumat jen ty nejchytřejší lidi, a to byla právě jedna*

třída z osmiletého a áčko čtyřletého gymnázia. Tak to taky asi o něčem svědčí,“ (matka žákyně gymnázia). Na druhém místě to byly, bez ohledu na pořadí SPŠ, OA, a SZŠ, na dalších místech pak SLŠ a SZeŠ, a tedy střední odborné vzdělání s maturitou. Na posledním místě, co do prestiže, skončilo, v názorech rodičů, SOU – střední vzdělání s výučním listem.

Nejdůležitější je podle dotazovaných rodičů to, aby děti byly na škole spokojené a aby se na vybrané škole vyučovaly především ty předměty, které mohou pak dále uplatnit při dalším studiu. Škola by měla také jedince naučit takovým dovednostem, díky kterým se bude schopen také v budoucnu učit novým věcem a bude se chtít dále vzdělávat. Podle jednoho z dotazovaných by se při výběru střední školy vůbec nemělo brát v úvahu budoucí uplatnění. Je to proto, že nikdo neví, která profese bude v dalších letech pro společnost významná. Nejdůležitější je proto zájem dítěte.

Dotazovaní rodiče svým dětem do výběru střední školy nezasahovali, nechali je rozhodnout samy. Jedna matka však uvedla, že své dceři při výběru střední školy radila. Přestože své děti všichni rodiče v jejich výběru podpořili, uvedli, že přihlíželi zejména k jejich schopnostem a studijním výsledkům, které byly na základní škole vynikající. Přiznali však, že i kdyby tomu tak nebylo, preferovali by stále gymnázium, protože poskytuje kvalitní přípravu pro další vysokoškolské studium právě těch oborů, o které mají jejich děti zájem. Na mnohé obory vysokých škol se nyní rovněž nedělají přijímací zkoušky a dnes také již nerozhodují známky na maturitním vysvědčení. Na vysokých školách pak ale mnoho studentů neuspěje a podle názoru dotazovaných rodičů je to zejména proto, že ze středních odborných škol nebyli žáci na náročné vysokoškolské studium dostatečně připraveni po teoretické stránce. Gymnázium však své žáky připraví nejlépe. Rodiče žákyně dvojjazyčného gymnázia preferovali nejen všeobecné vzdělání, ale především intenzivní výuku francouzského jazyka.

Typ středního vzdělání může, podle odpovědí dotazovaných, život člověka ovlivnit, záleží při tom především na dobrém výběru střední školy samé. A také na tom, jak každé dítě ke studiu přistoupí a co si ze střední školy, kterou studuje, „vezme“. K opačným názorům patřil ten, že *„budoucí život člověka neovlivní, protože středním vzděláním jeho vzdělávací cesta ještě zdaleka nekončí, anebo je v současné době vcelku jedno, kterou školu člověk vystuduje, záleží na něm samém, na jeho schopnostech a také na společnosti ostatních lidí, do které se v budoucnu dostane a jak využije všech*

šanci, které bude mít,“ (otec žáka gymnázia). To souvisí spíše se širokými sociálními kontakty, než se vzděláním.

Rodiče žáků Obchodní akademie

Dotazování formou rozhovoru se zúčastnili čtyři rodiče žáků Obchodní akademie, jeden rodič s vysokoškolským vzděláním, dva absolventi SŠ, jeden vyučený.

Prestižní školu, podle těchto dotazovaných, charakterizují především pedagogové, obsah studia, úspěšnost žáků u maturity a u přijímacího řízení na vysoké školy a také úspěšnost jejich absolventů v praxi (to v případě odborných středních škol). Také pro rodiče žáků OA je nejprestižnější školou gymnázium, přestože jeden z respondentů k tomu podotkl, že: *„je to v poslední době, co se odbornosti některých pedagogů i schopností mnohých jeho žáků týká, ale celkem nezaslouženě a vychází to asi spíš ze sociálního statusu a postavení rodičů těch dětí, které tam studují,“* (otec žákyně OA). Na dalším místě stojí SPŠ, na 3. místě OA, 4. SZŠ, 5. SLŠ a VOŠ, 6. SZeŠ a poslední je SOU. Také u těchto rodičů stojí na posledním místě střední vzdělání s výučním listem. Střední odborné vzdělání s maturitou je na místě druhém, které také všichni i dotazovaní jednoznačně upřednostňují. Je tomu tak proto, že všeobecné vzdělání nepřináší člověku žádnou odbornost a pokud by se dítě nedostalo na vysokou školu, nebo při jejím studiu neuspělo, nebylo by profesně vůbec připraveno. Přesto všichni dotazovaní počítají s tím, že jejich dítě bude ve studiu na vysoké škole pokračovat. V současné době, kdy neexistují žádná omezení, týkající se počtu přijatých k maturitním oborům, by, podle názoru těchto dotazovaných, nebylo správné, dát dítě ani na učební obor, a tím omezit jeho možnosti dalšího studia. *„Teď ty děti mají takové možnosti, o kterých se nám ani nesnilo. Takže – ať studují dál. Horší je to ale pro rodiče, protože hodně lidí má teď ekonomické problémy a je bez práce, a držet dítě na škole je už takhle dost drahé. A jestli ještě zavedou to školné, jak pořád vyhrožují, tak na to, aby drželi své děti na vysoké, spousta rodičů nebude mít a možná dost šikovných dětí tak nebude moci studovat. Hlavně ale, až nějakou školu vystudují, aby našli taky nějakou práci,“* (matka žákyně OA).

Nejdůležitější je, podle dotazovaných, aby škola dítě bavila, mělo k jejímu studiu předpoklady a aby díky tomu, co ho naučí, našlo také v budoucnu profesní uplatnění. *„Důležité je si uvědomit schopnosti dítěte, a pokud by se po nějaké době zjistilo, že*

původní výběr nebyl vhodný, není třeba se bát a stydět. Je lépe zvolit jinou školu, přestoupit na ni i za cenu ztráty jednoho roku a studovat jinde s větším zájmem, a tedy i úspěchem,“ (matka žákyně OA). Všichni dotazovaní rodiče studentů OA svým dětem s výběrem střední školy radili. Šlo jim zejména o budoucí profesní uplatnění jejich dětí, o to, aby vzděláním získaly nějakou odbornost a také dobrou jazykovou vybavenost. Podle jejich názoru oba tyto požadavky OA splňuje, neboť poskytuje víceméně univerzální vzdělání, které umožní budoucí uplatnění na mnoha pracovních pozicích v nejrůznějších oborech. Důležité bylo také to, že jejich děti měly podobný názor a tuto školu samy chtěly studovat. Pro jednu dotazovanou bylo důležité, aby měla dcera maturitu, nechtěla, aby byla pouze vyučena, druhá, sama absolventka gymnázia uvedla, že nechtěla, aby měla její dcera všeobecné vzdělání.

Typ středního vzdělání, v názorech těchto dotazovaných, život člověka příliš ovlivnit nemůže. *„Já si myslím, že se každý rodí pro nějakou profesi a k té se pak dostane, buď kratší, nebo delší cestou. Já třeba jsem vždycky chtěla učit, šla jsem na gymnázium, ale na pedagogickou fakultu jsem se už nedostala. Nastoupila jsem pak jako nekvalifikovaná vychovatelka do dětského domova a školu si dodělala později. Dnes učím skoro dvacet let. Takže jsem se k dětem nakonec také dostala. Teď jsou ty možnosti ještě daleko větší. Já jsem v tomhle fatalista – pokud se pro nějakou profesi narodíš, prostě se k ní nějak stejně dostaneš,*“ (matka žákyně OA). To však není to jediné. Důležité je pro budoucí život zejména zdraví, lidé, které budou mít kolem sebe a také štěstí a stav společnosti, ve které budou v budoucnu žít.

Rodiče žáků Střední průmyslové školy a Vyšší odborné školy

Výzkumu se zúčastnili celkem čtyři rodiče, jejichž synové studují tuto školu, dva VŠ, jeden absolvent SŠ – gymnázium, jeden vyučený.

Prestižní školu charakterizuje podle těchto respondentů především kvalitní obsah studia, jeho náročnost, odborná i profesní kvalita pedagogického sboru a procento úspěšnosti u maturitní zkoušky. Prestižní škola se umí také dobře prezentovat na veřejnosti a dosahuje skvělých výsledků v porovnání se školami se stejným zaměřením. A je to také ta, za kterou stojí za to dojíždět i ze širokého okolí, protože má dobré jméno a uchazeči musí skládat přijímací zkoušky. Přesto, že školu označili tito dotazovaní, jako bezesporu prestižní, školou z největší prestiží je však v tomto případě gymnázium.

Je tomu tak proto, že poskytuje mnohem hlubší všeobecné vzdělání v humanitních a přírodovědných oborech, a tudíž připraví své žáky ke studiu mnohem širšího spektra vysokoškolských oborů. „*No, tam by asi měli brát ty děti na nějaké přijímačky a ty, které se pro to opravdu hodí. Možná by to měly být takové ty zkoušky jako na vysokou, jestli mají na tak náročné studium předpoklady, a tak. Takhle tam jdou na průměr a kolikrát se tam dostanou děti z Waldorfské školy, které neumí vůbec nic nebo děti z vesnických základek, které mají samé jedničky, ale v porovnání s městskými, jsou mnohem horší. A některý fakt chytrý děti třeba z písecké jazykovky, kde mají rodilé mluvčí na dva jazyky a je to dost náročná škola a klidně jim tam dají na vysvědčení i dvojku z kreslení, tak ty na to gymnázium pak kvůli té dvojce třeba vůbec nevezmou. Takže tomu systému teď, podle mě, chybí hlavně ty přijímačky,*“ (otec žáka SPŠ). Na druhém místě je to pak SPŠ (náročné studium matematiky a odborných předmětů), další místa potom zaujímají bez ohledu na pořadí OA, SZŠ, SLŠ a SZeŠ. Na místě posledním to je studium SOU. Ne snad proto, že by neposkytovalo kvalitní profesní přípravu, podle názoru těchto rodičů je však dnešní doba nastavena tak, že nejnižším požadavkem budoucích zaměstnavatelů je maturita. Také se obávají, že složení současných žáků odborného učiliště není, co do kvality jak jejich schopností, tak jejich chování a vystupování na veřejnosti, to nejlepší. Všichni dotazovaní uvedli, že preferují střední odborné vzdělání s maturitou, protože: „*všeobecné střední vzdělání nenabízí odbornou kvalifikaci a své absolventy tak, snad kromě širokého kulturně - historického přehledu, kvalitní jazykové vybavenosti a možné schopnosti používání ostrých loktů a velkého sebevědomí nepřipraví k žádnému konkrétnímu povolání...*“ (otec žáka SPŠ). Střední vzdělání s výučním listem není v jejich pohledu nijak atraktivním proto, že maturita je dnes důležitá a každý zaměstnavatel ji může a asi i bude po svém pracovníkovi požadovat. V neposlední řadě je také důvodem absence přijímacího řízení na střední školy, a „*pokud dnes přijmou téměř každého na maturitní studijní program, kteří žáci pak zbývají ke studiu odborných učilišť?*“ (matka žáka SPŠ).

„*Při výběru střední školy je nejdůležitější nepodlehnout „davové psychóze“ ostatních spolužáků a také rodičů a jejich přátel, dobře si promyslet a seznámit se s tím, co jednotlivé školy a studijní programy nabízejí a samozřejmě vzít také v úvahu zájmy a schopnosti dítěte,*“ (otec žáka SPŠ). Je dobré také přihlížet k tomu, jak bude dítě po absolvování té které školy připraveno pro praxi nebo další studium. Žádný z dotazovaných svým dětem ve výběru střední školy neradil, děti se rozhodly samy.

Rodiče je však podpořili v jejich rozhodnutí také vzhledem k tomu, že počítače a vše kolem nich byl hlavním zájmem jejich dětí a také měli dobré školní výsledky na základní škole. Důležité pro ně však bylo to, aby si jejich děti vybraly školu, kterou jednak zvládnou, jednak je bude bavit a také je nějak odborně profesně připraví a najdou pak využití v praxi.

Typ středního vzdělání člověka rozhodně ovlivní, škola, pokud je vhodně zvolená, nasměruje jeho profesní cestu a pokud si z něj jedinec vezme to, co mu nabízí, bude na svůj profesní i osobní život připraven dobře.

Rodiče žáků Střední zemědělské školy

Tohoto výzkumu se zúčastnili celkem tři rodiče žáků této střední školy. Jejich vzdělání bylo zastoupeno takto – jeden rodič VŠ, jeden SŠ - gymnázium, jeden vyučený.

Prestižní střední školu charakterizuje zejména úroveň těch, kteří na ní studují, a která by neměla být dána sociální pozicí jejich rodičů. Dále je rozhodující pedagogický sbor a také úroveň vzdělání, které taková škola poskytuje a další možnost uplatnění jejich absolventů. V tomto případě je na prvním místě v pomyslném žebříčku prestiže pro většinu dotazovaných střední odborné vzdělání s maturitou. Pokud bychom se podívali také na prestiž uvnitř této skupiny, na prvním místě stojí SLŠ, pro svoji bohatou historii, tradici, kterou má a způsob, jakým se prezentuje na veřejnosti. Na dalším místě to je SPŠ a dále, bez ohledu na pořadí je to OA, SZŠ, SZeŠ, SOU. Na druhém místě, co do prestiže středního vzdělání obecně, to je u některých rodičů střední všeobecné vzdělání. Střední vzdělání s výučním listem pak zaujímá třetí, nejméně prestižní, místo. Rodiče tak obecně uznávají vysokou náročnost gymnaziálního studia i kvalitní přípravu žáků ke studiu vysoké školy, stejně tak si však myslí, že současné gymnázium studují, vedle těch nejnadanějších, zejména děti rodičů s vysokým socioekonomickým statusem. Ty k těm skutečně nadaným žákům rozhodně nepatří a studium zde je v jejich případě pouze záležitostí jisté módy a odráží tak spíše vyšší sociální pozici rodičů. „*Já vám řeknu, když vidím některý ty doktorský děti, jak se chovají a jak jsou nafoukaný. To ale není jejich zásluha, že je tatínek doktor, to je jeho zásluha. A že by ty děti byly obzvlášť moc chytrý – to se mi taky nějak nezdá. Holt – asi to patří k bontonu – mít dítě na gymplu. Ale podle mě tam z těch, co tam jsou teď, dost lidí nepatří,*“ (matka žáka SZeŠ). Na místě posledním pak stojí střední vzdělání

s výučním listem zejména proto, že zdejší studium je nejméně náročné ze všech typů studia a v současné době je také práce v dělnických profesích málo finančně ohodnocena. Dotazovaní ale uznávají, že kvalitní řemeslník má na trhu práce dnes mnohem lepší možnost uplatnění, než maturant některé střední odborné školy.

Při výběru střední školy je nejdůležitější, aby škola dítě bavila, a bylo dobře připraveno k maturitě a také možnému dalšímu studiu. Měla by jedinci předat, kromě dané odbornosti, také všeobecné znalosti a dovednosti důležité pro život. Škola by také měla být pokud možno v místě bydliště. Všichni dotazovaní rodiče svým dětem při výběru střední školy radili a preferovali získání maturitního vysvědčení. Jeden z dotazovaných uvedl, že má malou rodinnou farmu, a protože jeho syn nebyl na základní škole zcela rozhodnut, jaký obor by měl studovat, tuto školu mu doporučil s vidinou jeho budoucího uplatnění právě na této farmě. Jeden z rodičů naopak svému synovi studium na této škole nedoporučoval pro jeho, ve srovnání s ostatními spolužáky, výborné studijní výsledky na základní škole. Všichni dotazovaní preferují střední odborné vzdělání s maturitou před středním vzděláním s výučním listem a všeobecným vzděláním. Dávají tak přednost odbornosti před širokým všeobecným přehledem.

Někteří rodiče se domnívají, že typ středního vzdělání člověka ovlivnit nemůže, ovšem, jde-li o maturitní vzdělání. To mu umožní další studium a může mu pomoci, pokud si studijní obor střední školy nezvolil zcela podle svých schopností, vydat se později tím správným směrem. *„Jestli ale dítě na ten obor s maturitou nestačí, měl by si najít dobrý učební obor a vyučit se v něm. Když pak bude dobrým a šikovným řemeslníkem, může se nakonec ve společnosti i osobně uplatnit mnohem lépe, než maturant, který pak ve svém oboru nemůže získat práci, nebo někdo z gymnázia, který nešel na vysokou školu a nakonec neumí nic a skončí na pracovním úřadě,“* (matka žáka SZeŠ).

Rodiče žáků Střední zdravotnické školy

Mého výzkumného šetření se zúčastnili celkem čtyři rodiče žáků této školy, jeden rodič VŠ, dva SŠ, jeden rodič vyučený.

Prestiž střední školy spočívá podle nich především ve kvalitě její výuky, schopnosti

připravit své žáky pro praxi, atmosférou na škole a také historické tradici, kterou daná škola má. „*Tady třeba, i když dává gympl, nebo jiná škola ředitelské volno, žádné ředitelské volno nemají a do školy nebo na praxi musí. Tady není žádné ulejšování. A to je taky moc dobře,*“ (matka žáka SZŠ). Školou s nejvyšší prestiží je i v tomto případě, v názorech dotazovaných, gymnázium, pro širokou paletu a intenzitu vyučovaných všeobecných předmětů a celkovou náročnost svého studia. Měli by zde studovat jen opravdu ti nejlepší. Na druhém místě stojí SPŠ – má náročné studium technických oborů a matematiky. Třetí místo obsadila SZŠ, a to nejen pro výuku náročných odborných předmětů, ale následně v profesi zdravotníka jde především o práci s lidmi, jejich zdraví a to vyžaduje, vedle odbornosti i jisté psychologické schopnosti a velkou psychickou odolnost. Dále je to potom SLŠ – pro svoji historickou tradici v Písku, OA a SZŠ. Na posledním místě stojí i u těchto dotazovaných SOU, a to pro nižší studijní úroveň jeho žáků. To je, podle názoru těchto rodičů však dáno současným systémem českého středního školství, konkrétně tím, že na žádnou ze středních škol se nedělají přijímací zkoušky a na učiliště tak nastupují pouze žáci s nejhorsím prospěchem a s nejhorsím chováním. „*Když teď vezmou na střední školu kdekoho, tak by mě zajímalo, kdo tak asi může jít na ten učňák. Měli by s tím něco konečně udělat, nebo ty řemesla upadnou úplně. Za nás ta škola byla plná lidí – a to měli na základce třeba jenom jednu trojku. Teď? Teď snad chodí na střední s maturitou i se čtyřkami. To je hrozný,*“ (matka žákyně, SZŠ). Nejprestižnější je tedy z pohledu těchto dotazovaných střední všeobecné vzdělání, na druhém místě stojí střední odborné vzdělání s maturitou a na místě posledním je to pak střední vzdělání s výučním listem. Tito rodiče však upřednostňují střední odborné vzdělání s maturitou. To pro výkon některých profesí, podle jejich názoru, zcela postačí. Člověk s výučním listem, pokud svoji práci umí a dělá ji rád a dobře, je ve společnosti jistě ceněn, přesto není toto vzdělání dostatečně společensky oceňováno, a proto ho nepreferují.

Při výběru střední školy je nejdůležitější především zájem dítěte, jeho schopnosti a také možnosti jeho profesního uplatnění po ukončení studia. Důležitá je však také kvalita učitelského sboru a atmosféra, která na škole panuje. Všichni dotazovaní uvedli, že svým dětem při výběru střední školy radili. Jejich rady se týkaly především dalšího uplatnění po ukončení studia. Kvalifikované zdravotníky bude potřebovat každá společnost a vždy, ať už sestry, nebo záchranáře. Jedna matka uvedla, že tuto školu vybrali se svou sluchově postiženou dcerou záměrně proto, aby získala základní

zdravotnické i širší všeobecné vzdělání, může pak pokračovat v dalším studiu a později pracovat s podobně postiženými lidmi. Jedna z dotazovaných důsledně trvala u své dcery na studiu na této škole a získání maturity, přestože to její dcera nechtěla. Dnes to tato matka však považuje za chybu. *„To byla moje největší chyba a už bych to nikdy neudělala, nutit holku do maturity. Už tady jednou propadla a já se radši ani neptám, jak to má letos. Jestli neuspěje, domluvili jsme se s manželem, že půjde normálně do práce. Žádná další šance už nebude. Jenomže to je moje vina, kdybych jí nechala, aby šla, kam chtěla, mohli jsme mít všichni klid,“* (matka žákyně SZŠ).

Typ středního vzdělání člověka ovlivnit do budoucna může, protože mu dá základy jeho budoucí profese a naučí ho, jak žít mezi ostatními lidmi.

Rodiče žáků Vyšší odborné školy lesnické a Střední lesnické školy B. Schwarzenberga

Dotazování tohoto výzkumu se zúčastnili celkem tři rodiče žáků této školy, dvě jejich děti studují maturitní obor, jeden studuje nematuritní obor s výučním listem. Jeden rodič byl sám absolvent VŠ, jeden SŠ, jeden rodič byl vyučený.

Podle názoru všech dotazovaných charakterizuje prestižní školu především úroveň vzdělání, které poskytuje, úspěšnost absolventů v dalším studiu a také v neposlední řadě historická tradice dané školy a to, jak se prezentuje na veřejnosti. Na prvním místě stojí všeobecný typ vzdělání, a tedy gymnázium, přestože *„...ale to bývalo, za nás, dnes to tak rozhodně není. Z mnoha důvodů – nekvalitní žáci i někteří učitelé a na francouzský gympl dělají někdy i třetí kolo přijímaček, aby jim tam vůbec někdo šel. A tak tam dávají svoje děti hlavně ti, co je pro ně z nějakého důvodu důležité, aby jejich dítě bylo na gymplu, ale přitom se bojí, že by se na ten čtyřletý nedostalo. A na ten pak, během studia, ty děti potichu přejdou. No, a podle toho to tam taky pak vypadá,“* (otec žáka SLŠ). Na druhém místě, co do prestiže to je u těchto dotazovaných střední odborné vzdělání s maturitou. Pořadí uvnitř této skupiny je takovéto: 1. SLŠ, pro svoji historickou tradici a prezentaci školy na veřejnosti. 2. SPŠ, a to pro vysokou náročnost zdejšího studia. Na dalších místech stojí bez ohledu na pořadí OA, SZŠ, SOU a až poslední místo zaujímá SZeŠ. Možná proto, že také SLŠ nabízí nematuritní studijní programy, a proto rodiče žáků této školy nepohlížejí na žáky SOU jako na „žáky druhé kategorie“. Věří, že zde získají kvalitní odbornost a profesní přípravu v rámci praxe

a v budoucnu se mnohem lépe uplatní než někteří absolventi maturitních oborů. Dotazovaní rodiče uvedli, že preferují střední odborné vzdělání s maturitou, na druhém místě v jejich názorech stojí střední vzdělání s výučním listem a teprve jako třetí se umístilo všeobecné střední vzdělání. Neposkytuje žádnou odbornost a produkuje, dnes více nezaslouženě příliš sebevědomé jedince, jejichž, víceméně jedinou, předností je dobré sociální zázemí.

Podle těchto rodičů je nejdůležitější, aby si dítě vybralo školu, která ho bude bavit a bude na ni spokojené. Také by ho měla dobře připravit k maturitě, a pokud jde o školu odbornou, vybavit ho potřebnými vědomostmi a dovednostmi, které uplatní v budoucí praxi. Někdy je třeba také zvážit finanční náklady, spojené se studiem střední školy mimo místo bydliště, někdo může preferovat takovou školu, jejíž absolvent má v budoucím zaměstnání větší možnost dobrého výdělků, nebo jeho pracovní pozice bude mít větší společenskou prestiž. Žádný z rodičů tohoto dotazování svému dítěti s výběrem střední školy neradil, jejich děti se pro studium na této škole rozhodly samy a oni je pouze v jejich rozhodnutí podpořili. Pokud by však svým dětem radili, preferovali by zejména odbornost a možnost uplatnění v praxi.

Typ středního vzdělání může jedince ovlivnit, pokud následně najde práci ve svém oboru. Pokud ne a je nucen se vzdělávat dále, či rekvalifikovat se, nebo nenajde práci vůbec, byla jeho volba špatná. Pokud škola dítě nebaví a není v ní úspěšné, nebude chtít ve studiu pokračovat nikdy a může se stát, že nebude úspěšné ani ve svém životě vůbec. *„Volba střední školy je důležitá věc, ale věk, ve kterém si člověk svoji další profesní cestu vybírá, je velmi nízký. Střední škola by mu měla spíše naznačit, kterým směrem se vydat později a naučit ho se v životě kolem sebe dobře orientovat a naučit ho taky, jak se učit dál,“* (otec žáka SLŠ).

Rodiče žáků Střední odborné školy a Středního odborného učiliště

Výzkumu se zúčastnili celkem čtyři rodiče žáků této školy. Tři jejich děti jsou žáky nematuritních oborů, jeden studuje maturitní obor. Vzdělání rodičů zde bylo zastoupeno takto – jeden rodič VŠ, jeden SŠ, dva rodiče vyučení.

Prestižní střední školu charakterizuje zejména její tradice, úspěšnost jejich žáků u závěrečných zkoušek a maturity a také schopnost a míra jejich uplatnění v praxi. Na

čelných místech pak v tomto ohledu u těchto respondentů stojí, bez ohledu na pořadí SPŠ, SZŠ a SLŠ, a to zejména pro svoji náročnost, poskytování odborného vzdělání a také bohatou historickou tradici škol. Na 4. místě je to SOU a dále pak SZŠ a OA. Na posledním místě, s nejnižší prestiží je to pro dva dotazované rodiče gymnázium. To neposkytuje žádné odborné vzdělání a jeho žáci, kteří by měli být opravdu těmi nejnadanějšími, takovými často nejsou. Typem středního vzdělání, který rodiče žáků SOU preferují, je střední odborné vzdělání s maturitou, protože nabízí jak nějakou odbornost – přímou připravenost do praxe, tak také širší vzdělání, které umožňuje další studium. Na druhém místě je to střední vzdělání s výučním listem, na posledním místě pak všeobecné vzdělání, gymnaziální. Je to proto, že nenabízí žádnou odbornost a bez dalšího studia nedá svým absolventům nic víc, než škola základní. Jeden rodič však za nejprestižnější považuje střední všeobecné vzdělání, na druhém místě v jeho názorech stojí střední odborné vzdělání s maturitou a jako poslední je to střední vzdělání s výučním listem.

Při výběru střední školy je nejdůležitější posoudit správně schopnosti dítěte a z nich pak vyjít. *„Podle mě, nemá cenu nutit někoho do školy, aby měl maturitu, za každou cenu. Jestli na to nemá a škola ho nebaví, proč. Ted' se můžeš vyučit a tu maturitu si klidně dodělat, jestli je to tak nutné. Ted' chce každý chodit s kufříkem a elektrikář bude ten pán v obleku. Ale, kdo pak bude dělat? Co je tohle za divnej svět? Měli by to ti nahoře nějak změnit a více ty mladé podpořit. Třeba nějakou mzdou nebo náborovými příplatky. To by také mohlo být pro někoho motivací, když je ted' krize a mezi lidmi moc peněz není,“* (otec žáka SOU). Důležitá je možnost budoucího uplatnění. Také ale, aby škola dítě bavila a cítilo se na ní dobře. Všichni dotazovaní rodiče svým dětem s výběrem střední školy a oboru studia radili. V radách především reálně zhodnotili studijní schopnosti svých dětí, roli hrála také široká možnost uplatnění konkrétních oborů v praxi. V případě žáka maturitního oboru šlo o zhodnocení jeho celkové situace a racionální úvaha o změně studijního oboru po 1. ročníku studia na jiné střední škole.

Typ středního vzdělání může člověka významně ovlivnit. Pokud si obor svého studia vybere dobře a baví ho, může se v budoucnosti také dobře profesně uplatnit. Je proto důležité vybírat s rozvahou, případně ještě obor studia změnit, pokud cítíme, že to není to pravé. *„Na střední škole se učíme nejen profesi, ale hlavně získáváme širší informace o světě, společnosti a o tom, jak v ní máme žít,“* (matka žáka SOU).

Příloha III.

Otázky pro výzkum – žáci středních škol

Identifikační údaje: název střední školy, kterou studuje, věk, ročník, obor studia, nejvyšší dosažené vzdělání rodičů a jejich zaměstnání

Výzkumné otázky:

1. Čím je, podle tvého názoru, dána prestiž školy?
2. Sestav svůj vlastní žebříček píseckých středních škol z hlediska prestiže. Která z nich je, podle tebe, nejvíce a která je nejméně prestižní?
3. Každý studijní obor je svým způsobem náročný. Sestav žebříček náročnosti studia na píseckých středních školách od oboru, jehož studium je podle tvého názoru, nejnáročnější, po nejméně studijně náročný obor.
4. Pokud chceš pokračovat v dalším studiu, jaký obor by to měl být?
5. Jaké profesi by ses chtěl (a) v budoucnu věnovat?
6. Jací jsou, podle tebe, žáci tvé školy?
7. Co děláš ve volném čase?
8. Jmenuj hodnoty, které jsou pro tebe v životě důležité.
9. Jak si představuješ svoji budoucnost?
10. Proč ses rozhodl (a) studovat právě tuto školu a tento obor? Radil ses s někým – s kým a v čem tyto rady spočívaly.
11. Pokud by sis měl znovu vybírat střední školu, vybral by sis stejně?

Příloha IV.

Otázky pro výzkum – rodiče žáků středních škol

Identifikační údaje: nejvyšší dosažené vzdělání, obor vzdělání, zaměstnání, škola a obor, který studuje jejich dítě

Výzkumné otázky:

1. Co, podle vašeho názoru, charakterizuje prestižní střední školu nebo obor studia, v čem ona prestiž spočívá?
2. Sestavte svůj žebříček prestiže píseckých středních škol, od nejprestižnější po nejméně prestižní.
3. Který typ středního vzdělání (všeobecné, střední odborné s maturitou, střední vzdělání s výučním listem) z hlediska budoucího uplatnění, či dalšího studia preferujete?
4. Co je, podle vás, při výběru typu středoškolského vzdělání nejdůležitější?
5. Pokud jste radil svému dítěti při výběru střední školy, v čem tyto rady spočívaly?
6. Jak může ovlivnit život člověka typ středního vzdělání, který vystuduje?

Příloha V.

Přepis zajímavých odpovědí – žáci

1. Čím je, podle tvého názoru, dána prestiž školy?

Žák Střední lesnické školy, obor Lesnictví, 17 let, 3. roč., oba rodiče SOŠ s maturitou, pracují jako servisní technik a úřednice

„Prestiž školy je dána kvalitou učitelů, kteří na ní učí a taky těch, kteří tam studují. Tím, jak připraví své žáky k maturitě, nebo do praxe. Hlavně ale také historickou tradicí, kterou ta škola má, jako třeba naše lesnická škola. Studuje tady hodně lidí odjinud než z Písku, máme i svůj internát, takže taková škola může být prestižní i z toho důvodu, že za ní žáci dojíždí i z velké dálky. Taky ale tím, jak se škola prezentuje na veřejnosti. My třeba, když je nějaká slavnostní příležitost, chodíme v lesnických uniformách, i holky. Těm se to ale někdy nelíbí. Taky, když máme maturitní ples, chodíme v těch uniformách a taky do tanečních. Ve městě slavíme vždycky sv. Huberta, máme koně a povozy a jedna holka je vždycky bohyně lovu Diana. Nebo pomáháme při velkém Mysliveckém plese tady v Kulturním domě vždycky v zimě. Taky spolupracujeme se základními školama ve městě, děti s námi chodí do školního polesí nebo našeho arboreta a ukazujeme jim tam stromy, nebo jak se vyřeže motorovou pilou socha ze dřeva. Taky s nimi vyrábíme třeba krmítka a pozorujeme ptáky. A to se, myslím si lidem ve městě líbí. Ve městě se o naší škole ví, a tak může mít taky z tohoto důvodu vyšší prestiž, než jiné školy.“

2. Sestav svůj vlastní žebříček píseckých středních škol z hlediska prestiže. Která z nich je, podle tebe, nejvíce a která je nejméně prestižní?

Žákyně Obchodní akademie, 17 let, 2. roč., oba rodiče VŠ – stavební a elektrotechnická fakulta, učitelka ZŠ, učitel SŠ

„Nejprestižnější je určitě gympl, protože je tam hodně náročné studium a z naší jazykové základky tam šli ti nejlepší. Já měla taky ve škole samé jedničky, ale když jsem řekla, že na gympl nejdu, tak se mnou některé holky přestaly mluvit, když jdu jenom na obchodku. Tak je ta asi škola prestižní i z jiných důvodů. Na druhém místě to je určitě průmyslovka. Tam učí táta a chodí tam brácha a vím, jak moc se tam musel učit a taky

to hodně lidí nezvládne. Potom naše Obchodní akademie. Máme hodně jazyky a ty odborné ekonomické předměty jsou docela těžké. Taky jsme dobří v soutěžích v účetnictví a fiktivních firem i ve psaní na klávesnici. Někdo říká, že prestižní nejsme, protože se nic pořádného nenaučíme a pak stejně neseženeme práci, ale já si to nemyslím. Pak by to mohla být asi zdravotní škola. Sestřičky se musí starat o nemocné lidi, a to je zodpovědné. Potom asi lesárna. Ta má velkou tradici a kluci musí pracovat v lese a taky střílet a musí se toho muset hodně učit v přírodopisu a mají tam hodně latinu. Na posledním místě v těch odborných školách je to zemědělkyně. Tam asi chodí jenom ti, co by se jinam kvůli prospěchu nedostali a chtějí mít maturitu. Tu školu asi udělá každý, ale nesmí se štítit špíny a zápachu. Nejmenší prestiž má určitě učňák. Ono je důležité umět nějaké řemeslo, ale když teď skoro všichni jdou na nějakou střední školu s maturitou, tak na ten učňák musí jít asi ten největší propad ze základek. Co je znám, tak se moc neumí ani chovat a nevím, jestli z nich něco bude i po tom učňáku.“

3. Každý studijní obor je svým způsobem náročný. Sestav žebříček náročnosti studia na pískových středních školách od oboru, jehož studium je podle tvého názoru, nejnáročnější, po nejméně studijně náročný obor.

Žák SOU, maturitní obor – Obchodně-podnikatelská činnost, 19 let, 3. roč., matka absolventka SOU – prodavačka, samoživitelka

„Nejnáročnější školou je, podle mě, průmyslovka. Je to opravdu těžká škola, hlavně matematika a angličtina tam byly dost těžké předměty. Vždycky mě bavily počítače a myslel jsem si, že na tu školu mám, ale nedařilo se mi tam. Možná proto, že jsem chodil na vesnickou základku a neměl jsi ty znalosti z matiky a angličtiny, co kluci z města, nebo jenom můj zájem o počítače nestačil. Prestižní je, podle mě, ta škola proto, že jednak hodně těžká a taky proto, že dá člověku nějakou specializaci. A počítače tady už asi budou navždycky. Na druhém místě je to pro mě gympl, protože učí všechny předměty hodně do hloubky, i ty, které asi ti lidi nikdy v životě potřebovat nebudou. A taky tam mají hodně jazyků. Ale zato budou moci jít, na jakou vysokou budou chtít. Hlavně na doktory a právníky. Prostě se tam musí hodně učit, to je fakt. Pak jsou to všechny ostatní odborné školy s maturitou, po průmyslovce asi nejvíce zdravotní škola, protože se pak starají o lidi a to je moc těžký, aby jim neublížili, a taky se nesmí bát krve. To třeba vadí mně. Pak obchodka a lesárna. Nejmíň náročná je pro mě z těch odborných škol asi zemědělkyně. I když umět třeba rodit krávu, to taky není nic

jednoduchého. Na posledním místě v náročnosti je to určitě učňák. To už umím teď posoudit. Protože se tam nemusí tolik učit takové ty všeobecné předměty, to učení je celkově lehčí, Ale potom je důležitá hlavně ta praxe podle oborů, a když chceš a máš zájem, tak ti to dá víc, než všechno to učení ve škole.“

4. Pokud chceš pokračovat v dalším studiu, jaký obor by to měl být?

Žákyně Střední zdravotnické školy, obor Zdravotnický asistent, 18 let, 3. roč., matka absolvovala gymnázium, pracuje jako kuchařka, nyní na mateřské dovolené, otec vyučen, pracuje jako truhlář

„Po zdravotní škole budu muset stejně ještě na vysokou, i když si myslím, že by to ani nebylo nutné. Praxe, kterou máme v nemocnici, nebo u soukromých lékařů jsou náročné a dobré a učitelky praktického výcviku jsou na nás přísné. Nevím, kdo to rozhodl, že, musíme mít potom i vysokou. Mám ještě dva mladší sourozence a pro rodiče to bude asi velká zátěž. Protože takhle nemusím do školy dojíždět a když půjdu studovat do Budějovic, budu tam muset někde bydlet. A dálkově to studovat asi nechci, protože bych musela někde nastoupit jako nekvalifikovaná ošetrovatelka a s nějakou minimální mzdou stejně bych si na tu školu dost nevydělala. Takže půjdu na vysokou, na obor všeobecná sestra anebo záchranář. Na té sestře mne stejně asi víc nenaučí, ale budu mít titul a pak budu konečně kvalifikovaná. Možná na tom záchranáři by to bylo lepší, tam bych se naučila i něco nového. Takže dál studovat půjdu, i když se mi moc nechce, protože si myslím, že to není třeba.“

5. Proč ses rozhodl (a) studovat právě tuto školu a tento obor? Radil ses s někým – s kým a v čem tyto rady spočívaly.

Žákyně Střední zdravotnické školy, obor Zdravotnický asistent, 20 let, 4. roč., oba rodiče vyučení, pracují jako montážní dělníci

„Já na tuhle školu nechtěla, to chtěla máma, abych měla maturitu, když ona jí nemá a zdravotní sestry budou vždycky třeba. Já chtěla jít vždycky na servírku, nebo obor kuchař-číšník, ale to se našim nelíbilo, že bych byla pořád někde v hospodě. Tak jsem je poslechla, ale škola mě nebaví a nemám na to. Praxe jo, to je práce s lidma, to mám ráda a taky mi to docela jde. Ale ta latina a angličtina ve škole. To mi nejde. Propadla jsem z angličtiny vloni a nepustili mě kvůli tomu k maturitě. Teď mám druhou šanci, a když neudělám maturitu, budu muset někam do továrny k pásu nebo do marketu.“

A budu mít jen základní vzdělání. Po pěti letech ve škole. Kdybych šla hned na ten učňák, mohla jsem to mít hotové a už někde třeba pracovat, anebo si i tu maturitu, jak máma chtěla, dodělat. Ted' už to sama vidí, ale před tím, prý at' máš maturitu. Ale kdoví, jestli jí nakonec mít opravdu budu.“

Žák gymnázia, gymnázium všeobecné, 19 let, 4. roč., oba rodiče VŠ – ekonomové, zaměstnanec banky, učitelka SŠ

„Pro gymnázium jsem se rozhodl sám, protože je to obecně asi nejlepší odrazový můstek pro jakoukoliv vysokou školu a pro mě hlavně pro práva, která chci studovat. Na gymplu se, podle mě, shromažďuje budoucí inteligence, chodí sem jen ti nejlepší lidi, a to dává vzniknout motivačnímu prostředí, které podněcuje k vyšší pracovní výkonnosti, na rozdíl od jiných škol.“

Žák Střední lesnické školy, obor Lesnictví, 18 let, 3. roč., otec VŠ – technik, matka SOŠ pedagogická, učitelka MŠ

„Na tuhle školu jsem šel hlavně proto, že táta i děda jsou myslivci a od mala mě brali s sebou do lesa. Třeba krmit zvěř v zimě, nebo taky na brigádu na sázení stromků, nebo v noci na posed a taky později na hon. To se mi vždycky líbilo, a protože taková škola tady existuje, vždycky jsem chtěl jít sem. Naši mi to vůbec nerozmlouvali, jenom se bojí, abych pak našel nějakou práci. To se uvidí později. Ted' jsem rád, že sem šel na tuhle školu, protože mě to tady baví.“

6. Jaké profesi by ses chtěl (a) v budoucnu věnovat?

Žák gymnázia, gymnázium všeobecné, 19 let, 4. roč., oba rodiče VŠ – ekonomové, pracovník banky, učitelka SŠ

„V budoucnu bych chtěl pracovat jako právník, nebo manažer nadnárodní obchodní korporace, at' už v České republice, nebo mimo ni. Nevylučuji ani politickou či diplomatickou dráhu. Rok jsem studoval v USA na střední škole, mám státní i mezinárodní zkoušky z angličtiny a němčiny a stále se dále vzdělávám v různých oblastech. Zajímám se o podmínky přijímacího řízení na právnické fakulty a připravuji se na Národní srovnávací zkoušky a Scio testy. Všechny přípravné kurzy mi zaplatili rodiče.“

Žákyně gymnázia, gymnázium všeobecné, 17 let, 2. roč., oba rodiče SOU, otec – řidič bagrista, matka je vyučená pletařka, nyní montážní dělnice

„Chtěla bych se stát lékařkou a pomáhat lidem. Nechci být jako rodiče, co musí pořád pracovat, mamka na tři směny, pořád není doma a je unavená a táta za každého počasí sedí venku na bagru. A stejně si nevydělají moc peněz. Lékařské povolání také není jednoduché, je náročné na čas, odbornost a na psychiku, ale líbí se mi to a vždycky se mi to líbilo. Už jako malá jsem si na doktorku ráda hrála a vždycky jsem se toužila se jí stát. Proto se také pilně učím, i na jazykovou základní školu jsem chodila, ta byla docela těžká, ale hodně spolužáků z ní pak šlo právě na gymnázium. Naši jsou rádi a podporují mě a já jsem rozhodnuta pro svůj sen udělat všechno.“

7. Co děláš ve svém volném čase?

Žák gymnázia, gymnázium všeobecné, 19 let, 4. roč., oba rodiče VŠ – ekonomové, zaměstnanec banky, učitelka SŠ

„Věnuji se studiu i aktivitám mimo něj, jako např. dalšímu studiu cizích jazyků, celkově si rozšiřuji své znalosti a tím si zlepšuji i svůj potenciál na trhu práce. Sportuji, přičemž se snažím pobývat co možná nejvíce v přírodě, jezdím na kole, plavu, běhám... Trávím čas s rodinou, přáteli a přítelkyní. Rovněž si příležitostně přivydělávám doučováním angličtiny a němčiny.“

Žák SOU, maturitní obor – Obchodně-podnikatelská činnost, 19 let, 3. roč., matka absolventka SOU – prodavačka, samoživitelka

„Ve volném čase jsem přes týden hodně na počítači, o prázdninách ale chodím na brigády, tady ve vsi v jedné firmě, abych si něco přivydělal. Hlavně jsem ale fotbalový rozhodčí, pískám žákovské a dorostenecké zápasy venku a taky sálovou kopanou, to mě moc baví. Taky si tím nějaké malé peníze vydělám, ale hlavně je to pro mě zábava a taky relax. A taky trénuju u nás ve vsi fotbal – žáky, to se mi taky líbí. Do hospody, nebo někam do baru moc nechodím.“

8. Jací jsou, podle tebe, žáci tvé školy?

Žák Středního odborného učiliště, obor truhlář, 17 let, 2. roč, oba rodiče vyučení, matka kuchařka, otec truhlář, živnostník

„Všichni si myslí, že učňáci hlavně hodně kouří a piji alkohol a jsou horší, než ostatní z jiných středních škol. Ale to není pravda. Já třeba vůbec nekouřím a do hospody taky nechodím. A znám hodně kluků ze školy, kteří to mají taky tak. Je to nespravedlivé hodnocení a někdy mne to štve. Někteří takoví určitě jsou, ale to jsou třeba i na gymplu, ale na nás se lidi koukají asi trochu jinak. Možná, že i většina lidí z učiliště je hodných, hodně pracovitých a hlavně šikovných na ruce. Nebojí se žádné práce a už teď taky třeba pomáhají doma, když mají rodiče svoji firmu, nebo si chodí přivydělat na brigády. Když se ve škole a pro veřejnost dělají přehlídky toho, co které obory umí udělat, tak by se ti, kteří nad námi ohrnují nos, divili. Cukráři třeba mají i svou prodejnu a hodně lidí tam chodí nakupovat normálně zákusky a holky pekly na Vánoce na zakázku pro lidi docela hodně cukroví. A postavit rovnou zeď – to taky není jednoduchý, nebo udělat dřevěné okno nebo dveře. A neznám moc lidí z gymplu, nebo holek z obchodky, který by to zvládli. Takže možná nejsme moc uznávaní, kvůli tomu, že se třeba neumíme dobře učit, ale nejsme o nic horší, než ostatní.“

9. Jmenuj hodnoty, které jsou pro tebe v životě důležité.

Žák gymnázia, 18 let, septima osmiletého gymnázia, oba rodiče VŠ – otec lékař, matka zdravotní sestra

„Bez ohledu na pořadí jsou pro mne nejdůležitější – kvalitní osobní vztahy v rodině, s přáteli, a také láska a milostné vztahy, vzdělání a kariéra, která mi umožní vydělat peníze a mít moc a zajistí mi nějaké vysoké společenské postavení. A pro to všechno je důležité mít i zdraví.“

10. Jak si představuješ svoji budoucnost?

Žák Střední průmyslové školy elektrotechnické, obor Informační technologie, 17 let, 3. roč. Rodiče – oba SOŠ s maturitou, otec technik, matka úřednice

„Představuji si, že vystuduji vysokou školu, nejspíš elektrotechniku v Plzni, tam chodí z naší školy nejvíc žáků. Potom bych si rád našel práci v nějaké firmě, kde budou mít super vybavení a já tam budu moci dělat, co umím a taky se tam budu moci hodně naučit. Ale možná by bylo ještě lepší pracovat samostatně a nechat se pro jiné najímat a mít takovou práci, do které bych nemusel každý den chodit. Nejdůležitější je mít připojení na internet a pak můžu pracovat i klidně někde od moře. Taky chci pak mít svoji rodinu a děti a chci bydlet někde ve velkém městě.“

11. Pokud by sis měl znovu vybírat střední školu, vybral by sis stejně?

Žák Střední zemědělské školy, obor Ekologie a ochrana životního prostředí, 17 let, 2. roč., otec VŠ zemědělská, agronom, matka SOŠ – administrativní pracovnice

„Kdybych si měl vybírat ještě jednou, vybral bych si asi gymnázium. Na základní škole jsem měl jenom tři dvojky, a když jsem nastoupil sem, měl jsem ze základní školy úplně ty nejlepší známky v celém ročníku. Studium je tu sice zajímavé, ale zdá se mi, že mnohem méně náročné, než jsem si představoval. Rodiče mi taky radili, abych šel na gympl, ale mám rád přírodu a také se věnuji aktivně ekologii, proto jsem šel sem. Nakonec stejně půjdu studovat nějaký ekologický obor na vysoké škole, takže ... Nebyla to úplně špatná volba, škola mne baví, ale je to prostě jiné, než jsem čekal.“

Žákyně česko-belgického gymnázia, 5. roč., 17 let, rodiče – otec VŠ, architekt, matka SOŠ – soukromá účetní

„Pokud bych šla z devítky, určitě bych na gymnázium nešla, protože mě baví hlavně ta francouzština. A líbí se mi Francie. Šla bych nejspíš na nějakou uměleckou školu, ale nevím na jakou, když ta soukromá výtvarná, co byla v Písku, už neexistuje. Hraju na klavír a na bicí, zpívám, maluju a začala jsem teď chodit do dramatického kroužku. Na čtyřletém gymplu by pro mne asi bylo moc předmětů, které mne nebaví, třeba matematika nebo chemie... My je máme taky a ve francouzštině, ale řekla bych, že to máme mnohem lehčí. Taky proto se na nás někteří učitelé koukají, jako na ty hloupější, kteří by prý normální gympl nezvládli. Fakt je, že každý rok vezmou do prváku 30 lidí a nakonec to dodělá tak 15, 16 z nich. Takže to docela těžký asi je a ne každý to zvládne. Ale já jsem ráda, že tam jsem, baví mně ta francouzština. A na tu uměleckou školu můžu jít až potom.“

Příloha VI.

Přepis zajímavých odpovědí – rodiče

1. Co, podle vašeho názoru, charakterizuje prestižní střední školu nebo obor studia, v čem ona prestiž spočívá?

Matka žákyně čtyřletého gymnázia, SOŠ pedagogická, nyní v domácnosti, manžel majitel soukromé firmy

„Prestižní škola je jenom škola soukromá a taková škola v Písku není, jediné v Praze, ale to je zase na každodenní dojíždějí daleko. Jenom soukromá škola, myslím si, nejlíp naučí, protože, když si to lidé platí, škola si pak zase zaplatí ty nejlepší učitele, když učitelé na běžných školách jsou tak mizerně placeni. Nejprestižnější tady se mi tady zdá určitě gymnázium, protože poskytne nejvyšší úroveň vzdělání a umožní pak studium těch nejnáročnějších oborů, např. lékařství, právo, architektura. Jinam bych svoje dítě nedala. I když si myslím, že si ona stejně půjde svojí cestou a gympl jí stejně nic nedá. To až potom vysoká.“

Otec žáka gymnázia čtyřletého, VŠ ekonomická, zaměstnanec banky

„Podle mě to rozhodně soukromá škola není. Ta neposkytne tak kvalitní vzdělání, jako veřejná škola. Někdo si myslí, že ano, protože když to platíš, měl bys dostat za své peníze to nejlepší, ale to asi není pravda. Taky to může znamenat, že i když na to nemáš, zaplat' a papír od nás dostaneš. Dnes je taková touha po diplomech a vyrojilo se tolik soukromých škol, že to až zaráží, kdo všechno pak přijde, že má maturitu. A když pak tady třeba vidíme, odkud a z jaké školy, je nám jasné, že to asi nebude nic moc. Proto si nemyslím, že dnes jsou soukromé školy ty nejprestižnější. Syn byl rok v Americe, a to bylo něco jiného. Tam chodil do státní školy, protože ji zajistila ta společnost, která jeho pobyt zaštiťovala. Ale ta škola byla mnohem, mnohem horší, než ta naše. Co do úrovně vzdělání i bezpečnosti. Musela tam být ozbrojená ochranka a většina žáků byla nemotivovaných černochů. Ti lidi, u kterých syn bydlel, posílali ale svoje děti do soukromé školy, protože tam byla mnohem kvalitnější výuka a vůbec asi vyšší úroveň ve všem. Z toho možná u některých českých lidí pochází ten názor, že soukromá škola je lepší. Možná někde v cizině ano, u nás zatím ale ne.“

2. Sestavte svůj žebříček prestiže píseckých středních škol, od nejprestižnější po nejméně prestižní.

Matka žáka Střední zemědělské školy, obor Agropodnikání, vyučená cukrářka, s manželem vlastní malou soukromou farmu.

„Nejprestižnější střední školou je v Písku, podle mne, lesnická škola, protože má velkou historii, dobře se prezentuje na veřejnosti, ví se o ní a dává kvalitní a zajímavé odborné vzdělání. A lesníci – to bylo vždycky něco! Na druhém místě to je Střední zemědělská škola, protože umět se postarat o pole a o zvířata, to je těžká práce od nevidím do nevidím a nemá nikdy konec. A co všechno musíte umět! Ať se na to každý dívá, jak chce, ale nakonec zemědělci zajišťují, aby bylo co jíst. A to si teďka lidi moc neuvědomují. Potom z těch škol to bude asi zdravotní škola, protože práce sester v nemocnici je náročná po všech stránkách. Pak Střední průmyslová škola, protože jsou na ní těžké ty odborné technické předměty. A pak je učiliště, protože připravuje řemeslníky, kterých je teď všude málo. Předposlední je Obchodní akademie, tam to tak těžké asi nebude a to, co se tam učí, ti nabídnou i rekvalifikační kurzy na Úřadu práce. Na posledním místě to je u mě gymnázium, protože je na něm sice asi náročné studium, ale to nakonec stejně nedává žádnou specializaci a ti co tam studují, jsou pěkně nafoukaní na něco, co nejsou.“

3. Který typ vzdělání (všeobecné, odborné s maturitou, střední odborné s výučním listem) z hlediska budoucího uplatnění či dalšího studia preferujete?

Matka žákyně Obchodní akademie, absolventka VŠ stavební, nyní učitelka na ZŠ

„Jednoznačně upřednostňuji střední odborné vzdělání. Já sama mám gymnázium a jeho studium mi nedalo nic. Musela jsem se tam učit ty předměty, které mě vůbec nebavily, třeba dějepis, zeměpis, nebo přírodopis. Co jsem se nejvíc naučila a co mi pak hodně pomohlo, byla návstava, na kterou jsem pak rok chodila a samozřejmě vysoká škola. Na gymnázium jsem šla, protože jsem chtěla vždycky studovat a mít vysokou, jako táta. A protože byl můj táta stavař a já byla jeho jediné dítě, chtěl, abych šla v jeho stopách. A tak mě všude bral na stavby, mě to bavilo a bylo jasné, že to budu chtít později také studovat. Ale kdybych šla tehdy na stavební průmyslovku, vůbec bych se taky nemusela na tu vysokou dostat, protože už jsem nějakou kvalifikaci měla. Takže jsem šla na ten gympl, abych mohla jít dál. A s tou svou zkušeností teď vím, že nejlepší je mít střední

odborné vzdělání – ne gympl. Taky možná proto, že dnes už na vysokou můžeš taky i z odborné školy a roky na gymplu jsou pro někoho ztráta času. Kdo ale chce na doktora nebo na práva, měl by jít asi sem. Jestli ale něco preferuji, je to jednoznačně střední odborná škola s maturitou.“

4. Co je, podle vás, při výběru typu středoškolského vzdělání nejdůležitější?

Otec žáka osmiletého gymnázia, absolvent VŠ – lékař

„Vůbec si nemyslím, že je dobré při výběru střední školy přihlížet k tomu, jaké z ní bude v budoucnosti uplatnění. To přece nikdo neví, jaká profese bude jednou v kurzu. Pravda je, že například lékaři budou ve společnosti asi vždy třeba, ale co takoví právníci? A absolventi obchodních akademií? Už teď jich nemá spousta práci. Je chybou, když rodiče svým dětem do výběru střední školy mluví, možná ještě, kdyby se to týkalo jejich školních výsledků. Pak snad jedině rady typu – dobře se učíš, ale ještě nevíš, co dělat dál? Jdi na gymnázium. Učíš se špatně, nebaví tě to, ale baví tě třeba vařit? Jdi na učiliště. Dobrý řemeslník se vždycky hodí a teď taky hodně špatně sežene, i kdybyste ho zlatem platili. No, a co se středních odborných škol týká – je to celkem dneska jedno. Z každé školy můžeš na jakoukoliv vysokou, ne jako za nás, takže – jdi a vyber si podle svého zájmu a pak zjistíš, že je to ono, nebo ne a můžeš jít studovat dál něco jiného. Rodiče prostě, podle mě, nemají svým dětem s výběrem střední školy radit.“

5. Pokud jste radil svému dítěti při výběru střední školy, v čem tyto rady spočívaly?

Matka žákyně oboru zdravotnické lyceum na Střední zdravotnické škole. Absolventka VŠ – zemědělská fakulta, úřednice městského úřadu

„Naší dceři jsme s výběrem střední školy radili. Narodila se se sluchovým postižením a má voperovaný kochleární implantát. Měla odklad školní docházky a až do jejích sedmi let jsem s ní byla doma, abych se jí mohla plně věnovat. Střední školu jsme pak vybírali společně s manželem a dcerou hlavně tak, aby na ní nebyla moc matematika, ta jí nejde a taky ne moc jazyky. Přesto, že teď s implantátem už slyší, není to úplně dobré a při studiu jazyků je důležitý hlavně sluch. Protože jako dítě strávila spoustu času v nemocnici, líbila se jí práce sester i všechno okolo dětí, mysleli jsme si, že Střední zdravotnická škola a obor Zdravotnické lyceum by pro ni z hlediska zájmu i náročnosti studia budou nejlepší. Škola jí baví a chce se přihlásit ke studiu speciální pedagogiky

a pak pracovat se sluchově postiženými dětmi. Umí odezírat a zná i znakovou řeč. Přestože ji sama nikdy nepotřebovala, z vlastního zájmu chodila na kurzy a naučila se jí. Všechno by bylo v pořádku, kdyby nebylo té státní maturity. Jak už jsem řekla, s jazyky má problém a matematika jí nejde. Takže neví, co by si měla k maturitě vybrat a my zase máme strach, že u ní neuspěje. To si, myslím, nebyl dobrý nápad s tou státní maturitou, hlavně pro žáky odborných škol. Ti by měli mít svou specifickou maturitu, jak to asi bylo za nás. Gymnazisté se společné úrovni dnes smějí a žáci z ostatních škol jsou z ní naopak nešťastní. A tak si myslím, že by se tohle mělo zase vrátit zpátky.“

Matka žáka SOU, obor Kuchař. Absolventka VŠ – pedagogická fakulta, učitelka ZŠ

„Když jsem ukončila fakultu, bylo mi všechno jasné – budu mít geniální děti a budou se dobře učit. A pak se můj syn narodil s lehkou mozkovou dysfunkcí a všechno bylo jinak. Dlouho jsem s ním byla doma, všechno mu šlo o dost pomaleji, než ostatním dětem a i jeho o dva roky mladší bratr ho brzy v mnohém předstihl. Špatně se učil, přestože jsem se snažila i já, i on. Ale zato ho bavilo motat se kolem mě v kuchyni a pomáhat mi s vařením. Takže, když jsme pak vybírali společně, kam se synem dál, všichni jsme se shodli, že nejlepší bude jít na učiliště a na učební obor kuchař. Takže je na učilišti, baví ho to a přiznal mi nedávno, že se tam cítí mnohem líp, než na základní škole. Tam býval často ve všem poslední a někdy se mu tam děti smály. Tady už tolik o vědomosti nejde a ve třídě jsou si všichni asi docela rovni. A tam ho to moc baví, hlavně to vaření. Taky je tam v něčem horší, ale není to asi tak výrazné, jako na základní škole, na kterou chodil. Takže není třeba nutit dítě za každou cenu na školu, na kterou nemá. Náš syn by možná třeba zemědělskou školu a maturitu tam na čtyřky taky zvládl. A co s ním zas pak po škole? Teď se těší, že bude vařit někde v hotelu. Na učilišti je moc spokojený a my také.“

6. Jak může ovlivnit život člověka typ středního vzdělání, který vystuduje?

Matka žáka SOU – maturitní obor, vyučená prodavačka, pracuje jako prodavačka ve vesnickém obchodě

„Typ středního vzdělání, který člověk absolvuje, ho ovlivnit může. Já třeba měla na základní škole čtyři dvojky, ale nedostala jsem se na Střední zdravotnickou školu, a tak jsem musela jít na učiliště. A protože také moji rodiče prodávali, vybrali mi obor prodavačka. Ne, že by mě to tam nebavilo, ale měla jsem pořád pocit, že jsem tam nějak

špatně. Nakonec jsem si docela zvykla, teď prodávám ve vesnickém obchodě a jsem celkem spokojená. Je to také práce s lidmi a člověk taky musí být trochu psycholog. Jenom kdybych za to neměla teď minimální mzdu a jako samoživitelka s dvěma dětmi to vůbec nemám jednoduché. Možná bych jako sestřička brala víc. Pravda ale je, že když člověk studuje školu, která ho nebaví, ovlivní ho to. A když pak dělá ještě taky i práci, která ho nebaví, je to špatně, protože to nedělá ani dobře, ani rád.“

Otec žáka SPŠ, sám je rovněž absolvent SPŠ elektrotechnické, obor silnoproudá elektrotechnika, pracuje jako technik

„Nevím, jestli je dobré dítěti se školou radit. Já si vybíral střední školu, když se začal stavět Temelín, naši mi radili, ať jdu na průmyslovku – silnoproud, že teď bude třeba mnoho techniků. Tak jsem je poslechl, i když jsem chtěl spíše na ekonomku. Ale kluk na ekonomce – tenkrát? Takže mám budějovický silnoproud. Pracuji v energetice, v oblasti rozvodu elektrické energie, s velmi vysokým napětím. Mám všechny potřebné zkoušky a certifikáty, ale kdybych právě o tuto práci přišel, jen těžko si najdu podobnou. Udělat normálně elektroinstalaci v domě, nebo jiné běžné elektropráce skoro neumím. Někdy si říkám, že jsem se měl raději vyučit na Hluboké elektrikářem a pak bych něco pořádného uměl. A tu maturitu jsem si mohl potom dodělat. Jenže, tehdy jsem měl na základce dvě dvojky, a tak bylo jasné, že jsem studijní typ. Po revoluci tolik lidí se střední školou zase na Temelíně nepotřebovali, vysokou nemám a o práci se bojím. Všude a všechno se reorganizuje. Svému synovi jsem neradil, vybral si sám a ironií osudu, také elektrotechniku. Snad budou mít ty počítače větší budoucnost.“

Abstrakt

ZAPLETALOVÁ, R. *Názory žáků a rodičů na prestiž různých typů vzdělání na píseckých středních školách*. České Budějovice 2014. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce J. Mišovič.

Klíčová slova: střední vzdělání, střední škola, prestiž, kulturní kapitál, stratifikace ve vzdělávání, žáci, rodiče

Diplomová práce se zabývá názory rodičů a žáků na prestiž různých typů vzdělání na středních školách v Písku. Práce prezentuje závěry některých českých i mezinárodních výzkumů, zabývajících se problematikou středního školství. Popisuje okolnosti, které ovlivňují studium střední školy, představuje historický vývoj a současnost českého středního školství a také systém středního školství v některých okolních státech. Charakterizuje písecké střední školy a jejich studijní obory a nabízí pohled na žáka střední školy z psychologicko-sociologického hlediska. Získaná data vlastního kvalitativního výzkumu jsou dále interpretována a vyhodnocována a v následné diskusi porovnávána se zjištěními výchozích výzkumů. Za nejprestižnější typ středního vzdělání je, jak žáky, tak jejich rodiči, považováno střední všeobecné vzdělání, na druhém místě je to střední odborné vzdělání s maturitou a na místě posledním je to střední vzdělání s výučním listem. Mezi rodiči je možné zaznamenat rozdílné hodnocení prestiže školy a jejího významu pro život. Značnou roli při výběru školy sehrává kulturní kapitál. Rodiči preferovaným typem vzdělání je střední odborné vzdělání s maturitou. Prestiž všech typů středního vzdělání se u nás však v poslední době snižuje, zejména z důvodu absence přijímacího řízení na střední školy, špatně nastaveným systémem financování školství a vysokého počtu soukromých středních škol.

Abstract

Opinions of students and their parents on the prestige of various types of education in secondary schools in Písek.

Key words: secondary school education, secondary school, prestige, cultural capital, stratification in education, students, parents.

This dissertation pays attention to opinions of parents and students on the prestige of various types of education on secondary schools in Písek. The dissertation presents conclusions of several Czech as well as international studies, dealing with the matter of secondary school education. Further on it describes some circumstances influencing secondary school education. It also introduces historical development and the present of Czech secondary school education and the system of secondary school education in some of other European states. It characterises various secondary schools in Písek and also looks at a secondary school student from the psycho-sociological point of view. The data obtained from a personal qualitative research are further on interpreted and evaluated and in the following discussion compared with the findings of the initial research. The most prestigious type of secondary education amongst students as well as their parents is general secondary school education followed by specialized secondary school education and finally vocational education. It is evident that the parents' evaluation differs and is also influenced by the importance for further professional life. Cultural capital also plays a very important role. Parents prefer the type of specialized secondary school education followed by a graduation exam. The prestige of all types of secondary school education has recently been decreasing especially due to the absence of entrance examinations and badly established education financing system and a high number of private secondary schools.